

Trest obecně prospěšných prací z pohledu zaměstnanců Středisek probační a mediační služby ve Zlínském kraji

Bc. Lenka Mikulková

Diplomová práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lenka MIKULKOVÁ**

Studijní program: **N 7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Využívání alternativních trestů středisky probační
a mediační služby**

Zásady pro vypracování:

Předmět výzkumného zájmu:

Využívání alternativních trestů středisky probační a mediační služby.

Zpracování teoretické části:

Operacionalizace pojmů: probace, mediace, alternativní tresty.

Zpracování praktické části:

Stanovení výzkumného problému, stanovení hypotéz, určení předmětu a objektu výzkumu, určení výzkumné strategie a druhu výzkumu, výzkumných metod a technik.

Realizace výzkumu – sběr dat. Zpracování a analýza výsledků výzkumu. Aplikovatelnost výsledků výzkumu a závěry.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P. a kol. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: SPJ- Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6.

HOLÁ, L. Mediace způsob řešení mezilidských konfliktů. Praha: Grada Publishing, vydání první, 2003. ISBN 80-247-0467-6.

RISKIN, L.L, ARNOLD, T., KEATING, J.M.Jr. Mediace aneb jak řešit konflikty. Praha: Pallata, 1997. ISBN 80-901710-6-0.

SVOBODA, I. Úvod do studia mediace a probace. Zlín: UTB Zlín, vydání první, 2005. ISBN 80-7318-261-0.

ŠTERN, P. Sociální práce, 2005, č.4, s.3-11. ISSN: 1213-6204.

VĚTROVEC, VL., NEDOROST, L., SOVÁK, Z. Zákon o mediaci a probaci – komentář. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-32-7.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

12. února 2009

Termín odevzdání diplomové práce:

15. května 2009

Ve Zlíně dne 12. února 2009

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené zájemcem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Ve své diplomové práci se budu věnovat problematice týkající se využívání alternativních trestů středisky probační a mediační služby. Konkrétně se zaměřím na postup těchto pracovišť při zajišťování možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací. První dva oddíly teoretické části jsou věnovány klíčovými činnostem zaměstnanců probační a mediační služby, kterými jsou mediace a probace. Následující kapitola je zaměřena na samotnou instituci Probační a mediační služby České republiky. Dále věnuji pozornost alternativním trestům obecně a poslední část teorie obsahuje důkladné pojednání o trestu obecně prospěšných prací, kterému se věnuji ve svém výzkumném šetření. V praktické části se tedy pokusím zjistit, jak současný proces ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací hodnotí sami pracovníci probační a mediační služby ve Zlínském kraji. Mým záměrem je odhalit, jaká omezení či bariéry znemožňují účinnější využívání tohoto trestu ve zkoumané oblasti.

Klíčová slova: mediace, probace, Probační a mediační služba, trestný čin, trest, alternativní tresty, obecně prospěšné práce.

ABSTRACT

My Master thesis will address the utilisation issue of alternative punishments by probation and mediation centres. I will concentrate on procedures of these centres during their process of securing possible means for sentencing and execution of community service punishments. First two sections of the theoretic part will approach the key activities of probation and mediation centre employ's, which are mediation and probation. The following chapter will target the service of Probation and mediation institution in Czech Republic. I will also pay attention to alternative punishment generally; the closing part of the theory will be dedicated to the elaboration of general community service punishments, to which I devote my research. In my practical part I will attempt to learn how the present process of sentencing and execution of community service punishments has been rated by probation and mediation centre employ's from Zlin's region.

My intention is to reveal limitations, which prohibits more effective use of this punishment

within the researched region.

Keywords: mediation, probation, Probation and Mediation Service, crime, punishment, alternative punishments, community service.

Poděkování:

Děkuji tímto Mgr. Ph.D. Soně Vávrové za odborné vedení mé diplomové práce a za poskytnutí cenných rad při jejím zpracování.

Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům Probační a mediační služby ve Zlíně, Kroměříži, Uherském Hradišti a Vsetíně za ochotu zapojit se do mého výzkumného šetření a za poskytnutí podkladů potřebných k napsání.

Motto:

„Trestný čin představuje újmu komunitě, jinými slovy přináší do pavučiny vztahů hořkou zkušenost“ (Howard Zehr)

OBSAH

ÚVOD	12
I TEORETICKÁ ČÁST	14
1 MEDIACE	15
1.1 DEFINICE MEDIACE.....	16
1.2 HISTORIE MEDIACE.....	16
1.2.1 Historie mediace v České republice	18
1.3 VYMEZENÍ POJMU MEDIACE V TRESTNÍCH VĚCECH.....	20
1.3.1 Přínos a smysl mediační činnosti v trestních věcech	21
1.4 PROCES MEDIACE	23
1.4.1 Role mediátora.....	25
2 PROBACE	27
2.1 DEFINICE PROBACE	28
2.2 HISTORIE PROBACE	29
2.2.1 Historie probace v Evropě.....	30
2.2.2 Historie probace v České republice.....	31
2.3 PODSTATA A PŘEDNOSTI PROBACE	32
2.4 ROLE PROBAČNÍHO ÚŘEDNÍKA	33
2.5 ČINNOST PROBAČNÍHO ÚŘEDNÍKA.....	34
2.5.1 Dohled.....	34
2.5.2 Parole	36
3 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY	37
3.1 ZÁKLADNÍ ÚDAJE O PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBĚ.....	37
3.2 HISTORIE VZNIKU PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY	38
3.2.1 Zřízení Probační a mediační služby	39
3.3 ORGANIZAČNÍ STRUKTURA PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY	40
3.4 SYSTÉM VZDĚLÁVÁNÍ PRACOVNÍKŮ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY	41
3.4.1 Kvalifikační vzdělávací kurs úředníků PMS ČR.....	42
3.4.2 Specializační vzdělávací kurs pro asistenty PMS ČR.....	43
3.5 ČINNOST PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY Z POHLEDU RESTORATIVNÍ JUSTICE.....	43
3.5.1 Činnost Probační a mediační služby.....	46
4 ALTERNATIVNÍ TRESTY	48
4.1 TRESTNÝ ČIN	49
4.2 POJEM A ÚČEL TRESTU.....	50
4.3 DEFINICE ALTERNATIVNÍHO TRESTU.....	51
4.3.1 Filozofie alternativních trestů	52
4.3.2 Druhy alternativních trestů v České republice	53

5	TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ	55
5.1	VÝVOJ A VYUŽÍVÁNÍ TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ V EVROPĚ	56
5.2	POČÁTKY A VÝVOJ TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ V ČESKÉ REPUBLICE	57
5.3	LEGISLATIVNÍ UKOTVENÍ TRESTU OPP V ČESKÉM PRÁVNÍM SYSTÉMU.....	59
5.3.1	Ukládání trestu obecně prospěšných prací mladistvím.....	62
5.4	DRUHY OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ	63
5.5	POSTUP STŘEDISKA PMS PŘI ZAJIŠTĚNÍ MOŽNOSTÍ UKLÁDÁNÍ A VÝKONU TRESTU OPP.....	63
5.5.1	Činnost střediska PMS ve fázi před pravomocným rozhodnutím soudu.....	63
5.5.2	Činnost střediska PMS ve fázi po pravomocném rozhodnutí soudu.....	64
5.6	POZITIVA TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ.....	66
5.7	SOUČASNÉ PROBLÉMY UKLÁDÁNÍ A VÝKONU TRESTU OPP V ČR.....	67
II	PRAKTICKÁ ČÁST.....	69
6	REALIZACE VÝZKUMU.....	70
6.1	FORMULACE VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	70
6.2	CÍL VÝZKUMU	71
6.3	DRUH VÝZKUMU	71
6.4	VÝZKUMNÝ VZOREK	72
6.5	METODA VÝZKUMU.....	73
6.5.1	Výzkumný nástroj.....	73
7	ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMU	75
7.1	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	75
7.2	ZPRACOVÁNÍ DAT	77
7.3	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	102
	ZÁVĚR.....	108
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	112
	INTERNETOVÉ ZDROJE.....	115
	ZÁKONY.....	117
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	118
	SEZNAM GRAFŮ.....	120
	SEZNAM TABULEK	121
	SEZNAM PŘÍLOH	122

ÚVOD

Svou diplomovou práci budu věnovat problematice týkající se využívání alternativních trestů středisky probační a mediační služby. Konkrétně se zaměřím na postup těchto pracovišť při zajišťování možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (dále jen OPP) ve Zlínském kraji. Pokusím se tedy zmapovat současnou situaci tohoto procesu v uvedeném regionu a zjistit, jak tento stav hodnotí sami pracovníci Středisek probační a mediační služby ve Zlíně, Kroměříži, Uherském Hradišti a Vsetíně.

Cílem mé práce je odkrýt jaká omezení a bariéry znemožňují účinnější využívání a vyšší efektivitu trestu OPP ve zkoumané oblasti. Jejich odhalení by dle mého názoru, mohlo napomoci při uvažování o další orientaci a vývoji tohoto konceptu. Současně bych chtěla vyzdvihnout soubor jednoznačných předností, které s sebou ukládání tohoto opatření přináší. Tyto preference se pak mohou odrazit v kvalitě života samotného odsouzeného i celé společnosti.

K volbě tématu mě přivedl především můj dlouhodobý zájem o tuto oblast a také přesvědčení o smysluplnosti využívání principů restorativní justice. Činnost a pracovní náplň zaměstnanců probační a mediační služby mě natolik zaujala, že i v blízké budoucnosti budu usilovat o profesní dráhu probačního úředníka či asistenta.

Efektivita trestní justice je v současné době velmi diskutovaným tématem a problémy týkající se trestání pachatelů a ochrany společnosti před trestnou činností se vyskytují ve většině zemí. Také počet osob ve věznicích je rok od roku vyšší a přináší s sebou nemalou finanční zátěž, která je hrazena ze státního rozpočtu. Rovněž samotný pobyt ve vězení má negativní dopad na osobnost pachatele. Tyto a mnohé další skutečnosti, mě utvrzují v názoru, že větší míra využívání alternativních trestů, by nynější situaci mohla alespoň částečně zlepšovat. Výhody ukládání alternativních trestů spatřuji především v neinstitucionalizování pachatelů, které má na odsouzené v mnoha případech velmi devastující vliv. Také odlehčení finanční zátěže pro společnost je zajisté nepřehlédnutelným aspektem.

Práce bude tradičně rozdělena do dvou částí – teoretické a empirické. Teoretická část je vypracována na základě odborné literatury a internetových zdrojů. První dvě kapitoly úvodní části práce jsou věnovány klíčovému činností pracovníků probační a mediační služby, kterými jsou mediace a probace. Po vymezení a definování těchto pojmů následuje nahlédnutí do historie a průběhu vývoje těchto metod práce s klienty u nás i ve světě. Dále se za-

měřuji na průběh mediace a roli mediátora, ve druhé kapitole pak věnuji pozornost probačnickému úředníkovi a jeho činnosti.

Třetí oddíl je věnován samotné instituci Probační a mediační služby České republiky. Vymezuji zde historii vzniku, její zřízení a základní údaje o ní. Dále se zabývám posláním a činnostmi PMS, její organizační strukturou a systémem vzdělávání pracovníků. Tuto část jsem do své práce zařadila zejména pro dostatek informací o institucích, ve kterých jsem prováděla své výzkumné šetření.

Následující kapitola obsahuje údaje o alternativních trestech, které jsou v České republice využívány. Vysvětluji zde také pojmy jako je trestný čin a trest, které je dle mého názoru důležité zmínit.

Poslední kapitola se zaměřuje na podrobné pojednání o samotném trestu OPP. Uvádím zde historii využívání tohoto trestu u nás i v Evropě, legislativní ukotvení v českém právním systému a druhy trestu OPP. V závěru teoretické části věnuji pozornost také postupu střediska PMS při zajištění možnosti ukládání a výkonu trestu OPP a současným problémům, se kterými se naše společnost v souvislosti s touto problematikou setkává.

V praktické části se tedy pokusím zjistit jak hodnotí současnou situaci ukládání a výkonu trestu OPP samotní pracovníci středisek probační a mediační služby (dále jen PMS) ve Zlínském kraji. Učiním tak provedením smíšeného výzkumu, pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Myslím si, že prostřednictvím tohoto výzkumu, nejlépe proniknu do zkoumané problematiky a pomocí dílčích výzkumných otázek, zodpovím výzkumnou otázku hlavní.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MEDIACE

Úvodní kapitolu své práce věnuji významné činnosti probačních pracovníků, kterou je mediace. Domnívám se, že je podstatné uvést alespoň základní informace o této metodě práce s klienty, poněvadž bude v následujícím textu dále zmiňována. Nejprve tedy představím bližší vymezení mediace a její definici, poté se zaměřím na historii u nás i ve světě. V další části se již budu orientovat na vymezení mediace v trestních věcech, která je využívána pracovníky středisek probační a mediační služby, kde jsem dále prováděla své výzkumné šetření. Zmíním také některé výhody, které s sebou tento postup přináší a fáze mediačního procesu. V závěru prvního oddílu pak uvedu některé poznatky týkající se role samotného mediátora.

Podstata mediace spočívá ve zprostředkování řešení sporu za účasti třetí strany - mediátora. Úkolem mediátora je vést proces mediace a být nápomocen oběma stranám konfliktu při dosažení takového výsledku, který uspokojí jejich potřeby a zájmy. Tento způsob řešení sporu vychází z přesvědčení, že strany konfliktu jsou schopny velké množství svárů řešit vlastními silami s minimem vnějších zásahů (Folberg In Doubravová et al, 2001).

V České republice již není mediace zcela neznámým pojmem, i když ještě není plně zapojena do celého právního systému a obecného povědomí, tak jako v západních demokraciích. V těchto zemích je mediace využívána v 60 až 70% pracovních, obchodních, rodinných či komunitních sporů, přičemž zhruba dvě třetiny končí uzavřením výsledné dohody (Riskin et al, 1997).

V naší zemi je mediace v současné době právně spojena pouze s trestním řízením, avšak v posledních letech dochází k jejímu stále intenzivnějšímu využití také v jiných právních oblastech. Také u nás již byl podán návrh zákona o využívání mediace v netrestních věcech. Tento zákon se vztahuje na mediaci prováděnou v jakýchkoli sporech, které vznikají zejména z občanskoprávních, rodinných, pracovních, obchodních nebo správněprávních vztahů, pokud jiný zákon nevyklučuje vyřešit věc smírem nebo dohodou. Tento zákon by měl vstoupit v platnost dnem 1. ledna 2011.

O možnostech alternativního řešení konfliktů má však naše společnost doposud nedostatek informací.

1.1 Definice mediace

Pro přesné vymezení mediace uvádím v této kapitole její přesnou definici od několika odborníků. Více různých podob vymezení tohoto termínu mi umožňuje pochopit význam tohoto slova ve všech souvislostech.

Slovo „mediace“ je odvozeno z latinského *medius*, což znamená střední, prostřední, ale též nestranný, nerozhodný a neurčitý. Nejčastěji je mediace definována jako alternativa k uvedené definici, jak uvádí Duffy (In Holá, 2003, s. 50): *„Mediace je zásah do konfliktu třetí, neutrální stranou, která pomáhá konfliktním stranám ve vedení nebo v řešení jejich sporu“*.

Autorka dále uvádí, že redefinice mediace by měla být rozšířena o svá komunikační specifika, protože jen prostřednictvím komunikace je možno mediaci odlišit od jiných metod řešení konfliktů: *„mediace je metoda řešení konfliktu komunikací, při níž neutrální kvalifikovaná osoba pomáhá účastníkům konfliktu ve vzájemném dorozumívání, jehož cílem je dosažení jejich spokojenosti s procesem a výsledkem řešení konfliktu“* (Holá, 2003, s. 52).

Podobně vymezuje mediaci například Riskin et al (1997, s. 10) *„mediace je neformální, strukturovaný proces řešení konfliktů. Sporným stranám pomáhá v řešení jejich situace a dosažení výsledné dohody nestranná třetí osoba - mediátor. Tento odborník na efektivní vyjednávání vstupuje do sporu zvenčí, je nezávislý a neutrální. Podporuje klienty v hledání společné smírné cesty a ve vytvoření vzájemně přijatelné dohody, která může být v určité formě právně závazná. Mediátor spor neposuzuje ani nerozhoduje o formě konečného ujednání. Ti, kdo rozhodují o výsledku sporu, jsou samotní účastníci mediačního procesu“*.

1.2 Historie mediace

V následující části své práce se změřím na dějiny mediace u nás i ve světě. Pokusím se také objasnit, v jakých případech bylo této metody zpočátku využíváno a jakým způsobem se rozšiřovala v ostatních zemích světa.

Jak uvádí Holá (2003) mediace jako představa řešení konfliktů za přítomnosti třetí nezávislé strany existuje v mnoha společenstvích již po staletí. Doklady o využívání mediace v tradičních společnostech můžeme nalézt již v dílech tehdejších významných filozofů. Rané křes-

řanství přijalo také smířování a využití třetí strany k vyřešení konfliktů za přijatelný způsob života. Dále například ve starověkém Řecku řešili občané své spory nikoliv prostřednictvím soudu, ale prostřednictvím rozhodčího řízení, které má několik společných znaků právě s mediací.

Podle Zahnaše (In Holá, 2003) byla mediace využívána také ve středověku, při řešení trestných činů. Způsoby řešení sporů týkajících se viny a trestu s urovnáním konfliktu mezi poškozeným a obviněným spojené s fenoménem smířčích křížů mají v Evropě velmi dlouhou tradici. Kolem roku 1300 byly postupně začleňovány do tehdejšího trestního práva. Lze tedy říci, že podle tohoto nového pravidla nemusel být usvědčený vrah popraven, ale do středu zájmu se dostávala snaha vysvětlit, jeho přestupek jiným, pro celou společnost i pro něj samotného vhodnějším způsobem. Pachatel byl na místě vraždy povinen postavit vlastnoručně vytesaný kamenný kříž nebo kapličku jako výraz pokání, na paměť a výstrahu současníkům i příštím pokolením. Kamenný kříž představoval upomínku na tragickou událost, byl dokladem pokání a smíření s bohem i pozůstalými.

„V kronice města Brna najdeme u data 2 .2. 1600 zápis, v němž se uvádí že Grieg Schuebart, syn místního sedláře, zabil čeledína Paula Jandu. Stalo se tak u městské brány a vražedným nástrojem byl kuchyňský nůž. Za tento čin musel otec pachatele Jandovým příbuzným na základě dohody zaplatit 150 marek a špitálu sv. Štěpána dalších 100 marek. Samotný pachatel pak musel až do Velikonoc, „byv okovy opatřen“, ve dne zametat brněnské ulice a noc trávit ve vězení. Po skončení tohoto pokání musel město navždy opustit“ (In Holá, 2003, s. 28).

Z tohoto záznamu můžeme mimo jiné usoudit, že trest podobný našemu současnému trestu obecně prospěšných prací byl společností využíván již před mnoha lety.

Mediaci můžeme označit za poměrně mladou metodu, protože se při řešení konfliktů začala uplatňovat teprve před třiceti lety. Do USA a Kanady přišla tato metoda v první polovině 20. století. Asi koncem 60. let na ni bylo soustředěno několik odvětví společenské praxe.

I když pohnutky a pojetí všech zájmových skupin byly dosti rozdílné, jejich hromadným cílem bylo šíření mediace. Tak se stala tato metoda řešení konfliktů široce přijatelným a uznávaným postupem (Holá, 2003).

Za průkopnickou zemi v oblasti mimosoudního řešení sporů mezi poškozeným a obviněným na evropském kontinentě je považována Velká Británie, kde byly programy mediace zahájeny koncem 70. let.

O několik let později se tyto programy začaly objevovat také v Norsku a Finsku, kdy byly úzce svázány s komunitami, v nichž docházelo ke sporům. Mediace se v jednotlivých evropských zemích začala rozvíjet především v souvislosti se zaváděním odlišných podob odklonů od klasického soudního řízení. Pozornost byla věnována především mladistvým pachatelům a řešení méně závažné trestné činnosti (Doubravová et al, 2001).

Jak uvádí Stolář a Doubravová (In Doubravová et al, 2001, s. 8) „V 90. letech zaznamenala mediace bouřlivý vývoj, jak ve smyslu rozvíjení teorie, metodologie, tak ve vymezení profese mediátora, což je patrné nejen v oblasti mediace mezi poškozeným a obviněným, ale rovněž v prostředí mimo soudní justici. Koncem 80. a v průběhu 90. let našla mediace mezi poškozeným a obviněným své zakotvení v trestní legislativě některých zemí, rozšířila se také oblast jejího využívání. Příkladem země, kde se podařilo kvalitativně i kvantitativně zareagovat na společenskou poptávku mediace jako techniky řešení trestního konfliktu s návazností na odklon od trestního řízení a vypracovat ucelený systém poskytování mediačních služeb pro trestní justici, je nepochybně Rakousko“ .

Dle Materiálů z První konference Evropského fóra pro mediace mezi obětí a pachatelem a obnovující justici v Leuven z roku 1999 (In Doubravová et al, 2001) jsou dalšími zeměmi, kde je mediace v trestních věcech v současnosti významně praktikována, například Belgie, Finsko, Francie, Německo, Norsko a Velká Británie. Poměrně nově vzniklé mediační programy můžeme nyní nalézt také například v Dánsku, Nizozemsku, Švédsku, Španělsku a v řadě postkomunistických zemí jako je Bulharsko, Albánie, Slovinsko, Polsko a Česká republika.

1.2.1 Historie mediace v České republice

Mediace se v České republice začíná rozvíjet počátkem 90. let, kdy se objevují první snahy o její uplatňování. Neziskové instituce za pomoci zahraničních kolegů začínají organizovat první semináře a kurzy mediace. Organizací, která má u nás největší podíl na šíření mediace, je Centrum dohody (dříve FACIA – České centrum pro vyjednávání a řešení konfliktů).

Další významnou skutečností pomáhající v rozvoji mediace u nás bylo založení Asociace mediátorů ČR (dále jen AM ČR) (Holá, 2003).

AM ČR člen sítě Světového fóra mediátorů je nevládní organizace, která sdružuje jak profesionální i dobrovolné mediátory, tak i laickou veřejnost, podporující myšlenku mimosoudního způsobu řešení konfliktů a rozvoje mediačních služeb. Byla založena skupinou mediátorů, facilitátorů a trenérů v r. 2000 a svoji činnost zahájila na počátku roku 2001. Většina jejich členů jsou zkušení odborníci, držitelé řady mezinárodních certifikátů v oblasti komunikace, řešení konfliktů, vyjednávání a mediace (Asociace mediátorů České republiky, 2006).

„AM ČR se zaměřuje na vysokou profesionální úroveň poskytovaných mediačních a facilitáčních služeb, vzdělávání profesionálních i dobrovolných mediátorů formou interaktivního výcviku podle vzdělávacích standardů, supervizi a konzultační činnost, zaštituje akreditované mediátory asociace, chrání klienty, kterým byla poskytnuta mediační služba akreditovaným mediátorem AM ČR, informuje odbornou i laickou veřejnost, spolupracuje s dalšími institucemi a organizacemi a v neposlední řadě udržuje kontakty a vyměňuje si zkušenosti s dalšími odbornými asociacemi či sdruženími mediátorů ve světě“ (Holá, 2003, s. 164).

Rovněž samotný stát má zásluhu na rozvoji využití mediace u nás, a to především zřízením zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě ČR, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon upravuje probační a mediační službu (dále jen PMS) jako složku sociální práce v trestní justici. Trestní soudnictví tak využívá mediaci jako jednu ze dvou stěžejních odvětví působení (probační a mediace), k řešení konfliktů mezi pachateli a poškozenými (Holá, 2003).

Od roku 1994 existuje v České republice také Sdružení pro mediaci a probaci v justici (dále jen SPJ) založené studenty a přednášejícími katedry sociální práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze s cílem podpořit nové alternativní formy řešení trestných činů. Toto sdružení se zaměřuje hlavně na rozvoj nových metod prevence kriminality a řešení následků trestné činnosti, které zohledňují zájmy a potřeby oběti, pachatele a také jejich sociálního prostředí. V letech 1999 až 2000 SPJ realizovalo pilotní projekt - Kvalifikační vzdělávací program pro úředníky a asistenty Probační a mediační služby ČR ve spolupráci se Vzdělávacím institutem Ministerstva spravedlnosti ČR. Navržený vzdělávací systém se ukázal jako

efektivní a byl převzat do koncepce vzdělávání PMS ČR (Sdružení pro probaci a mediaci v justici, Historie, 2009).

1.3 Vymezení pojmu mediace v trestních věcech

Ve své práci se však budu věnovat především činnosti Probační a mediační služby, kde je mediace využívána jako alternativní postup směřující k řešení trestních věcí realizovaných mimo systém trestního práva. Následující vymezení mediace již budou tedy chápána v užším smyslu, tzn. přímo vázány na souvislost s trestním řízením.

V České republice je mediace ukotvena v zákoně č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. *Ve znění pozdějších předpisů se mediací pro účely tohoto zákona rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediace lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.*

Přijetím tohoto zákona dochází k významným změnám v oblasti uplatňování této pomoci. Nastává tedy institucionální oddělení probační a mediační činnosti od soudní soustavy a tím je zároveň nastavena jakási záruka organizační nezávislosti na institucích činných v trestním řízení.

Také Svoboda mediaci definuje ve spojitosti s trestním řízením: *„Mediace lze v nejobecnější rovině chápat jako neformální proces urovnání konfliktů spojených s trestným činem a zprostředkování alternativního řešení trestních věcí usměrňovaný nestrannou třetí osobou – mediátorem. Cílem mediace v trestních věcech je dosažení takového řešení, které je akceptovatelné z hlediska veřejného zájmu a promítnutelné do určitého rozhodnutí v trestním řízení“* (Svoboda, 2003, s. 21).

V tomto procesu je tedy na trestný čin pohlíženo jako na rozpor, který vznikl mezi pachatelem a obviněným jako odpověď na spáchané nezákonné jednání. Úkolem mediátora je potom poskytnout oběma stranám sporu jinou alternativu řešení, než je obvyklá soudní cesta.

Podobně vymezují ve své publikaci mediaci v trestních věcech také autoři Kuchta, Válková a kol. (2005) Mediaci považují za proces, v němž strany, kterých se trestný čin týká, spo-

lečně jednají a v součinnosti s mediátorem se snaží urovnat vzájemné konfliktní vztahy a dohodnout na tom, jak naložit s následky konkrétního trestného činu v budoucnu“.

Mediace v trestní justici se od „typické“ mediace liší říká Holá (2003). Dokládá, že i přesto mediace je. Záměr se shoduje v tom, že umožňuje dospět k takovému konečnému stavu, s nímž budou obě strany spokojeny. Poškozenému umožňuje dosáhnout satisfakce a aktivně se podílet na rozhodování, jakou formou bude jeho škoda nahrazena, čemuž při běžném soudním líčení není věnován prostor. Pachateli mediace zprostředkovává právo na obnovení integrity, možnost poučit se a pokračovat v následujícím životě bez záznamu v trestním rejstříku.

1.3.1 Přínos a smysl mediační činnosti v trestních věcech

Nyní se pokusím charakterizovat alespoň některé výhody, které s sebou využívání mediace ve spojení s trestnou činností přináší. Mediační činnost zajisté vede k jakési humanizaci justičního systému. Mediátor usnadňuje a usměrňuje rozhovor mezi poškozeným a pachatelem, případně mezi nimi a jejich blízkým sociálním okolím a zároveň jim dává prostor k vyjádření jejich pocitů a problémů v takové podobě, kterou nelze použít v rámci obvyklého hlavního líčení před soudem. Proto již samotný proces mediace mívá pro obě zúčastněné strany pozitivní přínos. Smyslem mediace je však efektivní urovnání nebo alespoň zmírnění nepříznivého stavu spojeného s trestným činem a odčinění, odstranění nebo napravení jeho následků. Proto je důležité, aby si obviněný uvědomil své chybné chování a jednání ve všech souvislostech a převzal odpovědnost za následky tímto jednáním způsobené. Snaha mediátorů by přitom měla vždy směřovat k nápravě nebo zmírnění újmy způsobené trestným činem včetně jeho vedlejších negativních důsledků a k obnovení narušených sociálních vazeb (Šámal, 2001).

„Smyslem mediace v nejobecnějším smyslu slova je zprostředkování řešení konfliktu mezi normami chování obviněného a normami společnosti, v níž žije, s přehlédnutím k oprávněným zájmům všech subjektů dotčených trestnou činností“ (Svoboda, 2005, s. 26).

Podobně také objasňuje význam mediace Šámal (2001), který její důležitost spatřuje ve zprostředkování alternativního řešení konfliktu spojeného se stíhanou trestnou činností, v objasnění příčin této trestné činnosti, v urovnání vzájemných vztahů mezi pachatelem a poškozeným, vytvořením podmínek pro individuální přístup k řešení případu. Svou úlohu zde zaujímá také efektivní prevence opakování trestné činnosti. Cílem mediace využívané

v trestních věcech je tedy dosažení takového výsledku, který bude mít určitý význam pro rozhodování v trestním řízení, avšak samotná mediace zůstává postupem mimoprocesním.

Také Riskin (1997) spatřuje největší přínos mediace ve vytváření procesů a výsledků, které jsou pro mnoho lidí atraktivnější než výsledky tradičního soudního procesu. Vyzdvihuje zejména menší otřes způsobený mediací před soudním sporem. Znepřáteleným stranám se také naskýtá příhodná situace k navázání přímého kontaktu, který může mít za následek návod, na jehož základě se mohou formovat řešení lépe vyhovující oběma stranám.

Jak uvádí Fuller (In Riskin, 1997, s. 21) *„hlavním přínosem mediace... je ... skutečnost, že dokáže orientovat znesvářené strany opět navzájem na sebe, a to nikoli tím, že by jim vnucovala nějaká pravidla, ale tím, že jim dopomůže nalézt společný náhled na jejich vzájemný vztah. To má potom za následek přehodnocení postojů a nálad či pocitů, kterými je veden přístup jednoho ke druhému“*.

Za nepřehlédnutelné výhody mediace můžeme považovat ještě například:

- Dobrovolnost. K účasti na mediačním procesu ani k přijetí určitého řešení nelze nikoho nutit. Podmínkou příznivého vývoje samotné mediace je dobrovolný přístup obou stran a ochota ke spolupráci při řešení nepříznivého stavu.
- Rychlost. Oproti běžnému řízení před soudem je proces mediace zpravidla rychlejší. Její provedení ani jednotlivé kontakty mezi mediátorem a dalšími zúčastněnými subjekty nejsou nijak formalizovány. Její realizace tak dále nebrání dalšímu postupu, jako je to například při opatřování důkazů při standardním trestním řízení.
- Důvěrnost. Každý mediátor je vázán mlčenlivostí a nikomu nesmí poskytnout informace o průběhu mediačního procesu. Jestli že se však dozví fakta svědčící o spáchání trestného činu, platí i pro něj zákonná povinnost oznámit nebo překazit takový trestný čin (Svoboda, 2005).

Také Šišková (2005) vymezuje několik příznivých situací, které mediace oproti soudnímu řízení přináší. Definuje například diskrétní projednávání, nižší časové i finanční investice, dobrovolnou účast, neformální prostředí a výrazně větší spokojenost zúčastněných stran s formou a následným dodržením dohody. Protože na dohodě pracovaly obě strany, je ujednání reálné a věcné.

1.4 Proces mediace

Mediace je strukturovaný postup, rozčleněný do několika etap, které představují osu celého mediačního procesu. Záleží na přístupu mediátora a na kontextu situace řešení, nakolik bude tato struktura pro mediátora závazná. Celá stavba mediace a její fáze jsou charakterizovány jako popis chování jednotlivých účastníků, zejména tedy mediátora. Níže uvedené řádky tedy věnují rozdělení mediačního procesu do jednotlivých fází tak, jak je ve svých publikacích uvádějí odborníci zabývající se touto problematikou.

Je zajímavé, že mezi specialisty převládá až vzácná harmonie v tom, jak je chápán celkový průběh mediace. Drobné odchylky se vyskytují pouze v rozčlenění jednotlivých fází podle toho, kterou událost považuje autor za důležitou a hodnou samostatného pojmenování (Holá, 2003).

Riskin et al (1997) člení mediaci podle cílů, jichž má být v každé fázi dosaženo:

1. Dohoda na mediaci.
2. Porozumění problémům.
3. Vytváření možných řešení.
4. Dosažení dohody.
5. Realizace dohody.

G. Zwinger (1999 In Holá, 2003) rozděluje mediační proces na:

1. Výměnu informací o pozicích.
2. Hledání společné definice problému.
3. Hledání možných řešení.
4. Rozhodnutí popř. ujednání.
5. Zajištění dohody (závaznost, kontrola).
6. Dohodu o dalších krocích.

J. Plamínek (1994 In Holá, 2003) uvádí tyto fáze mediace:

1. Zahájení mediace.
2. Sbíráání informací a definice problému.
3. Hledání možných variantních řešení.
4. Hodnocení, vyjednávání a rozhodování.
5. Sjednání dohody.
6. Uskutečňování a revidování dohody.

Lze tedy konstatovat, že jednotlivá rozdělení procesu mediace se od sebe odlišují jen nepatrně.

V následující části uvedu ve stručnosti základní informace o náplni činností jednotlivých fází mediace tak, jak je ve své publikaci představuje Holá (2003).

• *Zahájení*

Mediaci zahajuje mediátor svým úvodním slovem. Jeho úkolem je navodit atmosféru důvěry a tvůrčího řešení, představit zúčastněné osoby, stručně objasnit mediační proces, roli mediátora a zdůraznit dobrovolnost účasti. Zaměří se také na vytvoření základních pravidel jednání, časové rozvržení jednotlivých sezení, způsob financování aj.

• *Získ informací*

V této fázi mediace mají klienti prostor k objasnění svého osobního vnímání konfliktní situace. Úkolem mediátora je naslouchat, vhodnými otázkami podporovat klienty ve sdělování a získat tak pro všechny účastníky mediace maximum možných informací důležitých pro porozumění sobě i partnerovi. V závěru této fáze mediátor shrne sporné body a přeformuluje stížnosti klientů na předměty jednání.

• *Porozumění zájmům*

V tomto stádiu mediace mají partneři možnost vzájemné komunikace. Hlavním úkolem této části je přeměnit původní soupeřivé postoje obou klientů a přejít k odkrývání vlastních potřeb, zájmů, hodnot a porozumění partnerovi. Tím se zaměřuje pozornost z minulosti do budoucnosti.

• *Hledání řešení*

Cílem této fáze je na základě identifikovaných potřeb a zájmů klientů nalézt příhodná východiska, která by uspokojovala oba partnery. V této části mediačního procesu je také možno využívat nejrůznější techniky tvůrčího myšlení jako je například brainstorming, strom významnosti a mnoho dalších.

• *Vytváření (a sepsání) dohody*

Výsledkem této fáze je soupis těch řešení, která se klientům jeví jako nejvhodnější. Vytvoření a sepsání dohody je vrcholem procesu mediace. Mediátor by měl zohledňovat to, aby dohoda byla:

- Vyvážená.
- Realistická.
- Konkrétní.
- Dosažitelná.
- Časově omezená.
- Měřitelná.

• *Závěrečné slovo*

V této poslední fázi mediátor shrne proces mediace a pozornost věnuje zejména dosaženým výsledkům. Toto konečné zhodnocení poskytuje všem zúčastněným zpětnou vazbu. V závěru bývá vymezen prostor pro dojednání podmínek dodržování a kontroly dohody.

1.4.1 Role mediátora

V procesu mediace plní nezastupitelnou úlohu role mediátora. V této části tedy uvedu alespoň některé vlastnosti a dovednosti, jimiž by měl každý člověk, vykonávající tuto profesi disponovat a také výčet činností, o které by měl v průběhu jednání s klienty přednostně usilovat.

„Mediátor je školený profesionál na efektivní vyjednávání s případnou specializací v oblasti projednávaného tématu a se specifickými dovednostmi, odbornými znalostmi, analytickými schopnostmi a zkušenostmi, které využívá k usnadnění komunikace mezi spor-

nými stranami a k efektivnímu vedení a strukturování mediačního procesu. Pro uchování své neutrality není mediátor ve sporu nikterak zájmově nebo mocensky angažován, tj. není obhájcem ani poradcem zúčastněných stran, nerozhoduje o jejich případné vině či nevině. Oboustranně podporuje účastníky tak, aby našli konstruktivní a všemi stranami přijatelné řešení“ (Šišková, Stöhrová, 2005, s. 5).

Vedle toho také Riskin et al (1997) uvádí seznam funkcí, které může mediátor provádět:

- Přesvědčovat účastníky, aby se rozhodli hovořit.
- Pomáhat účastníkům porozumět procesu mediace.
- Vytvářet atmosféru pro vyjednávání.
- Předávat vzkazy mezi účastníky.
- Vyjasňovat nedorozumění.
- Identifikovat problémy.
- Odstraňovat nerealistické očekávání určitých výsledků.
- Pomáhat účastníkům vyjednávat a vypracovat jejich návrhy.
- Rozšiřovat okruh zdrojů.
- Navrhovat řešení aj.

Mediátor by měl mít snahu pomoci klientům k dosažení takového výsledku, který je pro ně v dané situaci nejlepší. To znamená takového řešení, které poslouží jejich zájmům, nepřekročí společenské normy a nepoškodí práva třetích stran, jichž se konflikt týká (Riskin et al, 1997).

Clem je tedy podle Stoláře a Doubravové (In Riskin et al, 1997) řešení spravedlivé v rovině morální a etické, ale i právní. To umožní soudu zůstat na poli arbitra konfliktu spojeného se stíhaným trestným činem a z potenciálních alternativních řešení zvolit to, které nejvíce odpovídá povaze trestného činu a osobě pachatele.

2 PROBACE

Podobně jako předcházející kapitolu budu i tuto věnovat působení probačních úředníků a asistentů, kterým je v tomto případě probace. Bližší vymezení také tohoto pojmu má význam pro pochopení dále uvedených údajů, které korespondují také s praktickou částí mé práce. Stejně tedy začnu její definicí a historií, dále uvádím její předosti. Závěr tohoto oddílu obsahuje informace o roli probačního úředníka a jeho podstatných činnostech.

Trestní právo vychází ze zásady pomocné úlohy trestní represe, podle níž by donucení trestně právními prostředky mělo být využíváno pouze tehdy, když není k dispozici žádná jiná řešení, jak dosáhnout jednoty chování lidí s právem. Proto všechny státy s rozvinutým demokratickým systémem hledají další možnosti, jak nejlépe vykonat účel trestu a trestního stíhání. Efektivním nástrojem jsou tzv. odklony a alternativy, které umožňují ukončit trestní stíhání odlišnou metodou než uložením trestu a pokud je nevyhnutelné trest uložit, nabízejí jiné alternativní druhy potrestání namísto nepodmíněného trestu odnětí svobody. Takto lze řešit především případy menší závažnosti, kdy ustupuje zájem státu na potrestání pachatele a je dávana přednost vyrovnání škody a jiné ztráty, jež byla způsobena oběti trestného činu. Účast kompetentních a kvalifikovaných osob, věnujících se probaci vyžadují zejména různé formy dohledu nad chováním odsouzených a kontroly zaměřené na dodržování povinností a omezení uložených jim ve zkušební době soudem (Kuchta, Válkova a kol., 2005).

Za probaci v širším slova smyslu je považována také práce v okruhu výkonu trestu obecně prospěšných prací a dalších trestů a opatření, které obsahují podobu osobní práce s klientem orientující se na realizování specifických podmínek a povinností zkušební doby. Činnost probační služby tak zahrnuje širokou paletu činností souvisejících s hledáním možností řešení trestního konfliktu, přípravou podkladů a realizací trestů a opatření vykonávaných na svobodě. V posledním desetiletí se činnost probačních úředníků zaměřuje nejen na osobu pachatele a jeho sociální okolí, ale také na práci s poškozeným (Doubravová et al, 2001).

2.1 Definice probace

Následující řádky budou patřit několika vymezením konceptu probace. Odlišné definice od různorodých pramenů by měly představovat komplexnější náhled na zkoumanou problematiku, zároveň mohou také sloužit k jakémusi srovnání uvedených informací, či jejich vzájemnému doplnění.

§ 2 zákon č. 257/2000 Sb. o probační a mediační službě ČR, ve znění pozdějších předpisů, definuje probaci jako:

„Probací se pro účely tohoto zákona rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen „obviněný“), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů“.

Autor Větrovec et al (2002, s. 27) k tomu v Komentáři k zákonu o probační a mediační službě ČR dodává, že: *„Probace je zde ve smyslu zákonného vymezení chápána v nejširším rozsahu, když se probací v užším smyslu rozumí jen určitý typ trestu či opatření, který spočívá jednak v podmíněném odkladu trestu či samotného výroku o trestu a jednak v osobní péči a dohledu, které je ukládáno soudem obžalovanému, jenž byl uznán vinným ze spáchání trestného činu (srov. podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem podle § 60a Trestního zákona a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 TrZ). Podstata probace v užším smyslu spočívá v kombinaci nebo integraci těchto dvou prvků, ke kterým je někdy přiřazován ještě osobní závazek obžalovaného zachovávat podmínky uložené soudem. Probací v širším smyslu se naopak rozumí nejen vlastní soudní opatření, ale i celý systém služeb a funkcí, zajišťovaný Probační a mediační službou“.*

Definice probace Organizace spojených národů (In Kuchta, Válková a kol., 2005, s. 227) z roku 1951 uvádí že: *„Probace jako dispoziční právo ukládání trestu, je způsob nakládání se speciálně vybranými pachateli a spočívá v podmíněném odložení trestu, kdy je pachatel umístěn pod osobní dohled a je mu poskytnuta individuální pomoc a péče“.*

Cartledge (In Kuchta, Válková a kol., 2003, s. 227) vymezuje probaci jako: „*Způsob trestu se společensko – výchovným základem, charakterizovaná kombinací dohledu a pomoci. Uplatňuje se v bezplatném systému na pachatelích vybraných podle povahy osobnosti, kriminální kariéry a jejich postoji k systému, jehož cílem je poskytnout pachateli příležitost změnit svůj přístup k životu ve společnosti a najít své místo ve společnosti na základě své volby bez nebezpečí opětovného porušení norem trestního práva*“.

2.2 Historie probace

Tato kapitola představuje stručné nahlédnutí do vývoje využívání probačních principů u nás i v Evropě. Zároveň se také pokusím podat obraz současné situace.

Slovo probace je odvozena od latinského slova *probare* – zkoušeti, ověřovati. Probace jako specializovaná forma práce s pachateli obsahující složky dohledu a kontroly odvozené od autority soudního rozhodnutí, se začíná utvářet v průběhu 19. století. Průkopníkem této metody práce je americký obuvník John Augustu, který se dobrovolně staral o pachatele trestných činů (Doubravová et al, 2001).

John Augustu začal z vlastní iniciativy kolem roku 1841 platit soudu za pachatele kauce a před vynesením rozsudku jim poskytoval práci, finanční pomoc i podporu jejich rodinám. Soudu pak předkládal zprávu o chování a stavu pachatele a žádal, aby soudce místo nepodmíněného trestu uložil pachateli jen menší pokutu a náhradu soudních výloh. Jeho snaha vyústila v přijetí prvního probačního zákona v roce 1878 ve státě Massachusetts, který zakotvil jmenování placených probačních úředníků (Kuchta, Válková a kol., 2005).

Například v Anglii lze počátek probace datovat kolem roku 1876, kdy tiskař Frederick Rainer daroval peníze Společnosti umírněných církve anglické. Tento dar vedl ke jmenování několika „misionářů policejních soudů“, jejichž úkolem bylo odvracet pachatele od závislosti na alkoholu tím způsobem, že jim byla poskytnuta práce a ubytování. Náplní práce prvních misionářů bylo radit, pomáhat a přátelit se s pachateli. V průběhu doby se k těmto činnostem přidala také kontrola, vedení pachatelů a podávání zpráv. Práce misionářů byla postupem času rozšířena na všechny pachatele trestné činnosti. Probační příkaz nebyl trestem, ale alternativou potrestání a jeho účelem bylo dát pachatelům šanci změnit své chování, aniž by byli potrestáni soudním trestem (Kuchta, Válková a kol., 2005).

2.2.1 Historie probace v Evropě

„V Evropě se probace vyvinula z klasického podmíněného odsouzení, odkladu trestu na zkušební dobu, kde se postupně začaly objevovat probační prvky. Podmíněné odsouzení bylo poprvé v Evropě uzákoněno koncem 19. století v Belgii a Francii. Podmíněné odsouzení je tedy v Evropě starší než probace. Nejvýznamnější odlišností mezi angloamerickou probací a tímto typem podmíněného odsouzení byla v tom, že při probaci byl podmíněný odklad trestu spojen s ochranným dozorem prováděným zvláštním orgánem, zatímco u podmíněného odsouzení tento dozor chyběl.“ (Rozum, Kotulan, Vůjtěch In Kuchta, Válková a kol., 2005, s. 226).

Současná podoba systémů probace v Evropě se neopírá o jeden myšlenkový koncept, ale je výsledkem prolínání různých trendů ve vývoji posledních sto padesáti let. Nejdříve vznikaly probační činnosti zpravidla pod záštitou církví a dobrovolnických organizací. V Evropě je za zemi s nejdelší tradicí považováno Nizozemsko. Nizozemská probační služba byla založena roku 1823, když kupci založili první spolek této služby na pomoc pachatelům.

Za posledních 50. let prošla probace v Evropě několika vývojovými etapami. Například období 50. let se vyznačuje úsilím o humanizaci vězeňských trestů a zároveň prvními pokusy o celistvé uplatnění alternativních trestů. Zaměření probační práce je orientováno pouze na osobu pachatele a jeho sociální okolí. Důležité postavení také zaujímá účinná a efektivní kontrola klientů, a s tím související ochrana společnosti, kterou má probační služba také zajišťovat. V průběhu 60. a 70. let se v probačních činnostech stále více prosazují rozmanitá výchovná, sociální a terapeutická opatření, která jsou prioritně uplatňována formou institucionální péče. Koncem 70. let a v průběhu 80. let nastává odklon od institucionálního zacházení s pachateli. Naopak je zdůrazňována podstata přirozeného sociálního prostředí pachatele pro jeho nápravu. V 90. letech sílí tendence zohledňovat v činnosti probačních služeb práci s prostředím, kde došlo ke spáchání trestného činu. Základní zlom však nastává v souvislosti s vnímáním trestného činu nejen jako konfliktu mezi pachatelem a společností, ale jako trojrozměrné události mezi pachatelem, poškozeným a společností, která narušila jejich vzájemné vztahy (Doubravová et al, 2001).

2.2.2 Historie probace v České republice

Toto místo patří základním informacím o vývoji a vzniku probační péče v naší zemi. Níže uvedené informace jsem získala z Výroční zprávy o činnosti Probační a mediační služby ČR z roku 2001, které mi byly nápomocny při koncipování těchto údajů.

Sociální práce s pachateli trestných činů vystupovala v bývalém Československu jednak z tradice první republiky a díky aktivitám mnohých odborníků v této oblasti tu neustále byly snahy o systémovou práci s pachateli trestných činů, i přesto, že minulý režim k těmto činnostem nakloněn nebyl. Šlo především o systém sociálních kurátorů pro osoby v obtížné sociální situaci popřípadě propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody v rámci tzv. postpenitenciární péče¹. V průběhu doby se zformoval také systém kurátorů mládeže, kteří se zaměřovali na pomoc a dohled nad problémovou mládeží v souvislosti s trestnou činností. Po roce 1989 zesílily aktivity směřující k reformě trestního práva, k rozšíření škály trestů a opatřeních nespojených s trestem odnětí svobody a k posílení prvků psychosociálního zacházení s pachateli trestných činů. Pozornost byla více věnována také otázce postavení poškozených v trestním procesu a možnosti jejich účinnější morální i materiální satisfakce. V tomto spojení byla v průběhu 90. let prostřednictvím dílčích novel trestního zákona a trestního řádu přijata řada alternativních sankcí a odklonů od klasického trestního řízení. Na základě vládního usnesení v rámci programu Prevence kriminality, „Současný stav a východiska do roku 2000“, č. 341/1994 byla s účinností 1. 1. 1996 vytvořena při okresních i krajských soudech systematizovaná místa probačních úředníků. Završením uvedeného vývoje bylo schválení zákona o Probační a mediační službě v roce 2000 (zákon č. 257/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů) a zahájení její činnosti k 1. 1. 2001 (Výroční zpráva o činnosti Probační a mediační služby České Republiky, 2001).

¹ Postpenitenciární péče–Následná a systematická převážně sociálně pedagogická péče pro osoby propuštěné z výkonu trestu nebo vykonávající alternativní tresty (Kohoutek In ABZ Slovník cizích slov, 2009).

2.3 Podstata a přednosti probace

Dle již zmíněných skutečností lze usuzovat, že využívání práce probačních úředníků plní na poli trestní politiky významnou úlohu. V této části své diplomové práce se však pokusím tyto preference shrnout a podat tím celistvý obraz reality tak, jak ho vidí někteří znalci.

Podstatou probace je podle Šámala (2001) konstruktivní metoda převýchovy a jiného pozitivního ovlivňování chování pachatele trestného činu, která je založena na účelném kombinování složek kontroly, pomoci a poradenství. Její hlavní smysl se promítá v diferencovanějším postoji k zacházení s pachateli různých trestných činů, ve využívání efektivnějších nástrojů k reakci na méně závažnou zločinnost, než je trest odnětí svobody a ve vytváření účinnějších okolností a možností k postihu závažnějších trestných činů.

Pachatel je také uchráněn před negativními dopady trestu odnětí svobody a nevystavuje se tak škodlivým prožitkům z pobytu ve vězení, které by ho mohlo učinit nepřátelským vůči společnosti, případně i „lépe vybaveným“ pro zločinnou dráhu. V důsledku nucené izolace od sociálních kontaktů, jsou také pachatelé propuštění z výkonu trestu odnětí svobody neschopni znovu začít život svobodného člověka.

Podobně vymezuje přednosti probace také Svoboda (2005, s. 37), který k tomu dodává: *„Zejména pro tyto přednosti je v probaci spatřován prostředek humanizace zacházení s odsouzenými, protože méně narušuje sociální vazby a méně je psychicky traumatizuje. Působení probačních úředníků zároveň vytváří podmínky pro individualizaci přístupu k pachatelům a poškozeným a velice operativní modifikaci a inovaci připravených programů s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu a motivům trestné činnosti“.*

Nezkusil (1969) za přednosti probace považuje zejména fakt, že pachatel zůstává ve společnosti, udržuje spojení s rodinou i širším prostředím. Může tedy vést normální život a učit se přebírat na sebe odpovědnost. Z druhého hlediska zde také vzniká příležitost k využití zdrojů nápravného působení ze strany veřejnosti. Zároveň s tímto rovněž dochází k nápravě některých překážek spočívajících v pachatelově prostředí, které by mohly vést ke kriminální dráze dalších osob. Jelikož je pachatel povinen dospět k nápravě ve styku s ostatními občany, nachází se ve výhodnější situaci než ten, kdo je umístěn v uzavřeném ústavu. Z toho můžeme vyvodit několik dalších výhod. Pachatel tím, že zůstává ve společnosti, může živit sebe i svou rodinu a tím spíše je schopen uhradit škodu způsobenou trestným činem.

2.4 Role probačního úředníka

Nyní vymezím roli probačního úředníka a situace, při kterých vykonává v trestním řízení dohled nad pachatelem tak, jak jsou definovány v zákoně. Dále se budu zabývat osobou samotného úředníka, konkrétně vlastnostmi a schopnostmi, které by probační pracovník neměl postrádat.

§ 27b zákona č. 141/1961 Sb. Trestní zákon (dále jen TrZ), ve znění pozdějších předpisů, uvádí, že: *Úředník Probační a mediační služby vykonává v trestním řízení dohled nad obviněným spočívající jednak v pozitivním vedení a pomoci obviněnému a jednak v kontrole jeho chování a v případech, kdy dohled nebyl uložen, provádí úkony směřující k tomu, aby obviněný vedl řádný život, pokud bylo rozhodnuto:*

- a) o propuštění obviněného z vazby za současného vyslovení dohledu,*
- b) o podmíněném zastavení trestního stíhání,*
- c) o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem,*
- d) o podmíněném odsouzení, včetně podmíněného odsouzení s dohledem,*
- e) o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, včetně podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody za současného vyslovení dohledu, nebo*
- f) o uložení trestu obecně prospěšných prací nebo trestu zákazu pobytu za současného vyslovení přiměřených omezení a přiměřených povinností“.*

Autorita probačního úředníka je na rozdíl od mediátorů odvozena od autority soudu, probátory tedy nemůžeme chápat pouze jako sociální pracovníky, i když některé jejich postupy a metody práce s pachatelem mají prvky psychologického, pedagogického a sociálního poradenství či pomoci. Přičemž platí, že smyslem jejich fungování v trestních věcech není pouze kontrola chování nad obviněným, ale zvláštní péče o něj, zahrnující pomoc v jeho problémech s cílem posílit jeho schopnosti k bezkonfliktnímu způsobu života ve společnosti (Šámal, 2001).

Požadavky na osobu probačního úředníka jsou samozřejmě kladeny i vzhledem k jeho osobnostní stránce. Profesi probátora by měly vykonávat osoby zralé a celkově stabilní. Měly by také umět zvládat svou vlastní emocionalitu a být dostatečně sebevědomí. Probačnímu úředníkovi by neměl chybět smysl pro odpovědnost, samostatnost a vytrvalost. Neméně důležitá je také schopnost analytického a konstruktivního myšlení a samostatného úsud-

ku. Osoby vykonávající tuto profesi by také neměly mít problém s navazováním kontaktů a s tím souvisejí i výborné komunikační dovednosti. V neposlední řadě autoři uvádějí způsobilost získat důvěru klienta či schopnost získat a udržet si přirozenou autoritu (Rozum, Kotulan, Vůjtěch, 2000).

2.5 Činnost probačního úředníka

Činnost probačního úředníka by měla dosáhnout pochopení skutečného sociálního pozadí trestného jednání. Proto by se měla soustředit zejména na zkoumání osobnosti pachatele, jeho hodnot a rodinných i jiných vazeb v jeho sociálním prostředí. Na základě celistvého posudku mu pak mohou odborníci poskytnout potřebnou podporu a pomoc a tím také efektivně napomoci k ochraně společnosti před případným opakováním jeho trestné činnosti. Funkce probátorů je tak nápomocna k naplnění cílů trestní spravedlnosti, alternativních trestů a alternativním způsobům řešení trestních věcí (Větrovec et al, 2002).

Také Kuchta, Válková a kol. (2005) se ve svém díle věnují vymezení činnosti probačních pracovníků. Podle autorů spočívá působení probačních zaměstnanců zejména v kvalifikovaném zajištění výkonu tzv. alternativních trestů a odklonů v trestním řízení, jejichž uskutečnění vyžaduje individuální práci a odborné vedení obviněných a odsouzených. Obsahovou náplň předrozsudkové fáze tvoří tzv. *soudní pomoc*, jako další forma činnosti se vyvinula tzv. *včasná pomoc*, která zastupuje alternativu k vazbě, s níž je také spojena možnost dohledu nad chováním obviněného a pomoc při jeho resocializaci. Náplň práce porozsudkové etapy pak tvoří zejména *probace* a výkon *trestu obecně prospěšných prací*. Jedná se tedy především o výběr vhodných případů, pro uložení obecně prospěšné práce, vyhledání konkrétního druhu práce, projednání podmínek výkonu trestu s odsouzeným a poučení odsouzeného o jeho povinnostech vyplývajících ze zákona.

2.5.1 Dohled

Následující řádky věnují podstatným funkcím, které v rámci svého působení zastupují probační úředníci. Jejich pracovní náplň samozřejmě spočívá v mnoha dalších aktivitách, vymezují zde však pouze ty, které jsou dle mého názoru nejpodstatnější. O působení těchto pra-

covníků v oblasti zajišťování možností ukládání a výkonu trestu OPP je pojednáno v poslední kapitole teoretické části.

K významným činnostem probačního úředníka patří mimo jiné vykonávání dohledu nad pachatelem. Dle § 26a TrZ, ve znění pozdějších předpisů, *se dohledem rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby (dále jen "probační úředník"), spolupráce při vytváření a realizaci probačního programu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona. Dohled nad pachatelem provádí probační úředník. Účelem dohledu je:*

a) sledování a kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti,

b) odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.

Kuchta, Válková a kol. (2005, s. 254) vymezují tento termín následovně: *„Probační dohled je chápán jako sociální práce s podmíněně odsouzeným, kterému byla rozsudkem soudu v rámci přiměřených omezení uložena povinnost během zkušební doby spolupracovat s probačním pracovníkem. Tato činnost představuje kombinaci sociální kontroly a sociální pomoci“.*

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, vymezuje dohled v souvislosti s trestním řízením mladistvých²: *„Dohledem probačního úředníka se rozumí pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajících ze zákona a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem“.*

² Termínem „mladiství“ je pro účely zákona ve věcech mládeže ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.

2.5.2 Parole

Velký význam pro naplnění trestní spravedlnosti je také specifická forma probace jakou je Parole, tedy probační práce s osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody. Parole je mostem mezi uvězněním a návratem odsouzeného do společnosti (Svoboda, 2005).

Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – PAROLE, je jednou z činností, kterou Probační a mediační služba ČR zprostředkovává v rámci vykonávacího řízení. Pojem „parole“ pochází z francouzštiny, kde znamená „slovo, výpověď“. V souvislosti s propuštěním odsouzeného z věznice pak slovem „parole“ rozumíme podmíněné propuštění na (čestné) slovo, resp. na slib odsouzeného, že se bude řádně chovat.

Odsouzený má ve věznici možnost v rámci své přípravy na podmíněné propuštění požádat o spolupráci probačního úředníka. Tato spolupráce se odehrává prostřednictvím návštěv probačního úředníka/asistenta ve věznici, kde společně s odsouzeným a za spolupráce pracovníků věznice probíhá příprava podkladů pro rozhodnutí soudu o žádosti o podmíněné propuštění. V této souvislosti probační úředník/asistent (dále jen úředník) spolupracuje rovněž se subjekty, které působí mimo věznici. Nejčastěji se jedná o poskytovatele různých programů a služeb zaměřených na řešení problémů lidí opouštějících věznice a na řešení následků trestného činu.

Smyslem práce probačního úředníka s klientem – odsouzeným a s klientem – poškozeným (obětí trestného činu) je, aby ještě v době před rozhodnutím soudu o podmíněném propuštění byly shromážděny a vyhodnoceny všechny důležité informace. Tyto údaje pak podstatné při rozpoznání nebezpečí a nároků odsouzeného ve vzájemném vztahu s jeho cestou na svobodu. Probační úředník realizuje rozbor případných rizik opakovaného spáchání trestného činu a vzniku újmy ve vztahu k blízkým osobám. Na základě toho, pak probační úředník soudu doporučí nebo nedoporučí podmíněné propuštění odsouzeného. V případě rozhodnutí o podmíněném propuštění odsouzeného, nad kterým je současně vysloven dohled probačního úředníka, PMS ČR provádí jednak kontrolu plnění podmínek zkušební doby podmíněného propuštění (v rozsahu min. 1 roku – max. 7 let) a dále pak poskytuje pomoc při řešení problémů souvisejících s návratem odsouzeného do života na svobodě (Probační a mediační služba České republiky, 2009).

3 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY

Úkolem třetí kapitoly s názvem Probační a mediační služba České republiky je objasnit všechny skutečnosti vedoucí k jejímu vzniku a následnému zřízení u nás. Dále představím organizační strukturu této služby a systém vzdělávání probačních úředníků a asistentů.

Závěrem se budu zabývat působením této instituce z pohledu restorativní justice a samotnou činností PMS. Uvedu tedy, jaké funkce spočívají na této službě ve stádiu před rozhodnutím i po vynesení rozsudku soudem.

PMS byla v ČR vytvořena především proto, aby justice mohla účinně uplatňovat novou trestní politiku v oblasti tzv. komunitních sankcí a trestů a tím začít snižovat počet uvězněných osob, efektivně předcházet kriminalitě, redukovat nebezpečí její recidivy, motivovat pachatele k nápravě škod, které svým protiprávním jednáním způsobili a přimět je k odpovědnosti za jejich život bez konfliktů se zákonem. Pracovníci PMS se také snaží při řešení trestné činnosti zohledňovat potřeby a zájmy obětí a lépe chránit společnost před kriminalitou (Rozum, 2003).

3.1 Základní údaje o Probační a mediační službě

PMS byla zřízena na základě zákona o Probační a mediační službě č. 257/2000 Sb. Tato služba je organizační složkou státu, není tedy právnickou osobou a jedná jménem státu v rozsahu své působnosti. PMS je účetní jednotkou, hospodaří a nakládá se svěřeným majetkem státu. Ústředním orgánem státní správy pro probaci a mediace je Ministerstvo spravedlnosti. Střediska PMS působí na území cele ČR, sídlem ředitelství je PMS je hlavní město Praha. Její působení se zaměřuje na činnost s pachateli a oběťmi trestných činů, přispívá tedy k naplňování trestní spravedlnosti (Výroční zpráva PMS ČR, 2006).

• Aktuální situace v praxi:

Všechna střediska PMS na území naší republiky v roce 2007 zaměstnávala 336 pracovníků, z toho 227 úředníků, 92 asistentů a 17 ředitelství PMS. Za rok 2006 tedy tato střediska evidovala 24 885 kauz v celé zemi, v průměru se jedná přibližně o 115 nových kauz na jednoho pracovníka. Využívání služeb této organizace tedy v posledních letech zaznamenává enormní nárůst. Zmiňovaná střediska PMS působí ve všech soudních okresech a v současnosti má již 78 samostatných středisek (Štern, 2007).

3.2 Historie vzniku Probační a mediální služby

Historie vzniku současné PMS je spjata s kulturní, společenskou a politickou tradicí naší země. Je zřejmé, že současné změny v trestní justici jsou výsledkem událostí v roce 1989, a s tím související přeměny celé společnosti. Sociální práce s pachateli trestných činů vycházela v bývalém Československu z tradice první republiky. Později byl vytvořen systém kurátorů mládeže, kteří se zaměřovali na pomoc a dohled nad problémovou mládeží související s trestnou činností. Po roce 1989 zesílily aktivity směřující k reformě trestního práva a k rozšíření škály trestů a opatření nespojených s trestem odnětí svobody. V roce 1993 (zákon č. 292/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů), byla do trestního procesu zavedena možnost odklonu od standardního řízení. V té souvislosti se méně závažné a skutkově a právně jednoduché záležitosti vyřešily mimo hlavní líčení. Jedná se o institut podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 307, 308 Trestního řádu, dále jen TrŘ, ve znění pozdějších předpisů). Významným bodem v uplatňování alternativ v trestním zákonodárství u nás bylo zavedení trestu obecně prospěšných prací (§ 45 – 45a TrZ), s účinností od 1. ledna 1996 (zákon č. 152/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Významným odklonem v trestním řízení je rovněž institut narovnání /mezi poškozeným a obviněným/ (§ 309 – 314 TrŘ), který s účinností od 1. 9. 1995 (zákon č. 152/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů) umožňuje, aby soud rychle ukončil trestní stíhání, aniž by bylo nutné případ řešit v řádném formálně vedeném veřejném procesu. Jako charakteristický trest spojený s probací byl zaveden s účinností od 1. ledna 1998 (zákon č. 253/ 1997 Sb., ve znění pozdějších předpisů) trest podmíněného odsouzení s dohledem (§ 60a TrZ) a také institut o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem § 26 TrZ (Výroční zpráva PMS ČR, 2006).

3.2.1 Zřízení Probační a mediační služby

V rámci programu Prevence kriminality byla s účinností od 1. 1. 1996 vytvořena při okresních i krajských soudech systematizovaná místa probačních úředníků. Zřetel byl kladen zejména na zabezpečení administrativně technického výkonu obecně prospěšných prací a kontrolu chování obviněných v rámci uloženého dohledu, popřípadě získávání formálních podkladů pro využívání odklonů v trestním řízení. Působení těchto pracovníků bylo omezeno obzvláště na vykonávací fázi trestního řízení, kde byla pozornost věnována zejména kontrole chování pachatelů v průběhu zkušební doby. V roce 2000 byly v některých okresech (např. Praha, Brno, Karlovy Vary) činnosti probace a mediace prováděny v široké škále v těsné spolupráci se soudy a státními zastupitelstvími. Budoucí PMS tak na tomto základě měla k dispozici velké množství podkladů, teoretických konceptů a prakticky využitelných zkušeností, kterých mohla začít postupně využívat. Završením uvedeného vývoje bylo schválení zákona o Probační a mediační službě v roce 2000. PMS tedy zahájila svou činnost k 1. lednu 2001.

Střediska Probační a mediační služby České republiky působí v sídlech okresních soudů nebo ve větších městech v sídlech obvodních, popřípadě městských soudů.

PMS ČR představuje novou instituci na poli trestní politiky, která vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Harmonickým spojením obou odvětví, tak vzniká nová multi – disciplinární profese v systému trestní justice (Výroční zpráva PMS ČR, 2006).

Kuchta, Válková a kol. (2005) mezi důvody pro přijetí této právní koncepce zahrnují také nutnost přesně vymezit vztahy PMS k orgánům činným v trestním řízení a zabezpečit její určitou nezávislost na těchto orgánech. Důležitým aspektem je zde také definování vztahu k orgánům sociálně – právní ochrany dětí a sociální intervence. V neposlední řadě je to rovněž prostředek k zakotvení kvalifikačních požadavků na osoby praktikující probaci a medicí, k vymezení jejich práv a povinností k zajištění jejich dalšího vzdělávání v rámci resortu Ministerstva spravedlnosti.

PMS ČR byla zřízena s cílem podílet se na naplňování trestní spravedlnosti. Její činnost by měla směřovat především k utváření podmínek, které budou efektivní a účinné ve věcech rozhodování o alternativních postupech v trestním řízení a ukládání či zajišťování výkonu alternativních trestů. V neposlední řadě by měla usilovat také o nalezení adekvátní odezvy

na spáchaný trestný čin. Za tímto účelem provádí probaci a mediaci, podílí se na řešení sporů mezi obviněným a poškozeným a svým působením se snaží o urovnání konfliktních situací v souvislosti s trestním řízením. Zároveň usiluje o obnovení úcty ke společenským normám, o prevenci a snižování rizik opakování trestného jednání (Výroční zpráva PMS ČR, 2006).

3.3 Organizační struktura Probační a mediační služby

Probační a mediační služba se člení na ředitelství a jednotlivá střediska PMS. Organizační strukturu tvoří ředitelství tedy PMS se sídlem v hlavním městě Praze a střediska působící v jednotlivých soudních okresech. (Výroční zpráva PMS, 2006).

Příslušnost středisek k vykonávání úkonů probace a mediace se řídí příslušností soudu a v přípravném řízení státního zástupce, v jehož obvodu středisko působí. Ve městech, kde se nacházejí dva a více okresní soudy, mohou být střediska sloučena tak, že jejich počet bude nižší, než je počet odpovídající množství zde sídlících soudů.

V čele PMS je ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Ředitel PMS zajišťuje její chod po stránce personální, organizační, hospodářské, materiální a finanční. Výše uvedené informace jsou obsaženy v § 3 zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů.

Na jednotlivých střediscích PMS působí probační úředníci a asistenti, kteří vykonávají jak probační, tak i mediační činnost. Zatímco úředníci řeší složitější specializované operace, asistenti vykonávají jednodušší úkony této činnosti, včetně administrativně technických prací.

• Úředník PMS musí splňovat následující předpoklady:

- bezúhonnost,
- plnou způsobilost k právním úkonům,
- magisterské vysokoškolské vzdělání v oblasti společenskovední,
- vykonat odbornou zkoušku úředníka PMS.

Podmínkou kvalitního vykonávání funkce úředníka PMS jsou vedle zmíněných skutečností, také dobré komunikační schopnosti a dovednosti, umění předcházet konfliktům, řešit konfliktní situace a základní znalosti právní problematiky.

• Asistent PMS musí splňovat tyto předpoklady:

- věk starší 21 let,
- bezúhonnost,
- plnou způsobilost k právním úkonům,
- středoškolské vzdělání v oblasti společenskovední.

Také u asistenta zákon stanovuje poměrně vysoké nároky na jeho odbornou připravenost, ač přiměřeně nižší než v případě probačního úředníka.

V čele každého střediska PMS stojí jeho vedoucí. Vedoucího střediska jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti po projednání s Radou pro probaci a mediaci. Vzhledem k tomu, že jednotlivým úředníkům PMS dávají instrukce k provádění činností probace a mediace předseda senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státní zástupce, je v návrhu zákona výslovně stanoveno, že vedoucí střediska nesmí dávat svým podřízeným jiné pokyny, které by byly s pokyny předsedy senátu (samosoudce) a státního zástupce v rozkolu (Větrovec et al, 2002).

Nad působením PMS vykonává dohled Ministerstvo spravedlnosti, které zároveň při výkonu státní správy vytváří této službě předpoklady k náležitému výkonu probace a mediace, především po stránce personální, organizační, hospodářské a finanční.

3.4 Systém vzdělávání pracovníků Probační a mediační služby

Vzdělávací systém by měl úředníky a asistenty PMS kvalitně připravit pro efektivní vykonávání aktivit spojených s probací a mediací a umožnit rozvoj služeb na dobrých základech s využitím domácích i zahraničních zkušeností. Správa PMS zaměřuje pozornost především na kvalifikační i další vzdělávání svých zaměstnanců a snaží se podporovat rozvoj jejich profesionálních schopností a dovedností. Kvalifikační vzdělávací kurs pro úředníky a specia-

lizační kurs pro asistenty, by měl účastníkům zprostředkovat jak teoretické znalosti z oblasti probace, mediace a práva, tak praktické dovednosti z komunikačních technik užívaných v tzv. pomáhajících profesích. Povinné další vzdělávání úředníků i asistentů je realizováno formou odborných seminářů a přednášek, uskutečňovaných dle aktuálních změn trestně-právních předpisů a vývinu trendů v oblasti trestní a sociální politiky u nás (Doubravová et al, 2001).

3.4.1 Kvalifikační vzdělávací kurs úředníků PMS ČR

Cílem kvalifikačního vzdělávacího kursu (dále jen KVK) je osvojení si teoretických znalostí i praktických dovedností potřebných pro výkon funkce úředníka PMS, jak jsou vymezeny zákonem o PMS. Získaná odbornost je ověřována za pomoci závěrečné odborné zkoušky, která by měla zajišťovat minimální standard kvality poskytované služby. Součástí KVK je přednášková a seminární výuka, která zahrnuje objasnění základních teoretických a praktických východisek v rámci výkonu probace, mediace, sociální práce a služeb působících v justici. Výcvikový program pak slouží k prohloubení získaných znalostí. Tréninkový plán probíhá interaktivní formou výuky založené na řízené diskuzi a praktickém procvičování teoretických poznatků. Další součástí KVK je stáž na odborných pracovištích, která je zaměřena především na seznámení se s agendou, prostředím a způsobem práce vybraných zařízení a institucí, jejichž činnost je spjatá s prací úředníka PMS. V rámci kursu jsou také realizována regionální setkání sloužící k prohloubení získaných znalostí ve smyslu aktivního hledání témat, která jsou významná v daném regionu. Podmínkou vykonání závěrečné odborné zkoušky, je vypracování portfolia a písemné práce. V níž by měl uchazeč tvůrčím způsobem zpracovat vybrané aktuální téma související s probační a mediační činností nebo z oblasti trestní politiky vztahující se k uplatňování alternativních způsobů řešení trestních věcí. Po ukončení KVK, který trvá jeden rok, je jeho absolvent povinen nejpozději do tří měsíců předstoupit k závěrečné zkoušce. Součástí tohoto hodnocení je také obhajoba písemné práce a prezentace videozáznamu konzultace s klientem (Doubravová et al, 2001).

3.4.2 Specializační vzdělávací kurs pro asistenty PMS ČR

Specializační vzdělávací kurs (dále jen SVK) pro asistenty je základní formou jejich profesionální přípravy. SVK obsahuje přednáškovou a seminární výuku s navazujícím výcvikovým programem. První část kursu se tedy zaměřuje na osvojení základů trestního a občanského práva a teoretických otázek z oblasti mediace, probace a souvisejících předpisů. Ve výcvikové části se účastníci zdokonalují v komunikačních dovednostech a prohlubují své právní znalosti pro praktickou přípravu při vystupování s klientem. Součástí SVK jsou také regionální pracovní setkání, praxe ve středisku PMS a stáže u spolupracujících institucí. Program, principy i cíle SVK jsou shodné s tematickým zaměřením KVK, odlišují se pouze rozsahem látky probírané v rámci jednotlivých tematických bloků. Doba trvání tohoto kursu je šest měsíců (Doubravová et al, 2001).

3.5 Činnost probační a mediační služby z pohledu restorativní justice

Působení PMS je neodmyslitelně spojováno s konceptem restorativní justice, proto se v následujícím textu zaměřím na vymezení základních principů tohoto soudnictví a pokusím se o vyzdvihnutí rozdílů, které jsou patrné mezi justicí restorativní (obnovující) a klasickou justicí retributivní (trestající).

Činnost PMS je úzce spjata s pojmem trestní spravedlnosti a za svůj vznik vděčí právě jejímu novému pojetí. Zhruba v polovině 80. let minulého století došlo nejprve v Kanadě a USA, později i v západní Evropě, k obnově idejí na navrácení trestní spravedlnosti do rukou těch, kteří jsou přestupkem nejvíce dotčeni a to pachatelé, oběti a jejich sociálnímu prostředí. Z těchto filozofických hledisek vznikla nová koncepce trestní spravedlnosti, jejíž hlavní myšlenkou je přispět ke znovuobnovení narušeného sociálního vztahu mezi pachatelem, postiženým a dotčeným společenstvím. Tato nová koncepce restorativní justice vychází z hypotézy, že trestný čin je sociální konflikt mezi dvěma i více jednotlivci či stranami a mezi jejich hodnotovými normami a normami společnosti, a proto jej lze účinně řešit pouze za předpokladu aktivní účasti všech dotčených. Jen tak lze napravit nebo zmírnit škodu způsobenou trestným činem, včetně jeho vedlejších negativních důsledků (Větrovec et al, 2002).

Také Rozum (2003) konstatuje, že koncepce PMS vychází z principů tzv. Restorative Justice kdy se trestný čin chápe jako sociální událost zasahující do života lidí příslušné komunity

a při řešení jeho následků je třeba vzít v úvahu zájmy a potřeby pachatele, oběti i společnosti. Restorativní justice hledá vyváženým způsobem řešení, které je přijatelné pro všechny strany sporu v souvislosti s trestním řízením. Zúčastněné strany mají možnost dohodnout se na způsobu, jak situaci napravit a předejít recidivě. Autor také dodává také, že koncept restorativní justice se nevyvíjí jako konkurenční k tradičnímu systému trestní justice.

Howard Zehr (2003, s. 25), který je také nazýván „otcem restorativní justice“, definuje tuto oblast takto: *„Restorativní justice je proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky“.*

Karabec (2003) k tomu dále dodává, že pojem obnovující justice, na rozdíl do klasických postupů, umožňuje lépe rozlišovat a individualizovat jak ukládané potrestání, tak individualizovat podobu projednání spáchaného deliktu a tím diferencovat trestní proces. Domnívá se, podobně jako Rozum, že klasická a restorativní justice nestojí vzájemně proti sobě a ani si vzájemně nekonkurují. Restorativní postupy je možno aplikovat pouze ve vhodných případech, zatímco klasická trestní justice musí reagovat na všechny trestné činy, u kterých nemohou být restorativní metody aplikovány. Prosazování těchto postupů se neobejde bez součinnosti s PMS a bez vytvoření odpovídajících podmínek pro její fungování.

V závěru této části představuji některé znaky restorativní a retributivní justice, které slouží k vzájemnému porovnání a uvědomění si odlišností, jež s sebou oba koncepty trestní politiky přinášejí.

• Větrovec et al (2002) ve své publikaci představuje například tyto znaky restorativní justice:

- zločin je definován jako újma či násilí způsobené jednotlivci jiným jednotlivcem,
- pozornost je věnována na řešení problémů budoucí odpovědnosti a závazků,
- pravidlem je dialog a diskuze,
- společenství se stává aktivním činitelem restorativního procesu,

- stimulace pachatele k převzetí aktivní odpovědnosti,
 - odpovědnost pachatele za delikt vede k součinnosti při nápravě způsobených škod,
 - sociální reakce jsou zaměřené na odstranění negativních důsledků v současnosti a v budoucnu.
- V opozici pak stojí znaky staré, retributivní či represivní justice, kam patří kupříkladu:
- zločin je újma, násilí způsobené státu,
 - pozornost je zaměřena na zavržení a odsouzení, vycházející z viny v minulosti,
 - delikt je chápán jako konflikt mezi jednotlivcem a státem,
 - jedna sociální nespravedlnost je nahrazena druhou,
 - pachatel zůstává pasivním objektem procesu,
 - trvalá či dlouhodobá stigmatizace pachatele.

Z uvedených znaků restorativní spravedlnosti můžeme vyvodit zásadní význam těchto opatření a procesů, které v přítomnosti, popřípadě v blízké budoucnosti směřují k odčinění a k urovnání narušených právních a sociálních vztahů, jež minimalizují pravděpodobnost recidivy trestné činnosti.

Východiska restorativní justice se tedy zakládají na přesvědčení, že v případě, kdy má pachatel převzít skutečnou odpovědnost za to, co svým trestným činem způsobil, musí si nejdříve svůj delikt plně uvědomit, přiznat svou vinu a porozumět svému jednání v jeho sociálních a individuálních souvislostech. Jinak řečeno pachatel musí svůj budoucí život změnit tak, aby odpovídal potřebě poškozeného, popřípadě jeho okolí a zaujmout stanovisko ke svému dlouhodobému prospěšnému společenskému a pracovnímu uplatnění i k možnostem naplnění své představy plnohodnotného života bez rozporů se zákonem (Větrovec et al, 2002).

3.5.1 Činnost Probační a mediační služby

Tento díl teoretické části práce je věnován působení PMS, tedy důležitým aktivitám, o které tato instituce usiluje ve stádiu před pravomocným rozhodnutím soudu i ve fázi vynesení rozsudku.

§ 4 zákon č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, vymezuje činnost PMS následovně: *Probační a mediační služba vytváří předpoklady k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení, nebo mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody, anebo vazba byla nahrazena jiným opatřením. Za tím účelem poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování a spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život.*

PMS je při své činnosti v přímém kontaktu nejen s obviněným a poškozeným a osobami z jejich bezprostředního sociálního okolí, ale samozřejmě také s orgány činnými v trestním řízení a spolupracuje také s dalšími subjekty podílejícími se na procesu naplnění trestní spravedlnosti. Činnosti PMS probíhají v jednotlivých fázích trestního řízení, které zpravidla začínají až zahájením trestního stíhání a končí postupem po právní moci rozhodnutí a jeho výkonem (Doubravová et al, 2001).

Působení PMS tedy můžeme rozdělit na stádium před rozhodnutím a stádium po vyřknutí ortelu soudem.

• Stádium před rozhodnutím

V tomto stádiu spočívá funkce PMS zejména v objasňování příčin trestného činu, v urovnávání sporu mezi poškozeným a obviněným, ve vytváření předpokladů k tomu, aby šetření mohlo být ve vhodných případech projednáno některým ze zvláštních druhů řízení nebo mohl být uložen trest nespojený s odnětím svobody a vazba byla nahrazena jiným opatřením. V této fázi řízení usiluje PMS především o hledání způsobu aktivního zapojení klienta do procesu řešení trestního případu a za pomoci výstupů z mediační a probační činnosti se podílí na přípravě podkladů pro rozhodnutí soudu či státního zástupce. Prostřednictvím těchto aktivit ve fázi před rozhodnutím státního zástupce nebo soudu by měla PMS přispět nejen k individualizaci možného trestního postihu, ale také k motivaci klientů za účelem jejich činné účasti v procesu řešení příčin a nápravy následků trestné činnosti (Doubravová et al, 2001).

• Stádium po rozhodnutí

Činnosti PMS se v této fázi odvíjejí od pravomocného rozhodnutí soudu nebo státního zástupce. Veškeré působení úředníků a asistentů PMS jsou vykonávány s cílem zajistit úspěšnou a efektivní realizaci ve věci rozhodnutí. Významné místo zde zaujímá především probace spočívající v bezprostředním zajištění výkonu rozhodnutí (Doubrovová et al, 2001).

§ 4 zákona č. 257/200 Sb. o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, mezi její zásadní činnosti ve stádiu po pravomocném rozhodnutí soudu řadí:

- Vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy bylo rozhodnuto o nahrazení vazby probačním dohledem.
- Vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy byl dohled uložen.
- Sledování a kontrola obviněného v průběhu zkušební doby, kontrola výkonu dalších trestů nespojených s odnětím svobody, včetně trestu obecně prospěšných prací, sledování výkonu ochranných opatření a sledování a kontrola chování odsouzeného v průběhu zkušební doby v případech, kdy bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody.

Mezi některé specifické úkoly PMS patří například napomáhání k odstraňování následků trestného činu poškozeným a dalším osobám, kterých se trestný čin dotýká a přispívání k ochraně práv poškozených trestnou činností. Dále by měla PMS věnovat zvláštní pozornost mladistvým obviněným a obviněným ve věku blízkém věku mladistvých a ke koordinaci sociálních a terapeutických programů práce s obviněnými obzvláště jde-li o mladistvé a uživatele omamných a psychotropních látek.

4 ALTERNATIVNÍ TRESTY

Obsahem této kapitoly je v první fázi především objasnění pojmů jako je trestný čin, trest a alternativní tresty. Dále se zde zabývám samotným pojetím alternativních trestů a druhy těchto opatření, jež jsou ukotveny v právním systému ČR.

Už ze samotného etymologického významu slova „alternativní“ vyplývá, že se jedná o připuštění volby mezi dvěma možnostmi. Jeho spojení s trestem konkretizuje možnost výběru mezi dvěma tresty, a to mezi trestem odnětí svobody a některým z trestů alternativních. V celosvětovém vývoji se prosazuje nahrazování trestu odnětí svobody alternativami. Hlavní důvod tohoto úsilí můžeme spatřovat v tom, že výkon alternativních trestů neobsahuje nevýhody trestu odnětí svobody. Jejich vykonání je například spojováno s nižšími finančními náklady a nevyskytují se zde překážky, které brání opětovnému začlenění pachatele do společnosti. Důležitým aspektem je především to, že alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody jsou pro méně narušené pachatele trestných činů účinnější z hlediska odstranění hrozící recidivy nezákonné činnosti, než nepodmíněný trest odnětí svobody. Ten zpravidla prohlubuje u odsouzených pocit nezájmu společnosti o jejich osud, frustrace a křivdy, které dále vedou k negativním postojům těchto odsouzených k hodnotovým základům společnosti ve které žijí. Často také dochází k zásadnímu narušení jejich rodinných a společenských vztahů, ke ztrátě zaměstnání a bydlení. Naproti tomu alternativní tresty, zejména při vhodném a účinném vedení ze strany PMS a kurátorů, poskytují těmto osobám další příležitost řešit svoje problémy tím, že dostávají novou šanci k začlenění se do společnosti při zachování rodinných a sociálních vztahů (Lášticová, Vajzerová, 2007).

Zvláštním znakem této nové kategorie trestů resorativní justice, (o níž bylo pojednáno již výše) je význam, který je v souvislosti s jejich uplatněním přikládán postoji pachatele. Smysl alternativních trestů lze naplnit teprve tehdy, když je pachatel ochoten se na jejich výkonu aktivně podílet. Dalším výrazným znakem je pak potřeba činného zapojení širší společnosti do procesu zajištění jejich výkonu. Odtud také pramení původ jejich označení – tresty (opatření) vykonávané ve společenství (Kalmhout, Ouředníková, 1997).

Při spáchání jakéhokoli nezákonného jednání by měl následovat trest. Z toho důvodu, že výhradně za spáchání trestného činu je možno dle zákona uložit trest, považuji za důležité uvést bližší vymezení těchto termínů. I když jsem se o této problematice v teoretické části své práce již několikrát zmiňovala, myslím si, že právě zde je vhodné místo pro jejich přesné definování.

4.1 Trestný čin

Podle platného českého trestního práva je trestný čin, resp. provinění u mladistvích, základem trestní odpovědnosti.

Trestní zákon vychází z předpokladu, že trestný čin mohou spáchat a být za něj potrestány pouze osoby, které jsou schopny nést důsledky své trestní odpovědnosti. Pachatelem trestného činu může být pouze osoba, která je sociálně i biologicky dostatečně vyspělá. Měla by být tedy schopna rozpoznat nebezpečnost svého činu pro společnost a ovládat své jednání. Zažitou hranicí, kterou trestní zákon používá, je kritérium pro určení trestní odpovědnosti, tedy věk patnácti let (Mužíková, 2003).

Legální vymezení trestného činu a provinění uvádí ustanovení § 3 odstavec 1, 2 trestního zákona (zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů) a § 6 odstavec 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zákon č. 218/2003 Sb., ve znění pozdějších předpisů):

Trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně. Čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje vlastnosti trestného činu.

Trestný čin spáchaný mladistvím, se nazývá proviněním. Čin spáchaný mladistvím, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně, není proviněním, jestliže stupeň jeho nebezpečnosti pro společnost je malý.

4.2 Pojem a účel trestu

Každá lidská společnost si vytváří systém způsobů chování reakcí na okolnosti, kdy jsou porušovány její základní normy, hodnoty a je ohroženo její fungování či samotná existence. Stejně tak je tomu i v případě pachatelů trestných činů, kteří svým chováním ohrožují systém hodnot společnosti a její bezproblémový chod. Názory na tresty, postupy trestání, postoj k pachatelům a metody práce s nimi jsou vždy odrazem kulturní a ekonomické úrovně společnosti, včetně vztahů společnosti k jedinci a postavení k občanským právům a svobodám (Kuchta, Válková a kol., 2005).

„Trest v trestně právním vymezení představuje jeden z prostředků státního donucení, jichž používá stát při plnění svých funkcí vedle prostředků ekonomických, kulturních, výchovných, politických, aj.“ (Kuchta, Válková a kol., 2005, s. 185).

Jelínek a kol. (2005, s. 334) trest definuje takto: *„Trestem rozumíme zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání. V našem trestním právu je trest prostředkem státního donucení, který stát užívá k ochraně zájmů chráněných trestním zákonem, ochraně společnosti před trestnými činy a jejich pachateli. Trest může být uložen pachateli trestného činu jen na základě zákona a pouze zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit“*.

V historickém vývoji společnosti a její trestné právní praxi se hledisko účelu trestu mění a nově stylizuje v souvislosti se stupněm právního vědomí, uznávaných sociálních hodnot a převládajících filozofických směrů. Účel trestu v českém trestním právu vychází ze smíšené teorie, jejíž podstata spočívá v usilování o spojení myšlenky odplatné a účelové funkce trestu. Trest by měl trestným činům předcházet za pomoci tzv. generální prevence, která se zaměřuje na potenciální pachatele, a současně působí sociální prevencí na pachatele trestného činu, o kterém se rozhoduje (Kuchta, Válková a kol., 2005).

§ 23 Trestního zákona, ve znění pozdějších předpisů charakterizuje účel trestu následovně: *„Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.“*

Kuchta, Válková a kol. (2005) navíc uvádějí, že účelem trestu je přispět ke kontrole zločinnosti, vést pachatele k prosociálnímu chování, napravit je a současně působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Samotný trest by měl vždy zůstat pouze nástrojem, jímž se společnost brání proti páčání trestných činů.

4.3 Definice alternativního trestu

Využívání alternativních trestů je přímo spojeno a problematikou trestu obecně prospěšných prací, o kterou se předně zajímám ve svém výzkumném šetření. Proto považuji za příhodné zmínit také přesné vymezení těchto trestů.

Ve spojení s oblastí týkající se alternativních trestů je třeba shledat, že v současné době neexistuje jednotná definice tohoto pojmu. Například podle definice OSN a Rady Evropy „*Se alternativním trestem rozumí trest nespojený s trestem odnětí svobody, který je soudce oprávněn uložit v případech, ve kterých by jinak byl pachatel odsouzen k trestu odnětí svobody*“ (In Kuchta, Válková a kol., 2005, s. 214).

Alternativní trest by v žádném případě neměl pojímat ztrátu osobní svobody a nelze jej ani chápat jako zmírnění či jiné vylepšení podmínek výkonu trestu odnětí svobody. Délka trvání alternativního trestu by měla odpovídat spáchanému trestnému činu a trestu odnětí svobody, který by byl uložen. U pachatele by měly být zajištěny reálné předpoklady k tomu, aby mohl uložený alternativní trest vykonat. Termín alternativní trest, tedy zahrnuje takové druhy trestů, které když nejsou spojeny s odnětím osobní svobody pachatele, zaručují naplnění účelu stejně, jako kdyby byl na odsouzeném vykonáván běžný trest odnětí svobody. V širším pojetí jsou pod konceptem alternativních trestů zahrnovány i taková opatření, která neeliminují zcela ztrátu svobody a alternativy trestního řízení v podobě různých forem odklonu. Přičemž v užším pojetí vymezujeme alternativní trest jako jakýkoli trest nespojený s trestem odnětí svobody, který je uplatňován v té situaci, má-li být uložen trest odnětí svobody, ale vzhledem k osobě pachatele a okolnostem případu lze účelu trestu dosáhnout i jinak (Kuchta, Válková a kol., 2005).

Podobně definují smysl alternativy v trestním právu Černíková; Makariusová; Sedláček (1998) :

- Alternativa je volba trestu nespojeného s trestem odnětí svobody. Je ukládán pachateli, který by jinak byl odsouzen k trestu odnětí svobody.
- Alternativa trestu odnětí svobody nesmí zahrnovat žádnou ztrátu svobody. Jinak by mohlo jít pouze o vylepšení trestu odnětí svobody, o jeho lepší a humánnější výkon.
- Pachatel musí být schopen vyhovět stanoveným podmínkám, což se týká zejména výše ukládaného peněžitého trestu.
- Délka trvání alternativní sankce musí být úměrná trestnému činu a délce odnětí svobody, který by jinak byl za trestný čin uložen.

Kuchta, Válková a kol. (2005) ve své publikaci dále konstatují, že alternativními tresty lze označit všechny tresty, které nejsou spojeny s trestem odnětí svobody. Z tohoto pohledu tedy v systému trestů uvedeného v § 27 TrZ převažují ty druhy trestů, které nejsou spojeny s odnětím svobody a s izolací pachatele od společnosti. Předpokládá se tedy, že převážná část pachatelů trestné činnosti je méně narušena a není proto třeba trvat na jejich separaci od společnosti.

4.3.1 Filozofie alternativních trestů

Hlavní význam alternativních trestů spočívá v ponechání odsouzených na svobodě a v uložení jim takového druhu povinností nebo omezení, která budou preventivně působit proti páčání další trestné činnosti. Jejich další význam spočívá zejména v uspokojení zájmů obětí trestného činu a v upevnění pachatelových návyků a postojů potřebných k vedení řádného života. Na rozdíl od klasických forem trestání se alternativní způsoby řešení sporů nezaměřují pouze na oblast represe a vyslovení výroku o vině a trestu, ale zdůrazňují individuální přístup řešení trestné činnosti a poukazují na význam preventivního prvku práce s obviněnými respektive odsouzenými (Lášticová, Vajzerová, 2007).

Soudy využívají alternativních trestů v případě, jedná-li se o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody do pěti let a osoba pachatele není natolik narušená, aby její působení na svobodě bylo pro společnost nebezpečné. Alternativní trest pachatele nezabavuje svobody, ale uplatňuje si nárok na dodržování jistých omezení či splnění povinností.

V průběhu výkonu trestu se kontroluje, zda odsouzený plní podmínky uloženého trestu a zda žije v souladu s normami společnosti. Při nevykonávání uložených podmínek má soud právo rozhodnout o náhradní sankci, kterou bývá často trest odnětí svobody (Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2009).

4.3.2 Druhy alternativních trestů v České republice

Novelizace trestního zákona uskutečněné v letech 1990 – 1997 vedly k podstatnému rozšíření právě alternativních druhů trestů. Mezi ně můžeme zahrnovat vedle podmíněného odsouzení, především majetkové tresty (peněžitý trest, trest propadnutí věci) a tresty spočívající v zákazech (zákaz činnosti, zákaz pobytu a vyhoštění). Od roku 1996 je nás uplatňován také trest obecně prospěšných prací a rovněž podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (probace), (Kuchta, Válková a kol., 2005).

Mezi alternativní tresty zakotvené v českém právním systému patří:

- **§ 45 TrZ – Obecně prospěšné práce** – tento trest spočívá zejména v povinnosti pachatele odpracovat ve svém volném čase osobně a bezplatně uložený počet hodin práce, která má být vykonávána ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí. Tento trest může být uložen pouze za trestný čin, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let a to ve výměře 50 až 400 hodin.

Jelikož se ve výzkumné části své diplomové práce zabývám hlavně výkonem a ukládáním trestu obecně prospěšných prací, věnuji mu dále samostatnou kapitolu, ve které je o tomto tématu pojednáno podrobněji.

- **§ 49 – 50 TrZ – Zákaz činnosti** – Pokud se pachatel dopustí trestného činu v souvislosti s touto činností, může mu být tato činnost zakázána na dobu jednoho roku až deseti let. Jedná se například o zákaz řízení automobilu, či zákaz vykonávání určitého povolání (lékař, policista, účetní).
- **§ 51- 52 TrZ – Propadnutí majetku** – Trest propadnutí majetku může soud uložit vzhledem k okolnostem spáchaného trestného činu a poměrům pachatele, jestliže se pachatel odsuzuje k výjimečnému trestu nebo nepodmíněnému trestu odnětí svobody za závažný a úmyslný trestný čin, kterým pachatel získal nebo se snažil získat majetkový prospěch.

- **§ 53 – 54 TrZ – Peněžitý trest** – Soud má možnost uložit tento trest ve výměře od dvou tisíc do pěti milionů korun českých tehdy, jestliže pachatel úmyslnou trestnou činností získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Je ukládán za trestný čin, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje tři léta. Při výměře peněžitého trestu přihlíží soud k osobním a majetkovým poměrům pachatele a může být také hrazen v přiměřených měsíčních splátkách. Pokud by peněžitý trest nebyl zaplacen, ukládá soud zároveň s uložením peněžitého trestu tzv. náhradní trest odnětí svobody do dvou let.
- **§ 55 - 56 TrZ – Propadnutí věci** – Která byla využita ke spáchání trestného činu, nebo ke spáchání trestného činu určena, či kterou pachatel trestným činem získal nebo ji získal jako odměnu za něj. Trest propadnutí věci může soud uložit pouze jde-li o věc, která náleží pachateli. Vlastníkem propadlé věci se stává stát.
- **§ 57 TrZ – Vyhoštění** – Tento trest je ukládán pouze cizincům, kteří nemají na území České republiky povolen dlouhodobý pobyt ani jim nebyl poskytnut azyl. Znamená také zákaz pobývat po dobu jednoho roku až deseti let nebo na dobu neurčitou na území ČR.
- **§ 57a TrZ – Zákaz pobytu** - Může být uložen na jeden rok až pět let za úmyslný trestný čin, vyžaduje-li to se zřetelem na dosavadní způsob života pachatele a místo spáchání činu ochrana veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti nebo majetku; trest zákazu pobytu se nemůže vztahovat na místo nebo odvod, v němž má pachatel trvalý pobyt. Tento trest spočívá v zákazu pobytu, odsouzený se tedy nesmí po dobu výkonu tohoto trestu zdržovat na určitém místě nebo v určitém obvodu.
- **§ 60a – 60b TrZ – Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem** – Účelem tohoto trestu je odklad výkonu podmíněného trestu odnětí svobody na dobu zkušební od jednoho do pěti let. Zároveň s tím je nad pachatelem soudem vysloven dohled, spočívající v pravidelném osobním kontaktu pachatele s probačním pracovníkem.

Trestní zákon obsahuje mimo výše uvedené ještě další dva druhy trestů, které však nemůžeme v pravém slova smyslu zařazovat mezi tresty alternativní. Jsou udělovány pouze v tom případě, kdy je uložen přísný trest odnětí svobody minimálně na dva roky a uložený trest pouze doplňují vzhledem ke zvláště zavrženíhodnému podnětu pachatele. Jedná se o trest ztráta čestných titulů a vyznamenání (§ 46) a ztráta vojenské hodnosti (§ 47).

5 TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ

Závěrečnou kapitolu teorie budu věnovat důkladnému pojednání o trestu OPP, který je stěžejní pro empirickou část mého díla. Vymeším tudíž všechny důležité skutečnosti, týkající se ukládání a vykonávání tohoto opatření

Zásadní postavení při výkonu trestu OPP bylo svěřeno PMS ČR. Z důvodu, že se praxe jednotlivých středisek často vzájemně lišila, byl v roce 2003 vydán PMS ČR Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu OPP, kterým se pracovníci při své činnosti s klienty řídí.

Trest OPP je jedinečnou alternativou k finančně náročnému trestu odnětí svobody. Pachatelé, kteří se provinili proti společnosti mají ojedinělou možnost napravit své chování prací pro obecný prospěch.

Tento trest si můžeme vysvětlovat také jako jednu z možností využití nové, mnohem účinnější sankce současné trestní politiky v ČR. Namísto výkonu trestu odnětí svobody jako náhrada za spáchaný trestný čin, zaujímá výkon trestu OPP možnost reformy a obnovení. PMS při realizaci zajišťování přípravy, organizace a možnosti výkonu trestu OPP bere ohled na ochranu společnosti, na zájmy oběti trestného činu a stejně tak se snaží o prevenci dalšího nezákonného chování pachatele, motivuje ho k odpovědnosti za vzniklé újmy a také k jeho zpětnému návratu do společnosti bez konfliktů se zákonem (Metodický standard činnosti PMS v oblasti trestu OPP, 2003).

Trest OPP bývá nejčastěji ukládán prvopachatelům a těm, kteří spáchali trestný čin menší nebezpečnosti. Častými hříšníky se stávají například neplatiči výživného, mladiství dopouštějící se vandalismu či poškozování cizí věci nebo také osoby, které způsobí zranění při řízení pod vlivem alkoholu či jedinci řídící bez řidičského oprávnění. Úklidové práce pak napravují důsledky jejich činů a umožňují jim, uvědomit si hodnotu věcí a výši finančních nákladů spojených s opravami. Při práci s klienty postiženými následky úrazu, pak mohou pachatelé nejlépe poznat cenu lidského života či zdraví a toho, co obnáší život s postižením (Sdružení pro probaci a mediaci v justici, Alternativní tresty, 2009).

5.1 Vývoj a využívání trestu obecně prospěšných prací v Evropě

Obecně prospěšná práce (community service) zaujímá jednu z možností zacházení s pachatelem méně závažné trestné činnosti. V současné době je toto opatření považováno za jednu z nejvýznamnějších alternativ trestu odnětí svobody, a to díky mezinárodnímu společenství, které usiluje o snížení vězeňské populace. Community service byla zavedena ve Velké Británii již v roce 1972 a to speciálním zákonem o soudnictví. Dle výkladu tohoto zákona je opatření výkonu trestu OPP pokládáno za samostatnou trestní sankci, ukládanou za jakýkoli trestný čin, za který je zákonem uložen trest odnětí svobody. Skupina pachatelů, kterým je možno tento trest uložit, je omezena pouze věkem (osoby starší 16 let). Náplní zmiňované sankce je v době svého volna bezplatně odpracovat 40 – 240 hodin pod dohledem probačnického pracovníka nejpozději do jednoho roku. OPP je součástí všech trestních systémů členských zemí Evropské unie. Většina z nich má také s výkonem tohoto trestu pozitivní zkušenosti. Dle získaných skutečností je zřejmé, že na OPP příznivě pohlížejí soudci, veřejnost i samotní pachatelé, kterým je tato sankce uložena. Všechny právní úpravy se shodují v tom, že pachatel vykoná ve prospěch společnosti určitý počet hodin práce a to ve svém volnu (Kuchta, Válková a kol., 2005).

OPP jsou mezi nově zavedenými alternativními tresty jedním z nejvíce ukládaných. V několika státech se tak OPP staly třetí nejvíce využívanou metodou, nahrazující trest odnětí svobody. Na prvních dvou místech co se týče počtu ukládání je trest peněžitý a trest podmíněný (Kalmhout, Ouředníková, 1997).

Počet hodin práce pro společnost se pohybuje okolo 20 – 300 hodin v Belgii, 20 – 200 hodin ve Finsku, 30 – 240 hodin v Dánsku, 40 – 240 hodin ve Francii, Švédsku a Velkou Británií a 36 – 380 hodin v Portugalsku. Práce musí být většinou vykonávána během stanovené doby (nejčastěji do jednoho roku) a její náplní je obvykle údržba nebo čištění veřejného prostranství a drobné opravy veřejných budov (Kuchta, Válková a kol., 2005).

Zde bych chtěla upozornit na skutečnost, že maximální počet uložených hodin obecně prospěšné práce v ČR (tj. 400 hodin), je ve srovnání s některými evropskými zeměmi podstatně vyšší. Otázkou tedy zůstává, zda tento faktor nemá při výkonu trestu OPP na odsouzené spíše nepříznivý dopad, ve smyslu nesplnění uloženého trestu.

5.2 Počátky a vývoj trestu obecně prospěšných prací v České republice

Počátky využívání trestu OPP nebyly jednoduché. Soudci neměli zájem na ukládání tohoto opatření, protože neměli k dispozici požadavky od obcí a obce pak nevyužívaly možnosti výkonu těchto prací, protože se obávaly přínosu provedení OPP (Doubravová, 2007).

Trest obecně prospěšných prací byl do našeho trestního zákona zaveden novelou číslo 152/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů, s účinností od 1. 1. 1996. Byl inspirován právní úpravou států, ve kterých byl již nějakou dobu úspěšně využíván. K jeho zavedení vedla také praktická potřeba reagovat na vzrůstající zločinnost a rostoucí počet pachatelů odsouzených k trestu odnětí svobody. Tento trest by měl být uplatňován u pachatelů méně závažných trestných činů, na které není zapotřebí působit trestem odnětí svobody (Kuchta, 2007).

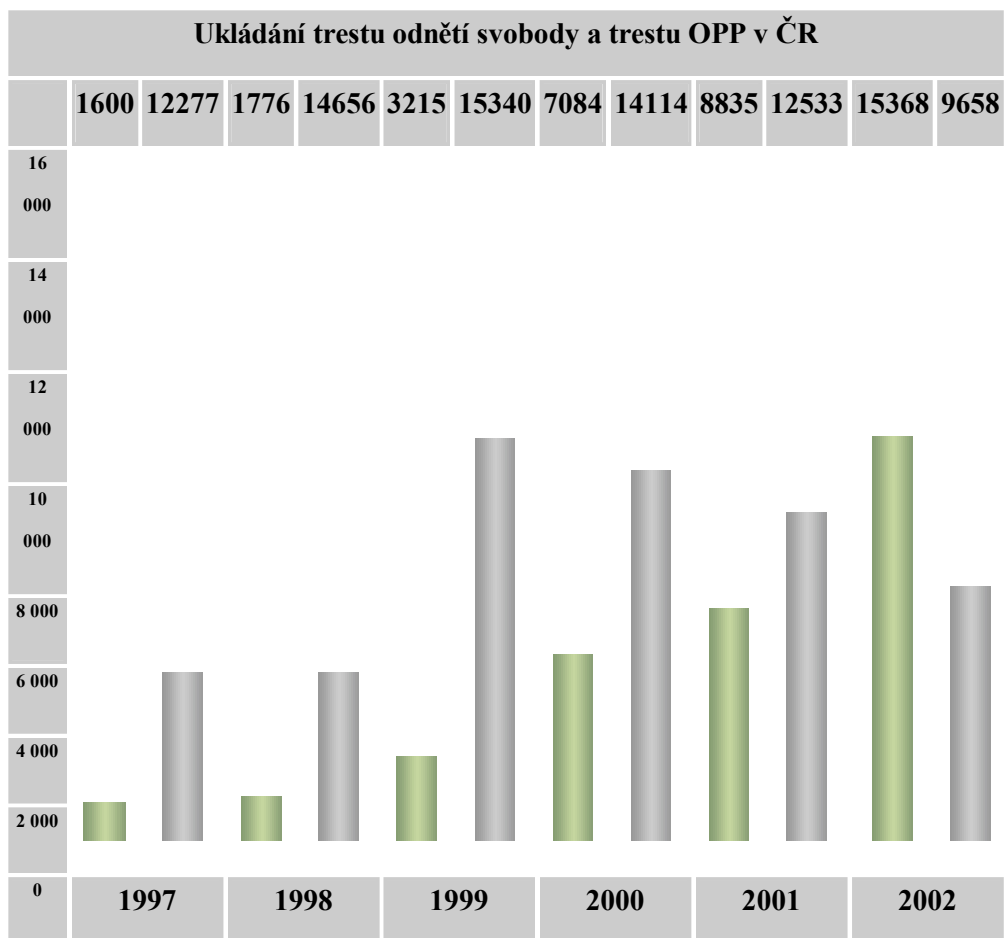
Právní úprava tohoto trestu byla na základě poznatků a zkušeností vícekrát měněna. Poslední změny přinesla novela č. 265/2001 Sb., ve znění pozdějších předpisů, s účinností od 1. 1. 2002, kdy se trest OPP stává alternativou kteréhokoli trestu, tzn., že není alternativní jen ve vztahu k trestu odnětí svobody. Smyslem výkonu těchto prací je tedy vytvoření užitečného výsledku, který by měl být prospěšný širšímu okruhu lidí. Rozšířen byl také okruh subjektů, v jejichž prospěch může odsouzený tento trest vykonávat, o obecně prospěšné organizace (Kuchta, Válková a kol., 2005 a Kuchta, 2007). Díky této novele lze již také OPP vykonávat nejen ve prospěch obcí a měst, jak tomu bylo doposud, ale i ve prospěch „státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností“. Tedy i u nevládních neziskových organizací.

Ukládání trestu OPP v ČR zaznamenalo v posledních letech výrazný nárůst:

- *v roce 1996 byl trest OPP uložen pouze 1,2 % dospělým a 2,1 % mladistvým pachatelům,*
- *v roce 2002 již soud uložil trest OPP 21 % dospělým a 22 % mladistvým pachatelům.*

(Statistické údaje Ministerstva spravedlnosti ČR 1995 – 2002 In Kuchta, Válková a kol., 2003).

Graf č. 1

Zdroj: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, OPP, 2009.

■ - trest obecně prospěšných prací, ■ - trest odnětí svobody

Dle uvedených skutečností lze tedy potvrdit, že ukládání trestu OPP před trestem odnětí svobody zaznamenalo v ČR v letech 1997 až 2002 výrazný nárůst. Tento trend můžeme pozorovat i v současnosti.

V přítomné době však řeší PMS ČR zejména poměrně nízkou efektivitu uložených trestů – 55%, což je způsobeno především ukládáním tohoto trestu nevhodným pachatelům, kteří v konečném důsledku zatěžují nejen samotnou probační a mediační službu, ale také soudy (Doubravová, 2007).

Právě těmito otázkami se budu zabývat ve svém výzkumném šetření a pokusím se objasnit, jaké konkrétní okolnosti tuto nepříznivou situaci zapříčiňují.

5.3 Legislativní ukotvení trestu OPP v českém právním systému

- Od roku 1996:
 - *Trestní zákon č. 140/1961 Sb. (§ 45 a 45a)*, kde je vymezen obsah tohoto trestu a stanoveny podmínky pro jeho uložení.
 - *Trestní řád, zákon č. 141/1961 Sb. (§ 335 – 340b)*, obsahuje nová procesní ustanovení upravující výkon trestu OPP.
- Od roku 2001:
 - *Zákon o PMS ČR zákon č. 257/2000 Sb.*
- Od roku 2004:
 - *Zákon ve věcech soudnictví mládeže č. 218/2003 Sb.*
 - *Národní metodické standardy PMS ČR.*

• **Trestní zákon č. 140/1961 Sb.**, ve znění pozdějších předpisů

§ 45 – Trest OPP může být soudem uložen v tom případě, je – li pachatel odsouzen za trestný čin, na který je zákonem stanoven trest odnětí svobody, jehož hranice nepřevyšuje pět let, jestliže vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele uložení jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba.

Tento trest může být uložen samostatně nebo vedle jiného trestu. Není však možné trest OPP uložit vedle trestu odnětí svobody.

Při uložení trestu OPP je povinností odsouzeného vykonat ve stanoveném rozsahu práce k obecnému prospěchu společnosti spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných obdobných činnostech ve prospěch obcí a jiných státních či jiných obecně prospěšných institucí. Tato práce však nesmí sloužit k výdělečným účelům.

§ 45a – Trest OPP může soud uložit v rozmezí od 50 – 400 hodin, zároveň mohou být pachateli na dobu trestu uložena přiměřená omezení či povinnosti uvedené v § 26 odstavec 4 směřující k tomu, aby vedl řádný život. Podle svých možností by měl také pachatel nahradit škodu, která byla trestným činem způsobena.

Při ukládání tohoto trestu je povinností soudu přihlídnout také ke zdravotnímu stavu pachatele a v případě, že odsouzený není zdravotně způsobilý k výkonu tohoto trestu, jej soud neuloží.

Uložený trest je pachatel povinen vykonat osobně a bezplatně ve svém volném čase a to nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. Do této doby se nezapočítávají situace kdy byl odsouzený nemocen, zdržoval se v cizině, či ve vazbě, popřípadě vykonával trest odnětí svobody.

Jestliže pachatel nevedl v tomto ročním období řádný život nebo tento trest nevykonal, může soud trest OPP přeměnit v trest odnětí svobody. Přitom každé i jen dvě nezapočaté hodiny nevykonaného trestu OPP se přeměňují v jeden den odnětí svobody.

Pachateli, který uložený trest OPP vykonal nebo od něj bylo pravomocně upuštěno je vymazán záznam z rejstříku trestů.

Základní charakteristiky trestu OPP můžeme shrnout následovně:

- Může být uložen za trestný čin s horní hranicí trestní sazby do pěti let.
- Mimo trest odnětí svobody ho lze uložit také vedle jiného trestu.
- Zároveň s trestem mohou být uložena přiměřená omezení a povinnost nahradit škodu.
- Výměra trestu je 50 – 400 hodin.
- Uložený trest musí pachatel vykonat osobně, bezplatně a ve svém volném čase.
- Není – li trest řádně vykonáván mohou být každé dvě neodpracované hodiny soudem přeměněny na dva dny odnětí svobody.
- Po řádném odpracování uloženého trestu je záznam z trestního rejstříku vymazán.

• **Trestní řád, zákon č. 141/1961 Sb.**, ve znění pozdějších předpisů

§ 335 – Trest OPP odsouzený vykonává v obvodu okresního soudu, kde bydlí. S jeho souhlasem však může být trest vykonán i mimo tento obvod.

Nařízení výkonu trestu:

§ 336 - V momentě, kdy se rozhodnutí, podle kterého se má trest OPP stane vykonatelným, pošle předseda senátu jeho opis okresnímu soudu, v jehož obvodu má odsouzený trest provádět.

O druhu a místě výkonu OPP rozhoduje okresní soud. Měl by při tom brát v potaz potřebu výkonu těchto prací ve svém okruhu a zároveň by měl přihlížet k tomu, aby pachatel tento trest vykonával co nejbližší místu svého bydliště. Odsouzený by měl být také poučen o jeho povinnosti dostavit se do 14 dnů od oznámení rozhodnutí do instituce, kde má OPP vykonávat a projednat podmínky výkonu.

O nařízení výkonu trestu OPP soud informuje probačního úředníka, který nad tímto trestem provádí kontrolu.

§ 337 – Pokud odsouzený nesplní výše uvedené povinnosti nebo ze závažného důvodu tyto práce neprovádí, musí probační úředník tuto skutečnost bezodkladně sdělit soudu, který výkon trestu nařídil. Zároveň je jeho povinností oznámit soudu, kdy odsouzený uložený trest vykonal.

§ 338 – Instituce, kde je možno OPP vykonávat sdělují své požadavky na vykonávání OPP okresnímu soudu, v jehož obvodu mají být OPP prováděny. Jejich povinností je také informovat příslušný soud o každé podstatné změně, která se týká právě požadavků na OPP, aby soud měl k dispozici průběžný přehled o potřebě prací pro společnost v oblasti dané působnosti.

Pro získání těchto požadavků je úkolem probačního úředníka s těmito institucemi spolupracovat a provádět takové úkony, aby směřovaly obviněného k vedení řádného života.

Odklad a přerušování výkonu trestu:

§ 339 – Jestliže odsouzený předloží lékařskou zprávu, ze které je patrné, že v důsledku zhoršení zdravotního stavu není schopen trest vykonat, předseda senátu tento trest na přechodnou dobu odloží nebo přeruší.

Trest OPP je také odložen nebo přerušen v případě těhotné ženy nebo matky novorozeného dítěte. Posledním důvodem přerušeni nebo odkladu trestu je situace, kdy je odsouzený povolán k výkonu vojensky činné služby (§ 340).

Přerušená nebo odložená doba se samozřejmě nezapočítává do jednoroční lhůty, v níž má být trest vykonán.

Upuštění od výkonu trestu:

§ 340a – Od trestu OPP může být upuštěno v tom případě, že je odsouzený v důsledku změny svého zdravotního stavu dlouhodobě neschopen tento trest vykonat.

Přeměna trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody:

§ 340b – O přeměně trestu OPP nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody rozhoduje předseda senátu na návrh instituce, kde je trest OPP vykonáván či na návrh probačního úředníka nebo i bez takového návrhu ve veřejném zasedání.

5.3.1 Ukládání trestu obecně prospěšných prací mladistvým

Z toho důvodu, že trest OPP bývá ukládán také mladistvým pachatelům uvádím jeho podmínky uložení, které jsou obsaženy v zákoně č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen ZSM), ve znění pozdějších předpisů. Trest OPP může být soudem pro mládež uložen mladistvému za podmínek stanovených v TrZ s přihlédnutím k jeho stanovisku k možnosti jejich uložení, které je povinen zajistit (§ 26 ZSM). Mladistvému může být také uloženo výchovné opatření (§ 15 17§ ZSM), které má podobu absolvování probačních programů zahrnující obecně prospěšnou činnost. Jako výchovnou povinnost (§ 18 ZSM) může být mladistvému uloženo vykonání společensky prospěšné činnosti určitého druhu, kterou musí vykonat bezplatně a ve volném čase. Zákon dále uvádí (§ 26), že vykonání této činnosti může být mladistvému uloženo pouze v tom případě, že nebude narušovat jeho přípravu na budoucí povolání a plnění povinností, které souvisejí se vzdělávacím programem školy, a na dobu nejvýše čtyř hodin denně a osmnácti hodin týdně. Horní hranice sazby trestního opatření u mladistvých také nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoně tzn., že smí být uloženo maximálně 200 hodin OPP. Také zaplacení peněžitého opatření nebo jeho zbytku může být nahrazeno vykonáním obecně prospěšné činnosti v rámci probačního programu (§ 27 ZSM), (Kuchta, Válková a kol., 2005).

5.4 Druhy obecně prospěšných prací

Uvedený seznam činností pro obecný prospěch je pouze příkladem prací, které mohou být v rámci tohoto trestu vykonávány. Typ zaměstnání se samozřejmě může odvíjet od aktuálních potřeb instituce či zájmů a dovedností odsouzeného.

- **Úklidové práce** – úklid vozovek, chodníků a dalších veřejných prostor, úklid a údržba sportovních a dětských hřišť, čištění kanalizace, vodních toků, mytí oken, vyklizení sklepů, úklid v nemocnicích, likvidace černých skládek, třídění odpadu, odstraňování grafitů,...

- **Stavební a jiné odborné práce** - budování chodníků, demolice staveb, opravy plotů a zdí, instalatérské práce, malířské práce, opravy střech, stolařské práce, zahradnické a lesnické práce,...

- **Jiné pomocné práce**- výkopové práce, čištění koberců, sekání a hrabání trávy, výsadba stromků a jiné zeleně, pomoc v kuchyních a prádelnách, nátěry zábradlí, laviček, bazénů a veřejného osvětlení, školnické práce, stavba dětských letních táborů,...

- **Kancelářské a odborné práce** – tvorba internetových stránek a počítačových programů, jazykové překlady, výuka cizích jazyků, vedení odborných kroužků pro děti a mládež, drobné administrativní práce, roznáška pošty,...(Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2009).

5.5 Postup střediska PMS při zajištění možností ukládání a výkonu trestu OPP

Metodický postup střediska v oblasti zajištění možností a ukládání výkonu trestu OPP je rozdělen do dvou částí. První oddíl popisuje postup střediska PMS v rámci trestního řízení ve fázi před pravomocným rozhodnutím soudu, druhý pak obsahuje pokyny k činnosti střediska po pravomocném rozhodnutí soudu.

5.5.1 Činnost střediska PMS ve fázi před pravomocným rozhodnutím soudu

V této etapě je povinností pracovníků PMS zavést klientovi probační spis a provést jeho evidenci do probačního rejstříku. Potom by měl probační úředník nebo asistent (dále jen úředník) klienta stručně seznámit s podmínkami uložení trestu OPP a s následným průběhem jeho výkonu. Měl by se také pokusit o motivování klienta tento trest řádně vykonat. Se

souhlasem pachatele zaznamenává úředník také údaje týkající se jeho pracovní kvalifikace, časových možností a jiných materiálů, které budou později předány soudu nebo státnímu zástupci.

Středisko PMS ve spolupráci s příslušným soudem mapuje situaci v daném regionu týkající se stávajících a nových možností výkonu trestu OPP a zároveň vede aktuální evidenci požadků na vykonání zmiňovaného trestu. Potenciální poskytovatele úředník kontaktuje s nabídkou možné spolupráce v této oblasti. V případě jejich zájmu s nimi naváže osobní kontakt a obě strany si poskytnou informace potřebné k realizaci trestu OPP v dané organizaci.

Požadavek poskytovatele místa výkonu trestu by měl jasně vymezovat druh, práce, rozsah práce, dobu výkonu, případně zvláštní podmínky, které jsou s výkonem konkrétního zaměstnání spojeny. Dále by mělo být jasné, pro kterou věkovou skupinu či pohlaví je činnost vhodná.

Probační úředník by měl také usilovat o navázání kontaktu s poškozeným, kterému nabídne možnost spolupráce při řešení následků trestného činu a informuje ho o alternativních možnostech řešení nezákonného jednání (Metodický standard činnosti PMS v oblasti trestu OPP, 2003).

5.5.2 Činnost střediska PMS ve fázi po pravomocném rozhodnutí soudu

Pokud má úředník k dispozici některé materiály o předjednání možnosti uložení výkonu trestu OPP a zná podstatné okolnosti související s případem, pokusí se vytipovat vhodné místo výkonu tohoto trestu a ověří jeho aktuální platnost. V případě, že mu výše zmíněné podmínky nejsou známy, připraví si na základě dostupných informací přehled vhodných míst pro výkon trestu OPP.

- Mezi informace, které probační úředník sděluje klientovi patří například:
 - obecné informace o činnosti PMS se specifickým zaměřením na údaje o výkonu a kontrole uloženého trestu OPP,
 - podrobné informace o podmínkách a průběhu výkonu trestu OPP,
 - zajištění informací důležitých pro možnost vykonávat trestu OPP,
 - nabídka pomoci střediska PMS v případě potřeby odsouzeného.
- Naopak mezi údaji, které úředník zjišťuje od klienta, by neměly chybět následující:

- postoj klienta ke spáchanému činu a uloženému trestu,
- časové možnosti klienta v souvislosti s jeho zaměstnáním, studiem, rodinnou situací,
- dosažené vzdělání a odborná kvalifikace klienta,
- zdravotní stav a jeho případná zdravotní omezení,
- rodinné poměry a sociální zázemí klienta,
- předchozí trestná činnost,
- postoj klienta k osobě poškozeného
- ověření aktuálního kontaktu na klienta aj.

Na základě získaných informací od klienta vyhotoví úředník záznam o projednání podmínek výkonu trestu OPP.

Pokud je to z časových důvodů možné, účastní se pracovník PMS úvodního setkání klienta s poskytovatelem a po domluvě na okolnostech výkonu trestu je mezi odsouzeným a organizací uzavřena dohoda (viz. Příloha P I). V případě, že se úředník tohoto jednání neúčastní, měla by ho organizace informovat, zda klient splnil 14 denní lhůtu a na schůzku se dostavil. Instrukce by dále měla úředníka obeznámit o zahájení i nezahájení výkonu trestu OPP.

V případě, že odsouzený uložený trest řádně vykonává, provádí pracovníci PMS kontrolu minimálně jednou za dva měsíce osobně nebo prostřednictvím telefonu či emailu. Datum a čas výkonu trestu OPP (viz. Příloha P II) je ujednán a stvrzen podpisem vždy s předstihem.

Při zjištění, že odsouzený uloženou práci řádně neprovádí, informuje poskytovatel o této skutečnosti středisko PMS. Úředník se poté snaží klienta kontaktovat a zjistit okolnosti vedoucí k této situaci. Jestliže i po zaslání poslední výzvy k nástupu trestu OPP klient nereaguje, podá probační úředník soudu návrh na přeměnu trestu OPP v trest odnětí svobody.

Pracovník PMS organizuje s klientem také pravidelné schůzky a ve spolupráci především s mladistvými pachateli, oslovuje jejich sociální okolí.

Pokud je případ vhodný k mediaci a obě strany s jejím provedením souhlasí, předá úředník případ k provedení mediace jinému úředníkovi střediska PMS.

Po ukončení výkonu trestu OPP pracovník PMS tuto skutečnost písemně oznámí soudu a přiloží hodnocení výkonu trestu OPP, které je součástí dohody o realizaci výkonu trestu OPP.

Závěrečná činnost úředníků spočívá ve zjištění, jakým způsobem byl případ klienta soudem ukončen. Po obdržení pravomocného rozhodnutí uzavře probační spis a vyřadí jej z aktuální evidence střediska (Metodický standard činnosti PMS v oblasti trestu OPP, 2003).

5.6 Pozitiva trestu obecně prospěšných prací

Pobyt odsouzených ve věznicích představuje velké finanční náklady pro celou společnost. Účinkem se také mívá v tom, že pro jedince izolovaného od společnosti je pak velmi obtížné zapojit se zpět do normálního života a najít si například uplatnění na trhu práce. Také dřívější kontakty s okolím jsou pobytem ve vězení zpřetrhány, pachatelům schází praxe a nemají čistý rejstřík trestů, což jejich situaci ještě komplikuje. Pro mnohé se tato situace stává bezvýchodnou a finanční zátěž společnosti tak nadále trvá.

Uložení trestu OPP dává pachatelům možnost své nezákonné chování napravit, a to bez nepříznivých okolností, které s sebou trest odnětí svobody přináší. Při výkonu tohoto trestu mohou jedinci zůstat zaměstnaní a neztrácejí kontakt s rodinou a okolím. Odsouzení jsou donuceni k aktivnímu zapojení se do práce pro společnost v místě svého bydliště či v nedalekém okolí. Je taky podpořen pocit jejich odpovědnosti za vlastní chování a život. Zároveň jsou upevňovány jeho pracovní zvyky a rozvíjeny jeho manuální dovednosti. Podle dosavadních zkušeností se trest OPP stává výrazně účinnějším a levnějším než je trest odnětí svobody (Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2009).

5.7 Současné problémy ukládání a výkonu trestu OPP v ČR

Institut OPP byl u nás zaveden jako samostatný druh trestu zejména na základě poznatků a zkušeností států, kde je již úspěšně uplatňován. Tudíž bez praktického ověření a bez dlouhodobější přípravy, týkající se potřebných personálních, organizačních, propagačně výchovných a dalších podmínek pro jeho bezproblémové fungování (Vůjtěch et al, 2001).

V současné době se tedy v praxi setkáváme s několika spornými otázkami, které je nutné v nejbližší době efektivně řešit. O některých problémech spojených s ukládáním trestu OPP se živě diskutuje už od jeho zavedení, jiné vyplynuly až z několikaleté reálné aplikace a získaných zkušeností. Skutečnosti, které brání intenzivnějšímu využívání institutu OPP mají jak legislativní, tak praktický charakter.

K největším problémům při výkonu trestu OPP se nepochybně řadí výběr nevhodných pachatelů. Může za to především skutečnost, že je tento trest uložen tzv. trestním příkazem bez součinnosti s PMS. Soudce tak ze spisu získá o obviněném často jen neúplné informace a tento trest uloží naprosto zcela osobě. Často to jsou například recidivisté, u kterých je předem téměř jasné, že tento trest nevykonají.

Rozdílný je také názor soudů k přeměně trestu OPP před ukončením roční zákonné lhůty v těch případech, kdy se odsouzený výkonu trestu vyhýbá, nepracuje či páchá další trestnou činnost. Poměrně často se pak stává, že soudy nereagují na podnět probačního úředníka, který oznamuje neplnění harmonogramu prací odsouzeným. Ačkoliv právní úprava tuto skutečnost umožňuje, soudy takto přeměňují tresty až po uplynutí ročního intervalu.

Další sporná otázka se objevuje zejména u kvalifikovanějších a zaměstnaných odsouzených, kteří se snaží trest odpracovat co nejrychleji. Pracují pak mnohdy více než osm hodin denně v průběhu mnoha dní. Tyto skutečnosti se pak mohou odrážet ve kvalitě odvedené práce a zároveň je ohrožena také zdravotní bezpečnost jedince (Kuchta, 2007).

Dle Vůjtěcha et al (2001) by také horní hranice pěti let, za kterou může být trest OPP uložen, měla být snížena. Současný stav je podle autorů v rozporu s důvodovou zprávou, kdy by tento druh trestu měl být ukládán zejména za projevy vandalství, výtržnictví nebo za méně závažné majetkové trestné činy.

Hranice pěti let odnětí svobody však zahrnuje v základní sazbě také velmi závažné trestné činy, za které je podle mého názoru trest OPP nevhodné ukládat. Jedná se např. o:

- § 153 Útok na státní orgán.
- § 186 Nedovolená výroba a držení radioaktivního materiálu a vysoce nebezpečné látky.
- § 259a Mučení a jiné nelidské a kruté zacházení
- § 260 Podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka.

Také striktní výčet prací v ustanovení § 45 odst. 3 TrZ, ve znění pozdějších předpisů, nutí obce k nabídce pouze takových prací, které jsou uvedeny v zákoně. Jde zejména o práce nekvalifikované, pomocné a manuální. To může mít za následek jak ochuzení nabídky vhodných prací, tak nemožnost rozšiřovat subjekty, kde lze tento trest vykonat.

Reakcí na tyto a další nedostatky by tak měl být připravovaný nový trestní zákon, který ve vztahu k institutu trestu OPP zahrnuje změny, jež by současnou nevyhovující situaci měly efektivně řešit.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 REALIZACE VÝZKUMU

V první části této práce jsem se snažila objasnit základní témata týkající se problematiky trestu obecně prospěšných prací, které jsou podstatné pro porozumění zkoumaným jevům. V následujícím oddíle budu tedy z těchto informací nadále vycházet.

V této kapitole představuji skutečnosti, které jsem si musela ujasnit, před zahájením samotného šetření v terénu. Jedná se především o formulaci výzkumného problému a dílčích výzkumných otázek, stanovení cíle a druhu výzkumu. Dalším úkolem pak bylo definování výzkumného vzorku, metody výzkumu a výzkumného nástroje.

Trest obecně prospěšných prací jsem si zvolila především proto, že je v posledních letech jedním z nejčastěji ukládaných alternativních trestů a i přes jeho nepochybné výhody před jinými tresty, zůstává jeho míra vykonatelnosti poměrně nízká. Pokusím se tedy blíže nahlédnout do procesu výkonu a ukládání tohoto trestu a nalézt příčinu stávajícího nepříznivého stavu.

6.1 Formulace výzkumného problému

Švec (2006, s. 13) vymezuje výzkumný problém jako: „Jasnou jednoznačnou otázku (nebo výrok), na kterou hledáme prostřednictvím výzkumných metod (a technik) odpověď“.

Strauss, Corbinová (1999, s. 24) definují výzkumnou otázku přímo v souvislosti s metodou zakotvené teorie, pomocí které budu získaná data také zpracovávat: „Výzkumná otázka je ve výzkumu podle zakotvené teorie výrok, který identifikuje zkoumaný jev. Tento výrok říká, na co přesně se chceme zaměřit a co chceme o daném předmětu vědět. U zakotvené teorie se otázky často orientují na dění a průběh“.

Výzkumný problém pro mou práci tedy zní:

„Jak hodnotí zaměstnanci Středisek probační a mediační služby ve Zlínském kraji současnou situaci při zajišťování možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací?“

6.2 Cíl výzkumu

Cílem mé práce je zmapovat proces ukládání a výkon trestu obecně prospěšných prací ve Zlínském kraji a zjistit, jak tuto situaci hodnotí sami pracovníci Středisek probační a mediální služby ve Zlíně, Kroměříži, Uherském Hradišti a Vsetíně. .

Pokusím se tedy odhalit omezení či bariéry bránící efektivnějšímu využívání a vyšší účinnosti tohoto trestu. Jejich odhalení by podle mého názoru mohlo být nápomocno při uvažování o dalším směřování a rozvoji této koncepce. Zároveň bych chtěla upozornit na řadu nesporných předností, které s sebou ukládání tohoto trestu přináší. Tyto preference se pak mohou odrazit v kvalitě života samotného odsouzeného i celé společnosti.

K objasnění této problematiky mi poslouží následující dílčí výzkumné otázky:

- 1. Jak jsou sami pracovníci Středisek probační a mediální služby ve Zlínském kraji spokojeni se zákonnými podmínkami, kterými je trest obecně prospěšných prací ukotven v českém právním systému?*
- 2. Zda je v současnosti problém se zajištěním místa výkonu tohoto trestu a jak hodnotí další spolupráci s těmito poskytovateli?*
- 3. Jak spolupracují probační úředníci a asistenti s organizacemi poskytujícími další poradenské služby a jaká je součinnost PMS s rodinou a školu nezletilého pachatele, kterému je trest OPP uložen?*
- 4. Jaký postoj zaujímají zaměstnanci Středisek PMS ve Zlínském kraji k samotnému procesu ukládání a výkonu trestu OPP v současnosti? V čem spatřují kladné a záporné stránky tohoto trestu? A co by dle jejich názoru bylo zapotřebí změnit, aby došlo ke zefektivnění této procedury?*

6.3 Druh výzkumu

Jako výzkumnou strategii jsem si pro své šetření zvolila smíšený výzkum. Myslím si, že jeho prostřednictvím nejlépe proniknu do problematiky ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací ve Zlínském kraji. Kvantifikované údaje, doplněné kvalitativním rozbořením získaných rozhovorů, mi podle mého názoru nejlépe pomohou současnou situaci vyložit. Využiji tedy jak kvantitativního, tak kvalitativního šetření uvnitř jednotlivých etap výzkumného šetření.

6.4 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek jsem pro svou práci získala na základě záměrného výběru.

Za záměrný výběr výzkumného vzorku tedy označujeme takový postup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností. Kritériem výběru je právě vybraná vlastnost nebo stav. Znamená to tedy, že na základě stanoveného kritéria cíleně vyhledáváme pouze ty jedince, kteří toto kritérium splňují a současně jsou ochotní se do výzkumu zapojit (Patton In Miovský, 2006).

Při zmíněném postupu výběru výzkumného vzorku dále rozlišujeme několik jeho specifických druhů. V mém šetření jsem využila metody záměrného výběru přes instituce.

„Záměrný výběr přes instituce je metodou, kdy využíváme určitého typu služeb nebo činnosti nějaké instituce, určené pro cílovou skupinu, která nás výzkumně zajímá“ (Miovský, 2006, s. 138).

Pro potřebu mého zkoumání tedy tvoří výzkumný soubor pracovníci Probační a mediační služby ve Zlínském kraji.

Konkrétně se jedná o Střediska probační a mediační služby ve:

- Zlíně – celkem 3 pracovníci ,
- Kroměříži – celkem 3 pracovníci,
- Uherském Hradišti – celkem 3 pracovníci,
- Vsetíně – celkem 4 pracovníci.

Z důvodu pracovního vytížení nebylo možné realizovat rozhovor se všemi pracovníky jednotlivých středisek. Podařilo se mi získat potřebné informace vždy alespoň ode dvou zaměstnanců jednoho střediska, kteří zde pracují nejméně jeden rok a byli ochotni se do výzkumu zapojit.

Výzkumný vzorek tedy tvoří osm pracovníků Středisek probační a mediační služby ve Zlínském kraji.

Myslím si, že tento počet respondentů je dostačující a získám tak potřebné množství informací, které budou podrobně vypovídat o zkoumané realitě.

6.5 Metoda výzkumu

Pro získání potřebných dat jsem použila metodu polostrukturovaného rozhovoru.

„Polostrukturovaný rozhovor obsahuje pro tazatele závazné schéma, které specifikuje okruhy a témata pokládaných otázek. Obvykle je možné měnit znění otázek a pořadí jednotlivých okruhů podle situace“ (Ježek, Vaculík, Wortner, 2006, s. 10).

Tento druh rozhovoru mi umožňuje předem připravené otázky v případě potřeby doplnit, obměnit či objasnit. Zároveň také odpovědi respondentů mohou být v průběhu dotazování upřesněny nebo doplněny zajímavým poznatkem či zkušeností.

Rozhovory byly realizovány v období od ledna 2009 do dubna 2009. Jednotlivé schůzky s pracovníky PMS jsem si vždy dopředu sjednala prostřednictvím telefonu nebo emailu. Dialog s každým pracovníkem pak trval přibližně 40 – 60 minut.

6.5.1 Výzkumný nástroj

K zaznamenávání odpovědí jsem využila záznamové archy, které se respondentům po předchozí domluvě, jevily jako nejpříjemnější.

Záznamový arch je pomocný nástroj výzkumníka, který by mu měl usnadnit práci v tom smyslu, aby si nemusel všechny údaje pamatovat, mohl se k nim v průběhu výzkumné situace vracet, mohl si zapsat svá různá pozorování atd. Záznamový arch je obvykle založen na metodě tužka – papír a současně představuje určitým způsobem předem strukturovaný materiál, například seřazené tématické okruhy nebo otázky, na které se chce tazatel v průběhu interview zaměřit (Mioviský, 2006).

Všechny získané údaje jsem se snažila do těchto archů pečlivě zaznamenávat. V případě potřeby mi respondenti své odpovědi ochotně zopakovali a já jsem si mohla chybějící informace doplnit.

Pro potřeby svého šetření jsem si předem připravila záznamové archy dva.

- **Záznamový arch č. 1** (viz. Příloha P III) Obsahuje údaje pro získání základních informací o jednotlivých střediscích a jejich zaměstnancích. Dále jsem se zajímala o organizace, ve kterých je v rámci uvedené působnosti možné trest OPP vykonat a o některé statistické údaje týkající se tohoto trestu. Tyto otázky mi většinou byl schopen zodpovědět jeden pracovník daného střediska.
- **Záznamový arch č. 2** (viz. Příloha P IV) Zahrnuje patnáct otevřených otázek, které mi zodpověděli jednotliví pracovníci samostatně. Respondenti zde vycházejí především z vlastních zkušeností, postojů a názorů.

Všechny získané údaje mi budou dále nápomocny při zodpovězení výzkumných otázek.

7 ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMU

V úvodu této části své diplomové práce uvedu způsob, kterým budu získaná data zpracovávat. Přiblížím jaké postupy práce s údaji zahrnuje metoda zakotvené teorie, konkrétně otevřené, axiální a v poslední fázi také selektivní kódování. Dále se budu podrobněji zabývat samotným zpracováním informací, které jsem získala od respondentů a jejich rozdělením do kategorií a následných subkategorií. Poté se zaměřuji na uvedení zmiňovaných údajů do souvislostí se zvolenou centrální kategorií. Závěrečným úsekem této kapitoly je interpretace výsledků. Zde se pokusím vyzdvihnout nejpodstatnější skutečnosti, které se objevily v průběhu mého šetření a zodpovím dílčí výzkumné otázky, jež mi pomohou najít odpověď na hlavní výzkumný problém.

7.1 Způsob zpracování dat

Pro výstižnější ilustraci současného stavu ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací tak, jak ji vidí pracovníci PMS ve Zlínském kraji, budu některé získané údaje kvantifikovat. Tyto data zpracuji ručně pomocí tabulek četnosti a poté je graficky znázorním.

Zbývající informace zpracuji s použitím metody zakotvené teorie a kódování.

„Zakotvená teorie je induktivně odvozená ze zkoumání jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odhalena, vytvořena a prozatím ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů. Proto se shromažďování údajů, jejich analýza a teorie vzájemně doplňují. Nezačínáme teorií, kterou bychom následně ověřovali. Spíše začínáme zkoumanou oblastí a necháváme, ať se vynoří to, co je v této oblasti významné“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 14).

Pod pojmem kódování v souvislostí se zakotvenou teorií rozumíme operace, pomocí kterých jsou zjištěné údaje analyzovány, konceptualizovány a opět skládány novými způsoby, což je hlavním postupem tvorby nové teorie. Kódování je procesem analýzy údajů a jeho výsledkem jsou záznamy kódování. Po vykonání identifikace a roztřídění významových jednotek můžeme zahájit samotné kódování, které se skládá ze tří fází (Miovský, 2006).

a) Otevřené kódování

Je proces, kdy jsou prvotní data identifikovány a rozvíjeny ve smyslu jejich vlastností a dimenzí. Vlastnosti jsou charakteristiky nebo znaky kategorie, dimenze pak reprezentují umís-

tění vlastnosti na nějaké škále. Základním postupem je kladení otázek o údajích a zjišťování podobností a rozdílů porovnáváním jednotlivých jevů mezi sebou. Podobné události a případy jsou pojmenovány a seskupeny do kategorie (Strauss, Corbinová, 1999).

b) Axiální kódování

Údaje jsou novým způsobem opět skládány dohromady vytvářením spojení mezi kategorií a jejími subkategoriemi. V axiálním kódování je pozornost věnována bližšímu určení kategorie (jevu) pomocí podmínek, které jej zapříčiňují, kontextu, v němž je zasazen, strategií pomocí kterých je zvládán a následků těchto strategií. Tyto blíže určující charakteristiky kategorie upřesňují, proto je nazýváme subkategoriemi (Strauss, Corbinová, 1999).

V této části zpracování výzkumu jsem získaný text rozbila na jednotlivé pojmové celky, které souvisely s předmětem výzkumu a přiřadila jim kódy. Poté jsem se mezi takto získanými kódy snažila hledat spojitosti a rozdělila je do jednotlivých kategorií, se kterými souvisely.

c) Selektivní kódování

Poslední fází tohoto procesu je selektivní kódování. Jedná se o postup, kdy po výběru centrální kategorie tuto kategorii systematicky uvádíme do vztahu s ostatními popsány kategoriemi. Tyto vztahy jsou dále ověřovány a konceptualizovány. Je-li třeba, dále rozvíjíme a prohlubujeme jejich popis a výklad. Centrální kategorie je jev, kolem kterého se integrují všechny ostatní kategorie (Miovský, 2006).

Po zvolení centrální kategorie jsem se pokusila vyložit tuto skupinu do souvislosti s ostatními kategoriemi tak, aby v konečném výsledku vznikl smysluplný text, který popisuje současný stav mého výzkumného bádání.

7.2 Zpracování dat

Výzkumné šetření bylo realizováno ve Zlínském kraji, konkrétně ve Střediscích PMS ve Zlíně, Kroměříži, Uherském Hradišti a Vsetíně. Tento region jsem si zvolila z důvodu mého trvalého bydliště a především proto, že mě zajímalo, jak je trest OPP využíván v místě, kde žiji. Také dostupnost jednotlivých středisek pak byla poměrně snadná.

• Rozdělení středisek PMS ve Zlínském kraji do krajů soudních

V průběhu šetření jsem zjistila, že Střediska PMS ve **Zlíně, Kroměříži a Uherském Hradišti** spadají pod **soudní kraj Jihomoravský**. Středisko PMS ve **Vsetíně** však patří do soudního kraje **Severomoravského**. Následující informace tedy slouží spíše k dokreslení současné situace využívání trestu OPP těmito institucemi.

Počet uložených trestů OPP není samozřejmě mezi jednotlivými středisky rozložen rovnoměrně. Tyto diference jsou ovlivněny zejména tím, že města nemají stejný počet obyvatel. Údaje proto není možné vzájemně srovnávat.

Soudní kraj Jihomoravský zahrnuje Střediska PMS v těchto městech:

Brno, Blansko, Břeclav, Hodonín, Jihlava, **Kroměříž**, Prostějov, Třebíč, **Uherské Hradiště**, Vyškov, **Zlín**, Znojmo, Žďár nad Sázavou (celkem 13 středisek PMS).

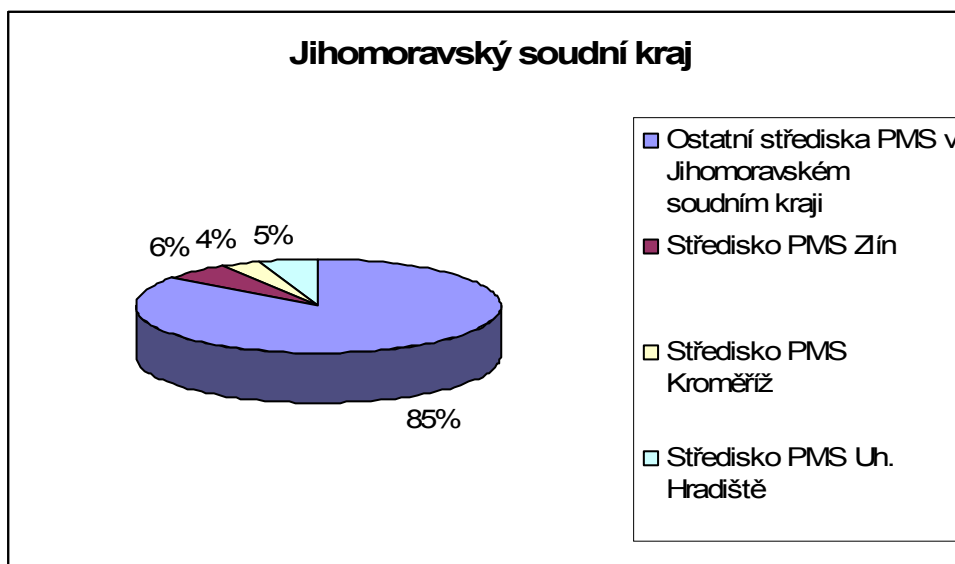
V následující tabulce uvádím, podíl trestů OPP evidovaných v roce 2008 Středisky PMS ve Zlíně, Kroměříži a Uherském Hradišti z celkového počtu trestů OPP, které byly uloženy ostatními pracovišti PMS v Jihomoravském soudním kraji.

Tabulka č. 1 Počet trestů OPP evidovaných v roce 2008 v Jihomoravském soudním kraji.

Celkem	Středisko PMS Zlín	Středisko PMS Kroměříž	Středisko PMS Uh. Hradiště
2341	161	101	147

Vyjádření v procentech:

Graf č. 2 Počet trestů OPP evidovaných v roce 2008 v Jihomoravském soudním kraji.

Zdroj: Vlastní šetření, leden 2009 – duben 2009 a Výroční zpráva PMS ČR, 2008.

Podíl trestů OPP evidovaných Středisky PMS ve Zlíně, Kroměříži a Uherském Hradišti činí 15% z celkového počtu trestů OPP uložených ostatními Středisky PMS v Jihomoravském soudním kraji.

Do soudního kraje Severomoravského pak spadají Střediska PMS ve městech:

Bruntál, Frýdek-Místek, Havířov, Jeseník, Karviná, Krnov, Mohelnice, Nový Jičín, Olomouc, Opava, Ostrava, Přerov, Šumperk, **Vsetín**. (celkem 14 středisek PMS).

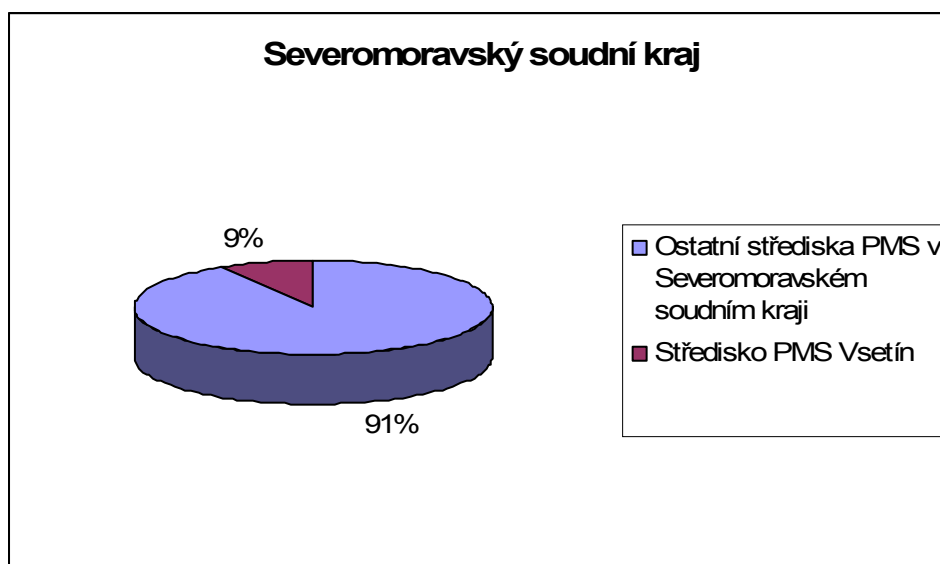
Níže uvedená tabulka pak ukazuje podíl trestů OPP evidovaných v roce 2008 Střediskem PMS ve Vsetíně z celkového počtu trestů OPP uloženými zbývajícími středisky PMS v Severomoravském soudním kraji.

Tabulka č. 2 Počet trestů OPP evidovaných v roce 2008 v Severomoravském soudním kraji.

Celkem	Středisko PMS Vsetín
2656	254

Vyjádření v procentech:

Graf č. 3 Počet trestů OPP evidovaných v roce 2008 v Severomoravském soudním kraji.

Zdroj: Vlastní šetření, leden 2009 – duben 2009 a Výroční zpráva PMS ČR, 2008.

Podíl trestů OPP, které byly evidovány v roce 2008 ve Vsetíně je 9% z celkového počtu trestů OPP uložených ostatními středisky PMS v Severomoravském soudním kraji.

• Základní informace o pracovnících PMS ve Zlínském kraji

Níže uvedené tabulky obsahují primární údaje o jednotlivých pracovnících Středisek PMS, ve kterých jsem prováděla výzkumné šetření. Zajímala jsem se zejména o základní data týkající se jejich osoby jako je pohlaví, věk a vzdělání. Dále mě zajímalo funkční zařazení a délka pracovního poměru v organizaci.

Pro lepší přehlednost, jsem každé středisko PMS znázornila pomocí samostatné tabulky.

Tabulka č. 3 Základní informace o pracovnících PMS ve Zlíně.

Probační a mediační služba Zlín, Dlouhé Díly 351, Zlín-Louky 763 02.

PMS ZLÍN	Pracovník 1 (Respondent A)	Pracovník 2 (Respondent B)	Pracovník 3
Pohlaví	muž	žena	muž
Věk	47 let	48 let	42 let
Vzdělání	VŠ - Psychologie	VŠ – Filozofie	VŠ – Speciální pedagogika
Funkční zařazení	vedoucí, úředník	úřednice	asistent
Délka pracovního poměru	9 let	7 let	1 měsíc

Zdroj: Vlastní šetření, leden 2009 – duben 2009.

Tabulka č. 4 Základní informace o pracovnících PMS v Kroměříži.

Probační a mediační služba Kroměříž, Husovo náměstí 535/21, Kroměříž 767 01.

PMS KROMĚŘÍŽ	Pracovník 1	Pracovník 2 (Respondent C)	Pracovník 3 (Respondent D)
Pohlaví	muž	žena	žena
Věk	35 let	38 let	28 let
Vzdělání	VŠ – Sociální pedagogika	VŠ – Pedagogika- Správní činnost	VŠ - Psychologie
Funkční zařazení	vedoucí, úředník	úřednice	úřednice
Délka pracovního poměru	6 let	3 roky	4 roky

Zdroj: Vlastní šetření, leden 2009 – duben 2009.

Tabulka č. 5 Základní informace o pracovnících PMS v Uherském Hradišti.

Probační a mediační služba Uherské Hradiště, Svatováclavská 658, Uherské Hradiště 686 01.

UH. HRADIŠTĚ	Pracovník 1	Pracovník 2 (Respondent E)	Pracovník 3 (Respondent F)
Pohlaví	žena	muž	žena
Věk	33 let	29 let	26 let
Vzdělání	VŠ - Pedagogika	VŠ - Sociální práce	VŠ - Sociální politika
Funkční zařazení	vedoucí, úřednice	asistent	asistentka
Délka pracovního poměru	3 roky	1 rok	1 rok

Zdroj: Vlastní šetření, leden 2009 – duben 2009.

Tabulka č. 6 Základní informace o pracovnících PMS ve Vsetíně.

Probační a mediační služba Vsetín, Mostecká 303, Vsetín 755 01.

PMS VSETÍN	Pracovník 1 (Respondent G)	Pracovník 2	Pracovník 3 (Respondent H)	Pracovník 4
Pohlaví	muž	žena	žena	žena
Věk	35 let	36 let	24 let	25 let
Vzdělání	VŠ - Pedagogika	VŠ - Pedagogika	Střední škola podnikatelská	Gymnázium
Funkční zařazení	vedoucí, úředník	úřednice	asistentka	asistentka
Délka pracovního poměru	4 roky	6 let	1 rok	3 měsíce

Zdroj: Vlastní šetření, leden 2009 – duben 2009.

Z uvedených informací lze konstatovat, že celkový počet pracovníků PMS ve Zlínském kraji je třináct.

Obě pohlaví jsou v jednotlivých střediscích zastoupena v poměru 8:5, převažují ženy. Zajímavá je ta skutečnost, že pozici vedoucího úředníka zaujímají ve třech ze čtyř zkoumaných středisek naopak muži.

Věk respondentů se pohybuje od 24 do 47 let. Průměrné stáří pracovníků je tedy zhruba 34 let.

Ve střediscích PMS jsou zaměstnání jak probační úředníci, tak asistenti. Počet úředníků se zanedlouho ještě zvýší, protože tři z uvedených probačních asistentů nyní procházejí ročním kvalifikačním vzdělávacím kurzem pro úředníky. Při úspěšném zvládnutí závěrečné odborné zkoušky bude ve zkoumaném regionu vykonávat svou činnost jedenáct probačních úředníků a dva probační asistenti.

Délka pracovního poměru jednotlivých pracovníků je velmi rozdílná. Nejkratší dobou působení v této agendě je jeden měsíc, nejdelší naopak devět let.

Vysokoškolské vzdělání je zákonnou podmínkou pro vykonávání funkce probačního úředníka. Mezi respondenty pak převažují vysoké školy s pedagogickým zaměřením.

V následující části již přistupuji ke kvalitativnímu zpracování získaných rozhovorů. Získané údaje od respondentů jsem rozdělila do následujících kategorií a subkategorií a za pomoci otevřeného, axiálního a v poslední fázi také selektivního kódování se pokusím dospět k závěrům, které by mi měly poskytnout především odpověď na základní výzkumnou otázku.

Kategorie - zákonné podmínky

V kategorii „zákonné podmínky“ jsou obsaženy následující subkategorie: sazba, lhůta, přeměna trestu a novela TrZ. Otázkami, které se týkají zákonného ukotvení trestu OPP v českém právním systému, jsem se snažila zjistit, jak jsou s tímto nastavením spokojeni samotní pracovníci PMS a zda v praxi spatřují nějaké nedostatky.

• **subkategorie – sazba**

Dle § 45 TrZ lze trest OPP uložit u všech trestných činů, u kterých horní hranice sazby nepřevyšuje pět let odnětí svobody.

Na tuto podmínku zaujímají respondenti dvě rozdílná stanoviska. Pěti dotazovaným se zdá hranice pěti let odpovídající, tři by naopak tuto hranici snížili na tři roky.

Respondent A například uvádí, že hranice pěti let je odpovídající a rozhodně by ji neměnil. Celý trestní zákon je na tomto postaven a při zásahu do něj, by muselo být změněno několik dalších podmínek.

Také respondent E považuje tuto podmínku za přiměřenou. Podle něj, je každý případ hodnocen individuálně a přihlíží se ke všem skutečnostem, které by mohly výkon tohoto trestu negativně ovlivňovat.

Respondent G naopak konstatuje, že horní hranice sazby při ukládání trestu OPP by měla být snížena na tři roky. Nyní může být tento trest uložen i za závažnější trestné činy, jako je například rozsáhlejší majetková činnost, a v těchto případech nepovažuje za vhodné trest OPP ukládat.

Také respondent C dodává, že si v některých případech není zcela jistý tím, zda je trest OPP vhodně uložen a směřuje k nápravě pachatele.

Pro doplnění zmíněných informací přikládám tabulku obsahující trestné činy, za které je trest OPP nejčastěji ukládán. Trestné činy nejsou seřazeny podle četnosti, představují pouze výklad nejvíce se opakujících trestných činů tak, jak mi je uváděli úředníci a asistenti středisek PMS ve Zlínském kraji.

Tabulka č. 7

	Trestné činy, za které je trest OPP nejčastěji ukládán
1.	Krádež § 247 TrZ
2.	Zanedbání povinné výživy § 201 TrZ
3.	Poškození cizí věci § 257 TrZ
4.	Ohrožování pod vlivem návykové látky § 201 TrZ
5.	Maření výkonu úředního rozhodnutí § 171 TrZ
6.	Podvod § 230 TrZ
7.	Ublížení na zdraví § 221 TrZ
8.	Výtržnictví § 202 TrZ
9.	Násilí proti skupině obyvatel/jednotlivci § 196, § 197a TrZ
10.	Porušování domovní svobody § 238 TrZ

Zdroj: Vlastní šetření, leden 2009 – duben 2009.

Trest OPP je nejčastěji ukládán za trestné činy jako je např. krádež, zanedbání povinné výživy, podvod, ublížení na zdraví a poškozování cizí věci. Ve většině případů se jedná o méně závažnou trestnou činnost.

• subkategorie – lhůta

Podle § 45a TrZ je uložený trest pachatel povinen vykonat osobně a bezplatně nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud výkon tohoto trestu nařídil.

Povinnost pachatelů vykonat uložený trest do jednoho roku považují všichni dotazovaní za přijatelnou. Někteří však spatřují komplikace u klientů, kteří mají časově náročné zaměstnání nebo mu ve výkonu trestu brání okolnosti, které nejsou uvedeny v zákoně a trest tedy nemůže být pozastaven.

Respondent A je například toho názoru, že by roční lhůta měla být snížena klidně i na polovinu. Jeden rok je pro odpracování i nejvyššího možného počtu hodin (tj. 400) podle něj dostatečně dlouhá doba.

Také respondent D uvádí, že lhůta jednoho roku je pro většinu klientů přijatelná. Dodává však také, že samozřejmě závisí na výši uložených hodin a na tom, zda je pachatel zaměstnaný. Vzpomíná také na případ řidiče kamionu, který jezdil na dlouhé cesty do zahraničí a nebylo v jeho možnostech uložené práce ve stanoveném termínu vykonat.

Respondent G dále říká, že velké množství klientů celý rok k výkonu trestu často nevyužívá. Práci si pak nechávají na poslední chvíli a potom je pro ně obtížné vše v určené době stihnout.

Respondent E konstatuje, že tato doba je odpovídající a téměř vždy je v možnostech pachatele uložené hodiny odpracovat. Horší je to však v situacích, kdy klientovi ve výkonu trestu brání nějaké okolnosti a tyto povinnosti nejsou uvedeny v zákoně.

Z odpovědí respondentů tedy můžeme usoudit, že uložený trest je zcela jistě možné vykonat během jednoho roku. Při ukládání trestu OPP by se však mělo přihlížet k tomu, kolik času klient tráví v zaměstnání a zda se nevyskytují okolnosti, bránící mu v úspěšném výkonu, které však nejsou uvedeny v zákoně.

• subkategorie – přeměna trestu

Problematika přeměny trestu OPP v trest odnětí svobody se jeví pracovníkům PMS ve všech zkoumaných střediscích velmi podobně. Shodně považují za největší problém to, že

soudy nereagují na jejich výzvy a návrhy přistoupit k přeměně, ale vyčkávají až uběhne roční lhůta. Klientovi, který neplní své povinnosti v rámci výkonu trestu OPP, je tak otevřen prostor pro páčání další trestné činnosti, což se v praxi často děje.

Také skutečnost, že se v současné době každé dvě hodiny nevykonané práce přeměňují na jeden den trestu odnětí svobody, je kritizována. Nevykonání uložené práce a jeho následná přeměna pak může být pro pachatele mnohem výhodnější. Počet dní odnětí svobody přeměněných z nevykonaných hodin trestu OPP totiž může být výrazně menší, nežli počet dní odnětí svobody, který by byl pachateli normálně uložen za spáchaný trestný čin.

Respondent G k tomu uvádí, že by soudci měli být podstatně tvrdší při přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody. Měli by pružněji a rychleji reagovat na jejich výzvy. Dodává také, že právě pracovníci PMS jsou s klienty v osobním kontaktu a jejich situaci tak mohou daleko lépe posoudit.

Respondent A pak uvádí příklad nelogického nastavení přeměny neodpracovaných hodin trestů OPP v počet dní trestu odnětí svobody. Klientovi je kupříkladu uloženo 400 hodin trestu OPP, on je nevykoná a jsou mu přeměněny na 200 dní trestu odnětí svobody. To je necelých sedm měsíců. Za spáchaný trestný čin by mu však byl uložen trest odnětí svobody podstatně delší než je sedm měsíců.

• subkategorie – novela trestního zákona

Od 1. ledna 2010 vstoupí v platnost zcela nový trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.), který podle respondentů velmi dobře reaguje na nedostatky, které byly s ukládáním a výkonem trestu OPP doposud spojovány. V průběhu rozhovorů se všichni dotazovaní o této skutečnosti zmínili a uvedli některé z připravovaných změn.

Nejvíce očekávanou událostí je fakt, že soud nebude mít možnost uložit trest OPP trestním příkazem, tzn. bez součinnosti s PMS, jak tomu bylo dosud, ale již pouze s přispěním PMS, která soudu předloží zprávu tzv. předjednání uloženého trestu. Tato transformace by měla odstranit případy, kdy byl trest OPP uložen naprosto nevhodným pachatelům.

Respondent C vidí výhody předjednání především v tom, že jsou pracovníci PMS v bezprostředním kontaktu s pachatelem. Tím pádem jsou obeznámeni s jeho případnými zdravotními omezeními a také stanovisky, které k uloženému trestu zaujímá. Mohou zjistit, zda je klient vůbec ochoten či má zájem uložený trest vykonat. Také procento úspěšného vykonání toho trestu se tak bude jistě zvyšovat.

Respondent H pak upozorňuje na rozšíření výjimečných okolností, kdy je možno ponechat trest OPP aktivní. Neměla by nadále nastávat situace, že je trest OPP přeměněn na trest odnětí svobody pachateli, který to svým jednáním úmyslně nezavinil, pouze se dostal do stavu, který mu výkon uloženého trestu znemožňoval.

Respondent B se zamýšlel nad přeměnou současné sazby 50 až 400 hodin na 50 až 300 hodin. Tato reforma bude dle jeho názoru prospěšná především pro pachatele, kteří mají časově náročné zaměstnání a odpracovat během jednoho roku navíc 400 hodin OPP pro ně bylo značně náročné.

Respondent G dále uvádí povinnost soudu zpravidla neukládat trest OPP pachateli, kterému bylo tento trest v předchozích třech letech přeměněn na trest odnětí svobody. Toto by pak mělo zastavit ukládání trestu OPP pachatelům, u kterých je velká pravděpodobnost, že uložené podmínky plnit nebudou.

Respondent B se naopak zmiňuje o novelizaci podmínky přeměny počtu neodpracovaných hodin na trest odnětí svobody. Podle nové právní úpravy bude soud započítávat každou i jen započatou hodinu nevykonaného trestu za jeden den odnětí svobody. Přeměna trestu tak dále nebude pro pachatele tak výhodná, jak tomu bylo v některých případech dopsud.

Novinkou v TrZ tak bude například povinnost soudu uložit trest OPP až po tzv. předjednání podmínek výkonu trestu mezi probačním úředníkem a odsouzeným, rozšíření výjimečných okolností, za kterých je možné trest OPP odložit nebo přerušit, přeměna sazby na 50 až 300 hodin pro dospělé pachatele, povinnost soudu zpravidla neukládat tento trest osobám, kterým byl v předchozích třech letech trest OPP změněn na trest odnětí svobody a přeměna každé neodpracované hodiny tohoto trestu za jeden den trestu odnětí svobody.

Připravované podmínky tedy hodnotí všichni dotazovaní velmi pozitivně a věří, že povedou k zefektivnění jejich činnosti.

Kategorie – místo výkonu

Tato kategorie zahrnuje následující subkategorie: výběr, spolupráce, kontrola.

Informace týkající se organizací, ve kterých je možné trest OPP vykonat, mi napomohou ke zmapování situace při výběru vhodné instituce pro klienty, spolupráce s nimi a k případnému upozornění na nedokonalosti, které se zde mohou vyskytovat.

Tabulka č. 8

Tabulka zaznamenává organizace, ve kterých je trest OPP v uvedené oblasti působnosti nejčastěji vykonáván. Položky nejsou seřazeny chronologicky, uvádím pouze výčet poskytovatelů, kterých střediska PMS ve Zlínském kraji při ukládání trestu OPP nejvíce využívají.

Středisko PMS Zlín	Středisko PMS Kroměříž	Středisko PMS Uh. Hradiště	Středisko PMS Vsetín
okres Zlín	okres Kroměříž	okres Uh. Hradiště	okres Vsetín
Technické služby Zlín-Louky	Obecní a městské úřady	Hřates- Technické služby	TJ Mez
Magistrát - odbor zeleně	Technické služby Kroměříž	Uherskohradištská nemocnice	Technické služby Vsetín
FC Tescoma Zlín	Vážany domov pro seniory	Centaura - NO	Česká rybářský svaz
Městské divadlo Zlín	U kašny domov pro seniory	Luisa-Středisko výchovné péče	Obecní a městské úřady
Obecní a městské úřady	Arcibiskupské gymnázium	Azylový dům Sv. Vincence	Vzděl.a komunitní centrum Integra
Dům dětí a mládeže Astra	Azylový dům pro muže	Zámek Buchlovice	Občanské sdružení Na cestě
Dětský domov Lazy	Azylový dům pro ženy	Ústavy sociální péče	Občanské sdružení Naděje
Nadace J. Pivečky	Arcibiskupský zámek	TJ Slovácká Slavia	Základní a mateřské školy
Základní, mateřské školy	Charita Kroměříž	Obecní úřady	sportoviště

Zdroj: Vlastní šetření, leden 2009 – duben 2009.

Pracovníci středisek PMS ve Zlínském kraji při zajišťování místa pro výkon trestu OPP nejčastěji spolupracují s městskými a obecními úřady, s mateřskými a základními školami a s technickými službami. Dále jsou to například fotbalová hřiště, domovy pro seniory a některé neziskové organizace. Pachatelé zde převážně vykonávají práce úklidové nebo méně náročné práce stavební.

• subkategorie – výběr

Pracovníci PMS ve Zlínském kraji uvádějí, že usilují o to, aby si odsouzený organizaci, ve které bude trest OPP vykonávat, zajistil sám. Snaží se o co největší zapojení klienta do tohoto procesu. Jeho osobní angažovanost pak přispívá k úspěšnému zvládnutí uloženého trestu.

V ostatních případech pak organizaci vybírá PMS společně s klientem. Probační úředníci a asistenti vyhledávají takové poskytovatele, kteří v co největší míře vyhovují klientovi, jak z hlediska místa a druhu práce, tak z hlediska schopností a dovedností odsouzeného. Důležitá je také samozřejmě aktuální nabídka práce a požadavky poskytovatele. Také druh spáchaného trestného činu a osobnost pachatele má rozhodující vliv na výběr organizace.

Respondent A například uvádí, že ohled při výběru poskytovatele se bere především na bydliště pachatele, jeho zdravotní stav a kvalifikační zařazení. Usilují však především o to, aby klient organizaci kontaktoval sám a smluvil si podmínky, za kterých bude práce vykonávána.

Také respondent E říká, že je organizace vybírána tak, aby klientům práce co nejvíce vyhovovala a to jak vzdáleností, tak druhem práce. Když si klient místo výkonu práce nezajistí sám, vybere mu jí PMS na základě požadavků organizace, dovedností a schopností odsouzeného.

Respondent G konstatuje, že poskytovatele vybírají také podle spáchaného trestného činu. Když je pachatel odsouzen například za krádež, nevybírají místo, kde by k tomu měl snadnou příležitost apod.

Dle zjištěných skutečností si tedy myslím, že místo výkonu trestu OPP je pachatelům přidělováno velmi pečlivě, s ohledem na jejich možnosti a schopnosti. Pracovníci PMS usilují o odstranění všech překážek, které by mohly bránit úspěšnému splnění uloženého trestu. To, že práci klient nevykoná, je pak ve většině případů vina samotného pachatele.

• subkategorie – kontaktování

Pracovníci jednotlivých středisek PMS ve Zlínském kraji shodně uvádějí, že počet poskytovatelů trestu OPP je v současnosti vyhovující a každé středisko má k dispozici okolo stovky organizací, ve kterých je možné tento trest vykonávat. Institucím, které by byly vhodné,

zasílají pracovníci PMS požadavek (Příloha č. 5) na vykonávání trestu OPP. Organizace, které projeví zájem o spolupráci, je poté dále kontaktují.

V současnosti je však situace taková, že velká většina vhodných organizací již oslovena byla a nových poskytovatelů již příliš nepřibývá. Naopak se stává, že někteří poskytovatelé odmítají další spolupráci. To je zapříčiněno především předchozí negativní zkušeností s odsouzenými, kteří u nich OPP vykonávali. Někteří klienti jsou nespolehliví a nedostavují se na smluvené termíny. V horších případech pak u poskytovatelů páchají další trestnou činnost, tudíž jim způsobují více škody než užitku.

Respondent E například vypovídá, že se v současné době začíná projevovat „únava dlouhodobých poskytovatelů“. To znamená, že poskytovatelé nemají dostatek vhodné práce pro odsouzené.

Respondent D k tomu oznamuje, že v současnosti mají poskytovatelů dostatečné množství a nestává se, že by klienti neměli kde uložený trest vykonat, Dodává však, že příliš mnoho nových míst nevzniká.

Také respondent F hodnotí stávající situaci podobně a uvádí, že počet poskytovatelů v současnosti má spíše klesající tendenci.

Respondent H dodává, že příčinou klesajícího množství poskytovatelů, je především jejich nespokojenost s prací odsouzeného, který u nich trest vykonával.

• subkategorie - spolupráce

Spolupráci s těmito organizacemi hodnotí respondenti většinou velmi kladně. Pracovníci PMS kontaktují tyto poskytovatele většinou jedenkrát až dvakrát v měsíci a zajímají se o situaci klienta, který u nich trest OPP vykonává. Komunikace probíhá prostřednictvím telefonu nebo emailu. Není v možnostech zaměstnanců kontrolovat klienty osobně, i když by to dle jejich slov mohlo být daleko efektivnější.

V případě, že se odsouzený do práce nedostaví, poskytovatel o této skutečnosti probační pracovníky okamžitě informuje. Jejich úkolem je potom klienta kontaktovat a zjistit důvody, které k tomu vedly. Pokud odsouzený své povinnosti nadále neplní, zašlou mu zaměstnanci PMS na adresu trvalého bydliště poslední výzvu k vykonání uloženého trestu. Pokud ani na toto pachatel nereaguje, podá probační úředník soudu návrh na přeměnu trest OPP v trest odnětí svobody.

Pokud není poskytovatel s prací odsouzeného spokojen, nemusí mu odpracované hodiny zapsat a při opakovaném nedodržování smluvených podmínek má právo od smlouvy odstoupit.

Hodnocení výkonu trestu OPP je součástí dohody, která je mezi pachatelem a organizací předem uzavřena. Toto hodnocení po odpracování všech hodin poskytovatel vyplní a zašle na středisko PMS. Nedostatky spatřují někteří respondenti pouze v pružnosti komunikace, která je způsobena především pracovní vytížeností na obou stranách. Umožňovat tato pracovní místa je zcela dobrovolnou činností, takže pracovníci PMS vítají zájem všech poskytovatelů.

Respondent G například uvádí, že v průběhu výkonu trestu s poskytovateli spolupracují, vzájemně se kontaktují a sdělují si potřebné informace. Dodává také, že sami poskytovatelé je při vzniklých problémech kontaktují.

Respondent F k tomuto říká, že klientů každým rokem přibývá, zatímco pracovníků PMS zůstává stejný počet. Z důvodu pracovní vytíženosti tak kontrola klientů v terénu není reálná, i když by mohla být efektivní.

Také respondent H hodnotí spolupráci s poskytovateli kladně a oceňuje dostatečné množství informací, které o klientech od poskytovatelů získávají.

Respondent C mi popisuje, jak nezastupitelnou funkci plní semináře s poskytovateli, které jejich středisko každoročně organizuje. Na těchto setkáních jsou nastavena pravidla, práva a povinnosti obou stran, kterými je zaručena kvalitnější spolupráce.

Kooperace mezi středisky PMS ve Zlínském kraji a poskytovateli je hodnocena velmi pozitivně. Pracovníci organizace kontaktují jednou až dvakrát měsíčně a o klientech tak získávají dostatečné množství informací. Vyskytnou-li se jakékoliv překážky, poskytovatelé probační úředníky a asistenty o této skutečnosti obratem obeznámí. Také kontrolu práce pachatelů považují respondenti za dostačující. Oceňují také zpětnou vazbu a hodnocení práce klientů, které mají od poskytovatelů vždy k dispozici.

Kategorie – součinnost s jinými subjekty

Do skupiny součinnost s jinými subjekty jsem zařadila subkategorie poradenské služby, rodina a škola. V této části práce se pokusím popsat spolupráci středisek PMS ve Zlíně, Kroměříži, Uherském Hradišti a Vsetíně s jinými institucemi, které by mohly být nápomocny k tomu, aby v průběhu i po vykonání trestu OPP vedl pachatel řádný a plnohodnotný život.

• subkategorie – poradenské služby

Výzkumné šetření přineslo zjištění, že spolupráce s jinými poradenskými službami není pachatelům, kterým byl trest OPP uložen, výrazně doporučována. Poradenskými službami mám namysli například rodinné a psychologické poradny, pedagogicko-psychologické poradny, střediska volného času, poradny pro volbu zaměstnání aj. Pouze jeden z dotazovaných pracovníků uvedl, že se s klientem snaží spolupracovat ve všech možných oblastech. Ostatní respondenti se přikláněli spíše k názoru, že doporučování těchto služeb odsouzeným k trestu OPP nebývá obvyklé. Všichni pracovníci PMS ve Zlínském kraji k tomu však dodávají, že v případě jednoznačných problémů, jsou klientovi poskytnuty veškeré informace o těchto službách a potřebné kontakty. Vše také samozřejmě závisí na ochotě klienta spolupracovat, tato jeho aktivita je zcela dobrovolná.

Respondent G toto komentuje slovy, že při uloženém trestu OPP využívání těchto služeb ve většině případů není třeba. Podle něj, se často jedná o jednorázové, zkratkovité chování, které se již více neopakuje a nevyžaduje tedy dlouhodobější odbornou pomoc.

Respondenti B, D i G uvádějí, že tyto služby doporučují spíše pachatelům a mladistvým pachatelům, u kterých je uložen dohled.

Naproti tomu respondent A dodává, že návštěvu takovýchto pracovišť doporučuje klientům vždy, když si myslí, že by byla vhodná a pro klienta prospěšná. U dospělých pachatelů často spolupracuje například s úřady práce nebo azylovými domy. U pachatelů, kteří pak mají problém s návykovými látkami, jsou doporučovány především protialkoholní a protidrogové léčebny.

Ostatní poradenské služby tedy nejsou pracovníky středisek PMS ve Zlínském kraji klientům, kterým je uložen trest OPP, ve velké míře doporučovány.

• subkategorie – rodina

Dle odpovědí respondentů lze usuzovat, že o rodinu a sociální zázemí pachatele, neprojevují probační úředníci a asistenti výraznější zájem. Samozřejmě se jedná převážně o rodiče u nezletilých klientů, kteří sice o prohřešku svého dítěte informováni jsou (zákonná podmínka), ale k žádné další spolupráci již zpravidla nedochází. Respondenti uvádějí, že je zcela na uvážení samotných rodičů, na kolik se o případ svého dítěte budou zajímat a do jaké míry budou nad výkonem trestu dohlížet.

Respondent E například uvádí, že za trestnou činnost mladistvých bývá častěji nařízena ústavní výchova. Takže ukládání trestů OPP mladistvým není příliš časté.

Respondent D pak upozorňuje právě na problematiku vyrozumívání rodičů u mladistvých pachatelů, kterým je uložena ústavní výchova. V okolí Kroměříže se nacházejí tři výchovné ústavy, takže těchto pachatelů se zde vyskytuje podstatně více. Kontaktovat rodiče, pak bývá v mnohých případech velmi obtížné.

Respondent F dále konstatuje, že v rámci OPP jsou rodiče mladistvého pachatele s uloženým trestem obeznámeni, ale kontaktování jsou ze strany PMS až tehdy, dojde-li k neplnění uložených podmínek.

• subkategorie – škola

Z výroků respondentů je zcela jasné, že spolupráce se školou či jiným školským zařízením neplní při dohledu nad řádným vykonáváním trestu OPP významnou funkci. Všichni respondenti se shodují v tom, že v rámci agendy trestu OPP se o výsledky ve škole či chování pachatelů v této instituci převážně nezajímají. Hodnocení učebních úspěchů je požadováno pouze u pachatelů, kteří navštěvují školu v ústavu. Plnění povinností se školou spojených a řádné docházení sem, je sledováno zejména při uloženém dohledu. Při dohledu nad pachatelem spolupracují zaměstnanci PMS ve větší míře také s jeho rodiči a s kurátorem z oddělení sociálně právní ochrany dětí v daném městě.

Respondent F k této záležitosti podotýká, že se školou nespolupracuje PMS v rámci OPP téměř vůbec.

Respondent D dále dodává, že hodnocení ze školy v ústavu, požadují pouze u pachatelů, kterým je nařízena ústavní výchova.

Kategorie – hodnocení procesu ukládání a výkonu trestu OPP

Uvedený oddíl zpracovaných dat obsahuje tyto subkategorie: překážky, pozitiva trestu OPP, negativa trestu OPP a ideální stav.

Pomocí těchto informací budu zjišťovat, s jakými komplikacemi se pracovníci PMS ve Zlínském kraji setkávají při spolupráci s klienty, kterým je trest OPP uložen. Dále mě bude zajímat názor probačních úředníků a asistentů na samotný trest OPP, konkrétně jaké má dle jejich názoru využívání tohoto trestu kladné a záporné stránky. V závěru této části uvedu změny navrhované samotnými respondenty, které by dle jejich názoru měly vést k zefektivnění jejich činnosti a zároveň ke zlepšení současného stavu ukládání a výkonu trestu OPP.

• subkategorie – překážky

Z výzkumného šetření vyplývá, že podmínky, které zabraňují úspěšnému vykonání uloženého trestu, si ve většině případů vytváří sám odsouzený. Jako nejčastější důvody tedy uváděli respondenti nezodpovědnost, lenost, nezájem a nechuť pachatelů spolupracovat. Dalším důvodem je dle pracovníků PMS podceňování trestu, nedomyšlení důsledků nebo nedostatek motivace úkol splnit. Často uváděným problémem je pak situace, kdy se nepodaří klienta kontaktovat, která nastává převážně u pachatelů bez domova. Hojná příčina nevykonání trestu OPP, nastává dle získaných výroků také v případech, kdy je trest OPP uložen trestním příkazem, tedy bez součinnosti s PMS. Trest OPP je tedy v některých případech uložen zcela nevhodnému pachateli, kdy je zřejmé, že tento člověk dané povinnosti plnit nebude. Jedná se například o recidivisty, osoby bez domova nebo pachatele se zdravotními problémy či omezeními.

Respondent D například považuje za nejčastější důvod nevykonání uloženého trestu nemožnost klienta kontaktovat. Pachatel je buď bez domova nebo se přestěhuje a tuto skutečnost nikomu neoznámí.

Respondent A naopak uvádí jednoznačně nespolehlivost klientů a bádání nad tím, jak se trestu vyhnout.

Respondent B k tomu přidává ještě lenost, nedostatek motivace a nedomyšlení důsledků, které nastanou při neplnění uložených povinností.

Také respondent F spatřuje vinu především na straně odsouzených. Jmenuje například nechuť pracovat, chybějící pracovní návyky a podceňování trestu.

Respondent C pak zmiňuje, že nejčastější příčina, kdy klient uložený trest OPP nevykoná, nastává v situaci, kdy je trest uložen trestním příkazem, tedy nevhodnému pachateli.

• subkategorie - pozitiva trestu OPP

Všichni respondenti jsou toho názoru, že využívání trestu OPP s sebou přináší mnohé výhody. K nejčastěji jmenovaným patří například skutečnost, že pachatel při výkonu tohoto trestu zůstává na svobodě. Nejsou tedy zpřetrhány vazby s rodinou a jeho sociálním okolím. Také možnost vykonávat při uložení tohoto trestu původní zaměstnání a finančně zabezpečovat nedále sebe i svou rodinu patří k podstatným přednostem. Tato privilegia jsou odebrána pachatelům odsouzeným kupříkladu k trestu odnětí svobody a často mají negativní důsledky na jejich pozdější působení ve společnosti. Také proto je trest OPP hodnocen velmi pozitivně. Další uváděnou příznivou stránkou tohoto trestu je podmínka, že po řádném odpracování uložených hodin zůstává trestný rejstřík pachatele čistý. Neméně důležitou prioritou je pak učení se pracovnímu režimu, učení se odpovědnosti za sebe i své činy a v neposlední řadě také skutečnost, že pachatel může tímto způsobem alespoň částečně odčinit své nezákonné jednání. Také z finančního hlediska trest OPP pro stát mnohem výhodnější než uložení trestu odnětí svobody. Pobyt odsouzených ve věznici je totiž pro společnost finančně výrazně náročnější.

Respondent G považuje za největší výhody tohoto trestu především to, že práce kterou pachatel vykoná, je pro někoho prospěšná a užitečná.

Respondent A pak uvádí například skutečnost, že nejsou zpřetrhány sociální kontakty a pachatel může vykonávat dále své zaměstnání.

Respondent B vyzdvihuje čistý trestní rejstřík a odčinění svého protiprávního jednání.

Respondent F zmiňuje možnost vykonat tento trest na svobodě a upevnění pracovních návyků.

Respondent E se naopak ještě pozastavuje nad výhodou tohoto trestu před trestem odnětí svobody ve smyslu finanční úspory.

• subkategorie - negativa trestu OPP

Mezi respondenty panuje v souvislosti s nepříznivými stránkami trestu OPP vzácná shoda. Všichni dotazovaní obdobně uvádějí, že využívání tohoto trestu s sebou nepřináší téměř žádné nedostatky. Jedinou zmiňovanou záležitostí, byla opět skutečnost, kdy je trest nevhodně uložen. Nemístné uložení tohoto trestu má pak nevyhovující následky na obou stranách, tedy na straně pachatele i na straně orgánů činných v trestním řízení.

Povinnost soudu spolupracovat se středisky PMS a trest OPP ukládat pouze za jejich přispění, tedy tzv. předjednáním případu, lze tedy považovat za velmi očekávaný krok, který by měl, dle slov respondentů, případné problémy efektivně řešit.

Dle slov respondentů A, B, C, D, E, i H trest OPP záporné stránky nemá, pokud je vhodně uložen. Tedy za spolupráce soudu a probačního úředníka.

Respondent F tuto situaci komentuje obdobně, jmenuje například nevhodné uložení trestu OPP pachateli, který je opakovaně stíhán, nebo výběr nevhodné práce.

• subkategorie – ideální stav

Těmito otázkami jsem se u respondentů pokusila zjistit, co by podle nich, bylo třeba při ukládání a výkonu OPP změnit a jaký by byl ideální stav, který by mohl zaručovat vyšší procento vykonatelnosti tohoto trestu. Častým problémem je dle slov respondentů personální zajištění pracovníků středisek PMS ve Zlínském kraji. Ve většině střediscích PMS klientů každoročně přibývá a tím pádem pracovníkům množství práce rychle roste. Pro klienty pak nemají dostatek času, který by byl třeba k podrobnému zkoumání a šetření jejich případu. Také například nedostatek služebních automobilů, je pro práci v terénu velkým problémem. Poskytovatelé pracovních míst pro výkon trestu OPP jsou v jednotlivých okresech rozmístěni ve vzdálenosti několika kilometrů. Není tudíž možné, aby pracovníci objížděli všechny poskytovatele, u nichž klienti trest OPP vykonávají například autobusem. Kontrola klientů by však, dle jejich slov, mohla být také účinná.

Ke zlepšení stávající situace by také mělo dojít přijetím nového trestního zákona v příštím roce. Změny, ke kterým podle nových předpisů dojde, hodnotí všichni pracovníci velmi pozitivně a dodávají, že velmi dobře reagují na problémy, se kterými se v praxi při dohlížení nad plněním uloženého trestu OPP setkávají. Těmito transformacemi jsem se již zabývala v kategorii „zákonné podmínky“, proto uvedu pro doplnění pouze jejich výčet.

Změny nastanou přijetím nového trestního zákona (zákon č. 40/2009) v těchto oblastech:

- povinnost soudu uložit trest OPP až po tzv. předjednání podmínek výkonu trestu mezi probačním úředníkem a odsouzeným,
- rozšíření výjimečných okolností, za kterých je možné trest OPP odložit nebo přerušit,
- přeměna sazby na 50 až 300 hodin pro dospělé pachatele,

- povinnost soudu zpravidla neukládat tento trest osobám, kterým byl v předchozích třech letech trest OPP změněn na trest odnětí svobody,
- přeměna každé neodpracované hodiny tohoto trestu za jeden den trestu odnětí svobody.

Z výzkumného šetření lze dále konstatovat, že ke zefektivnění činnosti pracovníků PMS by dále mohla přispět flexibilnější spolupráce a komunikace mezi středisky PMS a samotnými soudy. Dalším uvedeným údajem pak bylo lepší informování veřejnosti o trestu OPP. Nedostatek informací s sebou nese předsudky a s nimi spojené překážky na straně společnosti i samotných odsouzených, které brání úspěšnému vykonání tohoto trestu a v neposlední řadě také zřízení centrálního elektronického katalogu trestu OPP, který by činnost PMS v mnohých případech velmi usnadnil.

Respondent H mi sděluje, že na nedostatky velmi pružně a vhodně reaguje nový trestní zákon. Dle jeho názoru by se měl změnit spíše přístup soudu, ve smyslu uvážení o vhodnosti klienta pro trest OPP.

Respondent E jako jediný vymezuje potřebu sestavení centrálního elektronického katalogu OPP. Jeho využití spatřuje zejména v situacích, kdy klient sice má trvalé bydliště například v Uherském Hradišti, ale toho času pobývá v Praze. Jeho případ je tedy šetřen Střediskem PMS v Uherském Hradišti, které však nemá možnost ho kontaktovat. Za pomoci právě centrálního elektronického katalogu trestu OPP by klient mohl uložený trest vykonat v tom místě, kde se právě nachází, což by danou situaci efektivně řešilo.

Respondent F pak považuje za důležité, více informovat o trestu OPP veřejnost a seznámit ji se všemi podmínkami tohoto trestu tak, aby nedocházelo ke vzniku předsudků.

Ostatní respondenti se pak zmiňují o zákonných podmínkách, které budou ukotveny novým trestním zákonem.

Centrální kategorie – současný stav využívání trestu OPP středisky PMS ve Zlínském kraji

Jako centrální kategorii jsem pro své zkoumání zvolila popis současného stavu využívání trestu OPP středisky PMS ve Zlínském kraji. Výše zmíněné kategorie tedy uvedu do syste-

matického vztahu s centrální kategorií, a tím způsobem se budu snažit co nejpřesněji charakterizovat soudobou situaci při ukládání a výkonu trestu OPP. Pokusím se také objasnit realitu a okolnosti, které tento stav ovlivňují.

V první fázi této části práce se vrátím ke kvantitativnímu zpracování získaných údajů, které dle mého názoru, nejlépe dokreslují zkoumanou oblast.

Myslím si, že je podstatné představit, do jaké míry bylo trestu OPP využíváno v několika posledních letech. Proto přikládám tabulku a graf znázorňující počet případů trestu OPP evidovaných jednotlivými středisky v letech 2004-2008.

Tato tabulka znázorňuje počet případů trestu OPP tak, jak je evidovala jednotlivá střediska PMS ve Zlínském kraji v letech 2004 – 2008.

Tabulka č. 9

Rok	PMS Zlín	PMS Kroměříž	PMS Uh. Hradiště	PMS Vsetín
r. 2004	133	159	111	155
r. 2005	121	156	108	169
r. 2006	143	156	132	204
r. 2007	164	122	102	210
r. 2008	161	101	147	254

Zdroj: Vlastní šetření, leden 2009 – duben 2009.

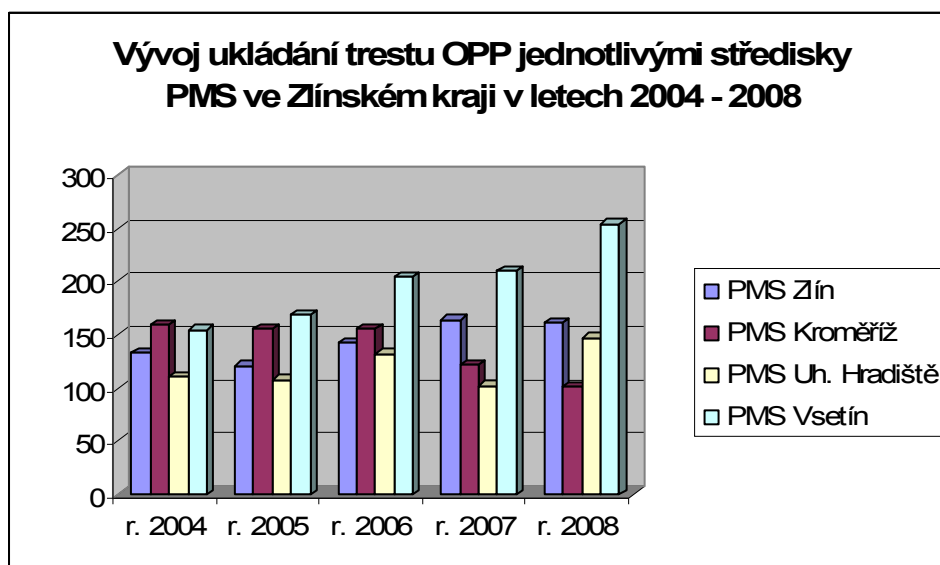
Tabulka ukazuje přesný počet případů trestu OPP. Na doplnění uvádím také grafické znázornění těchto informací, které naopak znázorňuje spíše vývoj ukládání tohoto trestu v uvedených letech.

Graf č. 3

Znázorňuje počet případů trestu obecně prospěšných prací evidovaných jednotlivými středisky PMS v letech 2004 – 2008.

Graf č. 4

Absolutní četnost:

Z uvedených informací lze konstatovat, že počet uložených trestů OPP v letech 2004-2008, má téměř ve všech střediscích stoupající tendenci. Střediska PMS ve Zlíně a Uherském Hradišti představují spíše pozvolný nárůst případů, zatímco Středisko PMS ve Vsetíně zaznamenalo v těchto posledních letech nárůst o téměř stovku evidovaných klientů, kterým byl trest OPP uložen.

Pouze zaměstnanci v Kroměříži mi poskytli informace, ze kterých je zřejmé, že počet evidovaných případů jejich pracovištěm v posledních letech mírně klesá.

Tyto údaje jsou tedy podkladem pro uvedení do stávající reality a vychází z nich skutečnost, že trest OPP ve Zlínském kraji je soudem ukládán v posledních letech stále častěji. Proto se pokusím odhalit co možná nejvíce překážek, které znemožňují efektivnější využívání tohoto trestu.

Původně mé záznamové archy obsahovaly také dotaz, **kolik osob tento trest v roce 2008 úspěšně dokončilo**. Musela jsem ji však vynechat, protože řada případů je stále aktivních, tzn., že byl trest z nějakého důvodu pozastaven či přerušen nebo pachateli stále trvá roční lhůta na jeho splnění. Údaje by tedy nebyly relevantní, a z toho důvodu nebudu tyto informace uvádět.

Dále mě zajímalo sdělení, kolik hodin OPP bylo v roce 2008 jednotlivými středisky evidováno. Respondenti se shodovali v tom, že nejčastěji bývá **dospělým** pachatelům uložen trest **200 hodin OPP**, u **mladistvých** pachatelů je to pak **100 hodin OPP**. **Průměrně se tedy klientům PMS ukládá 250 hodin OPP**. Dle slov respondentů nemá počet uložených hodin rozhodující vliv na nesplnění trestu.

Podrobnější informace mi nebyli schopni pracovníci středisek PMS ve Zlínském kraji sdělit, a to především z důvodu jejich profesní zaneprázdněnosti. Tato informace má pro mě šetření i v této formě dostačující význam.

Nyní se vrátím ke kvalitativnímu zpracování získaných rozhovorů a pokusím se kategorie, které jsem si již vytvořila, uvést do souvislosti se zvolenou centrální kategorií.

Dle získaných informací mohu říci, že počet zaměstnanců PMS ve Zlínském kraji (13 osob), není adekvátní k počtu případů, které jsou evidovány jednotlivými středisky v rámci trestu OPP. Sami pracovníci uvádějí, že z důvodu pracovní vytíženosti, nejsou schopni provádět u klientů dostatečnou kontrolu při vykonávání OPP spočívající především v dohledu nad plněním uložené práce v terénu.

Dohled je tedy realizován pouze poskytovatelem pracovního místa, kde má odsouzený svůj trest odpracovat. Kontrolu pachatelů samotnými poskytovateli nehodnotí respondenti nijak negativně, rezervy spatřují spíše u sebe. Doposud je totiž z jejich strany revize prováděna pouze prostřednictvím emailu nebo telefonu, asi jedenkrát až dvakrát v měsíci.

Tímto se dostávám ke spolupráci s organizacemi, kde mají možnost klienti OPP vykonávat. Každé ze zkoumaných středisek má v současnosti k dispozici okolo stovky poskytovatelů. Zaměstnanci PMS ve Zlínském regionu však shodně konstatují, že jejich počet se v posledních letech nezvyšuje, ba má spíše mírně klesající tendenci. To je způsobeno především únavou dlouhodobých poskytovatelů a také tím, že na některých místech se jedná především o sezónní práce a tudíž vhodných činností nemusí být v určitém období dostatek. Některé organizace také odmítají další spolupráci po předchozí špatné zkušenosti či nespokojenosti s prací odsouzených. Celkově je však součinnost s těmito institucemi hodnocena

pozitivně. Respondenti oceňují především dostatek informací, týkajících se hodnocení pachatelů při práci a okamžité kontaktování při vzniklých problémech.

Kooperace s ostatními subjekty, které by mohly být nápomocny při řádném vedení života pachatele, již však není využíváno ve velké míře. Jedná se například o různé specializované poradny či léčebny, které by mohly klientům pomoci při vzniklých komplikacích. Z výzkumného šetření ovšem vyplývá, že tato pracoviště nejsou pachatelům, kterým byl trest OPP uložen, výrazně doporučována. Pouze v případech viditelných problémů či projeveného zájmu, je klientům tato služba nabídnuta.

Podobně je to se součinností s rodinou či školou, která se týká samozřejmě spíše mladistvých pachatelů. Pracovníci PMS zaujímají stanovisko, že rodiče mladistvých pachatelů, jsou o prohřešku svého dítěte informováni, ale k žádné další spolupráci již zpravidla nedochází. Také spolupráce se školou či školským zařízením neplní při dohledu nad řádným vykonáváním trestu OPP významnou funkci.

Všichni pracovníci PMS se snaží vytvořit klientům podmínky, za kterých mají možnost uložený trest úspěšně vykonat. Při spolupráci s pachatelem vybírají takovou organizaci, která bude co možná nejlépe odsouzenému vyhovovat a to jak vzdáleností, tak například druhem práce. Okolnosti, které zabraňují úspěšnému vykonání uloženého trestu, si ve většině případů vytváří sám klient. Často zmiňovaným důvodem byla lenost, nezodpovědnost a nezájem pachatelů spolupracovat. Jediná situace, kdy není vina spatřována na straně odsouzeného, nastává tehdy, kdy je trest OPP uložen trestním příkazem, často zcela nevhodné osobě.

Spokojenost se současnými zákonnými podmínkami však jednotná není. Například na povinnost soudu ukládat trest OPP u všech trestných činů, u nichž horní hranice sazby nepřevyšuje pět let odnětí svobody, zaujímají respondenti dvě rozdílná stanoviska. Jedna skupina pracovníků je toho názoru, že by tato hranice měla být snížena na tři roky, ostatní se pak utvrzují v úsudku, že je stávající stav odpovídající.

Naproti tomu lhůtu jednoho roku pro splnění uloženého trestu OPP, považují všichni respondenti za dostačující. Samozřejmě pouze v tom případě, je-li tento trest uložen vhodnému pachateli.

Při přeměně neodpracovaných hodin na trest odnětí svobody kritizují respondenti především nečinnost soudů při podání návrhu na přeměnu trestu a jejich vyčkávání na uplynutí jedno-

roční lhůty. Také skutečnost, že jsou každé dvě hodiny nevykonané práce přeměněny na jeden den trestu odnětí svobody, není považována za ideální.

Pozitivní stránky využívání trestu OPP výrazně převládají nad těmi negativními. Přednosti jsou spatřovány především v tom, že může být trest OPP vykonán na svobodě a bez ztráty současného zaměstnání. Také čistý trestní rejstřík po úspěšném vykonání či odčinění nezákonného jednání ve prospěch společnosti jsou velmi kladnými aspekty.

Je tedy zřejmé, že počet klientů, kterým bude trest OPP ukládán bude i nadále stoupat. Proto by měly být odstraněny všechny nedostatky, které by jeho efektivní využívání v praxi mohly znemožňovat.

Prvním takovýmto krokem bude přijetí nového trestního zákona (zákon č. 40/2009) přinášejícího s sebou významné změny, které by k tomuto ideálnímu stavu mohly být nápomocny. Také flexibilnější spolupráce mezi soudy a středisky PMS a lepší informovanost veřejnosti o trestu OPP by mohly zajistit zlepšení stávající situace.

7.3 Interpretace výsledků

V této kapitole se pokusím za pomoci dílčích výzkumných otázek zodpovědět hlavní výzkumnou otázku a upozornit na podstatné skutečnosti, které jsem v průběhu výzkumného šetření zjistila. Mým záměrem je v následujících stránkách shrnout získané informace a uvést také některé své postřehy a komentáře, případně návrhy řešení problematických oblastí.

Vzhledem k výběru respondentů metodou záměrného výběru přes instituce, platí tyto závěry pouze pro vzorek respondentů, který jsem oslovila. Můžeme je tedy vztahovat jen ke zkoumané oblasti, kterou je Zlínský kraj.

Česká republika je rozdělena do osmi soudních krajů, ve kterých působí všechna střediska PMS doposud zřízená na území našeho státu. Instituce PMS ve Zlíně, Kroměříži a Uherském Hradišti, ve kterých jsem prováděla výzkumné šetření spadají pod soudní kraj Jihomoravský, Středisko PMS ve Vsetíně se však již vztahuje k soudnímu kraji Severomoravskému. Podíl trestů OPP evidovaných v roce 2008 Středisky ve Zlíně činí 6%, v Kroměříži 4% a v Uherském Hradišti 5% z celkového počtu trestů OPP evidovaných ostatními středisky PMS v tomto soudním kraji, kterých je celkem třináct. Mnohem větší část však v minulém

roce zaznamenalo Středisko PMS ve Vsetíně, která tvoří plných 9% z celkového počtu trestů OPP evidovaných ostatními středisky v Severomoravském soudním kraji, jichž je dohromady čtrnáct. Ze získaných údajů můžeme tedy shledat, že zejména v okrese Vsetín je trestu OPP využíváno poměrně v hojné míře.

Počet soudem uložených trestů OPP od roku 2004 do roku 2008 zaznamenávají jednotlivá střediska ve Zlínském kraji rozdílně. Zatímco v okrese Kroměříž je v roce 2008 počet trestů OPP zhruba o čtvrtinu nižší než tomu bylo v roce 2004, Středisko PMS ve Vsetíně uvádí, že počet evidovaných trestů OPP se z 155 případů v roce 2004, zvýšil na 254 případů v roce 2008, tedy téměř o stovku klientů, kterým byl tento trest uložen. Počet trestů OPP v okresech Zlín a Kroměříž je v tomto zkoumaném období převážně vyvážený s mírně stoupající tendencí.

Cílem výzkumu bylo tedy odpovědět na otázku *„Jak zaměstnanci Probační a mediální služby ve Zlínském kraji hodnotí současnou situaci při zajišťování možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací?“*.

Pro její zodpovězení jsem použila čtyři dílčí výzkumné otázky.

První z nich jsem se snažila zjistit, do jaké míry jsou respondenti spokojeni se zákonnými podmínkami, kterými je trest OPP ukotven v českém právním systému.

Konkrétně jsem se zajímala o názor na skutečnost, že je tento trest ukládán u všech trestných činů, u kterých horní hranice sazby nepřevyšuje pět let odnětí svobody. Na tento fakt nezaujímají respondenti jednotný názor. Podle některých je trest OPP ukládán převážně ve vhodných situacích a pětiletá hranice, se jim zdá odpovídající. V protikladu pak stojí postoj několika dotazovaných, kteří se domnívají, že současná hranice umožňuje uložení tohoto trestu i pachatelům závažnější trestné činnosti, kde již není vhodné toto opatření využívat, a proto by měla být snížena na tři roky. Je sice pravda, že trest OPP bývá ve většině případů ukládán za trestné činy nižší závažnosti jako je krádež, podvod, ublížení na zdraví apod., snížením horní hranice trestní sazby na tři roky, by se však dle mého názoru, zabránilo jeho ukládání za mnohem závažnější trestné činy, které je současnou podobou trestního zákona umožněno.

Dále jsem se zajímala o hodnocení zákonné podmínky, podle které je pachatel uložený trest OPP povinen vykonat do jednoho roku. Z výzkumného šetření plyne, že provedení uložené práce v uvedené době považují všichni respondenti za splnitelné. Problémy jsou spařovány

pouze v případech, kdy má klient časově náročné zaměstnání nebo když nastane situace, která není uvedena v zákoně a trest tedy nemůže být odložen či pozastaven. Zákon sice stanovuje podmínky, které umožňují odklad nebo přerušování trestu. Jedná se ale pouze o situace, kdy se zdravotní stav pachatele natolik zhorší, že není schopen v práci pokračovat, dále těhotenství a porod klientky. Poslední podmínkou je pak povolání k výkonu vojenské služby. V životě člověka však může nastat daleko více situací, které znemožňují trest OPP vykonávat, a proto by se také na tyto okolnosti měl brát zřetel.

Problematiku přeměny trestu OPP v trest odnětí svobody hodnotí většina pracovníků PMS ve Zlínském kraji velmi podobně. Za největší úskalí je považována spolupráce se soudy. Jejich nečinnost a nereagování na výzvy a návrhy přistoupit k přeměně, má pak často za následky páchání další trestné činnosti odsouzenými, protože je jejich případ dále řešen až po uplynutí roční lhůty, kterou mají na uložený trest k dispozici. Také skutečnost, že jsou nyní každé dvě hodiny nevykonané práce přeměňovány v jeden den odnětí svobody je přijímána s nevolí. Tento stav tedy umožňuje vznik situací, kdy počet dní odnětí svobody přeměněných z nevykonaných hodin trestu OPP může být výrazně menší, než počet dní odnětí svobody, který by byl pachateli normálně uložen za spáchaný trestný čin. Na obě tyto negativně hodnocené záležitosti reaguje nový trestní zákon, o kterém jsem se již několikrát zmiňovala. V prvním případě se jedná o rozšíření výjimečných okolností, kdy je možno ponechat OPP aktivní, v případě druhém jde o novelizace podmínky přeměny počtu neodpracovaných hodin v trest odnětí svobody. Podle nové právní úpravy bude tedy soud započítávat každou i jen nezapočatou hodinu nevykonaného trestu za jeden den odnětí svobody. Přeměna trestu tak nadále nebude pro pachatele tak výhodná, jako doposud.

Novela trestního zákona je hodnocena všemi respondenty velmi pozitivně a je podle nich, velmi dobrou reakcí na problémy, se kterými se běžně setkávají při spolupráci s klienty. O některých připravovaných změnách jsem se v této kapitole již zmínila, proto dále uvedu pouze ty, které jsem výše nepopsala. Nejvíce očekávanou a také zmiňovanou událostí, je fakt, že při ukládání trestu OPP bude povinností soudu spolupracovat se středisky PMS. Trest OPP bude tedy možno uložit až po tzv. předjednání případu s probačními úředníky a ne trestním příkazem tedy „od stolu“, jak tomu bylo doposud. Kooperace s pracovníky PMS by měla zabránit situacím, kdy byl tento trest ukládán nevhodným osobám. Výhody předjednání respondenti spatřují především v tom, že jsou s pachatelem v přímém styku. Jsou jim tedy známa stanoviska, která klient k uloženému trestu zaujímá, a tím by měl být

tento trest uložen převážně pachatelům, jež jsou ochotni a mají zájem své nezákonné jednání odčinit. Také přeměna současné výše uložených hodin ze stávajících 50 až 400 na 50 až 300, je dle mého názoru správným krokem. Ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi, patří Česká republika k jedné z mála zemí, kde je možný počet uložených hodin tak vysoký. Myslím si, že doposud nemáme dostatek praktických zkušeností s ukládáním tohoto trestu, a proto bychom se měli držet poznatků a souhrnu znalostí států, ve kterých trestu OPP využíváno ve větší míře a v delším časovém intervalu. Také povinnost soudu tento trest zpravidla neukládat pachatelům, kterým byl v předchozích třech letech přeměněn na trest odnětí svobody, by měla zajišťovat vyšší efektivitu tohoto trestu.

Druhou dílčí otázkou jsem chtěla nahlédnout do procesu zajišťování místa výkonu uloženého trestu OPP a následné spolupráce s těmito poskytovateli. Pozornost jsem věnovala tomu, v jakých organizacích jsou odsouzení zaměstnáváni nejčastěji, jak s nimi pracovníci PMS navazují kontakt, zda je těchto míst dostatek a v neposlední řadě mě zajímalo, jakým způsobem je zajišťována kontrola pachatelů při vykonávání tohoto trestu. Ze získaných dat plyne, že probační úředníci a asistenti při zajišťování místa výkonu trestu OPP nejčastěji spolupracují s městskými a obecními úřady, se školskými zařízeními a technickými službami nacházejícími se v oblasti působnosti jednotlivých středisek PMS. Zde odsouzení provádějí především úklidové a méně náročné stavební práce. Zaměstnanci PMS ve Zlínském kraji pak shodně uvádějí, že jejich snahou je především přimět odsouzeného, aby si místo, kde uložený trest vykoná, zajistil sám. Jeho osobní aktivita a angažovanost pak přispívá k úspěšnému zvládnutí zadané práce. Pokud klient tuto vůli neprojeví, organizaci pak PMS vybírá společně s klientem. Respondenti uvádějí, že se vždy snaží vyhledat takového poskytovatele, který odsouzenému vyhovuje co nejvíce, a to jak z hlediska místa a druhu práce, tak z hlediska schopností a dovedností samotného odsouzeného. Množství poskytovatelů je v současné době dostačující, ale nových již příliš nepřibývá. Hlavním důvodem je skutečnost, že většina vhodných organizací již oslovena byla. Někteří poskytovatelé také odmítají další spolupráci po předchozí špatné zkušenosti s pachatelem, který svou práci nevykonával řádně či způsobil organizaci například majetkové škody. Myslím si, že v těchto případech by na sebe měl odpovědnost převzít stát a prostřednictvím například jakéhosi pojištění by pak případnou újmu těmto institucím uhradil. Jistě by se pak snížil počet případů, kdy poskytovatelé odřeknou příští součinnost.

Kooperace mezi středisky a poskytovateli je hodnocena vesměs kladně. Pracovníci PMS oceňují především zpětnou vazbu a hodnocení práce klientů, které mají od organizací k dispozici. Rezervy jsou spatřovány pouze při kontrole odsouzených, která nyní spočívá pouze v telefonickém či elektronickém kontaktování.

Třetí dílčí otázkou jsem zjišťovala, jak spolupracují Střediska ve Zlíně, Kroměříži, Uherském Hradišti a Vsetíně s ostatními institucemi, které by mohly napomáhat k tomu, aby pachatel vedl v průběhu i po vykonání trestu OPP řádný život. Z výzkumného šetření vyplývá, že spolupráce s jinými poradenskými službami není pachatelům, kterým byl trest OPP uložen, výrazně doporučována. V případech viditelných problémů či zájmu samotného klienta, mu pracovníci PMS informace a kontakty na tyto služby poskytnou, nebývá to však příliš časté. Také o spolupráci s rodinou a sociální zázemí odsouzeného neprojevují probační úředníci a asistenti v rámci uloženého trestu OPP velký zájem. Podobně součinnost se školou a jinými školskými zařízeními, zvláště u mladistvích pachatelů, neplní při dohledu nad řádným vykonáním trestu OPP významnou funkci. Těchto postupů je dle slov respondentů využíváno především při uložení dohledu, kde se s klientem spolupracuje ve všech oblastech. Zaujímám však názor, že například větší zapojení rodinných příslušníků v případech, kdy je trest OPP uložen mladistvému pachateli, by zaručovalo jeho úspěšnější splnění.

Díky poslední dílčí výzkumné otázce jsem našla odpověď na to, jaký postoj zaujímají zaměstnanci PMS ve Zlínském kraji k samotnému procesu ukládání a výkonu trestu OPP, v čem spatřují kladné a záporné stránky tohoto trestu a co by dle jejich názoru bylo zapotřebí změnit, aby došlo k zefektivnění této procedury. Z výroků respondentů lze tedy usuzovat, že překážky, které znemožňují vykonání uloženého trestu ve vymezené době, si ve většině případů vytváří sám odsouzený. Nejčastěji byla zmiňována nezodpovědnost, lenost, nezájem a neochota pachatelů k práci i ke spolupráci s probačními úředníky a asistenty. Další komplikace pak nastává zejména v situacích, kdy se nepodaří klienta kontaktovat, která nastává zejména u odsouzených bez domova. Dotyčný tedy vůbec nemusí vědět, že mu byl tento trest uložen a tudíž ho nemůže vykonat. Posledním důvodem neúspěšného ukončení trestu OPP, který však není na straně pachatele, je skutečnost, kdy je tento trest uložen trestním příkazem, tedy bez součinnosti s PMS. Mnohdy tedy zcela nevhodně. Pracovníci PMS ve Zlínském kraji se shodují v názoru, že využívání a následné ukládání trestu OPP pachatelům méně závažné trestné činnosti s sebou přináší mnohé výhody. Nejlépe hodnoce-

nou okolností je například realita, že odsouzený zůstává během výkonu tohoto trestu na svobodě, nejsou tedy zpřetrhány vazby s rodinou a jeho sociálním okolím. Další příznivou stránkou je trestní rejstřík, který zůstává po odpracování uloženého počtu hodin čistý a například učení se pracovním návykům a zodpovědnosti za sebe i své činy.

Všichni dotazovaní se také shodují v názoru, že ukládání tohoto trestu vhodným pachatelům s sebou nepřináší žádné negativní následky.

K problematice nevyhovujícího stavu, který v současnosti brání úspěšnější vykonatelnosti trestu OPP zaujali respondenti také svá stanoviska. Omezení jsou spatřována především v personálním zajištění pracovníků PMS. Jejich počet tedy není adekvátní k počtu případů, kterými by se měli v rámci své profese podrobněji zabývat. Z výzkumného šetření lze dále konstatovat, že k zefektivnění činnosti probačních úředníků a asistentů by také mohla přispět flexibilnější spolupráce a komunikace mezi středisky PMS a samotnými soudy a lepší informovanost veřejnosti o tomto trestu. Také transformace, ke kterým dojde přijetím nového trestního zákona (zákon č.40/2009 Sb.), by měly být nápomocny ke zlepšení současné situace.

ZÁVĚR

Ve své práci se zabývám problematikou alternativních trestů, zejména pak postupem středisek probační a mediační služby ve Zlínském kraji při zajišťování možností ukládání a výkonu trestu OPP. Současný stav tohoto procesu se mi podařilo poměrně podrobně zmapovat a zjistila jsem, jak tuto situaci hodnotí sami pracovníci Probační a mediační služby ve Zlíně, Kroměříži, Uherském Hradišti a Vsetíně. Cílem práce bylo především odhalit nedostatky a překážky, které znemožňují efektivnější využívání trestu OPP, jež by mohlo být užitečné při dalším uvažování a směřování této koncepce. Zároveň jsem se také snažila upozornit na řadu předností, které s sebou ukládání tohoto opatření přináší a na příznivý dopad na osobu odsouzeného i celé společnosti při jeho praktické aplikaci.

Teoretická část práce slouží jako opora části empirické a je složena z pěti kapitol. První dva oddíly jsou věnovány zásadním činnostem pracovníků probační a mediační služby, kterými jsou mediace a probace. Následující kapitola je zaměřena na samotnou instituci Probační a mediační služby České republiky. Ve čtvrté kapitole věnuji pozornost alternativním trestům obecně a poslední část teorie obsahuje důkladné pojednání o trestu OPP, kterému se věnuji ve svém výzkumném šetření.

Záměrem výzkumu bylo tedy nalézt odpověď na otázku: ***Jak hodnotí zaměstnanci probační a mediační služby ve Zlínském kraji současnou situaci při zajišťování možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací?***

Pro své šetření jsem zvolila smíšený výzkum a využila jsem metody polostrukturovaného rozhovoru.

Z mého zkoumání tedy vyplývá, že střediska probační a mediační služby ve Zlínském kraji zaznamenávají při evidování trestu OPP v posledních pěti letech převážně stoupající tendenci. Nejmarkantnější nárůst těchto případů je spatřován zejména v okrese Vsetín, kde počet klientů, kterým byl trest OPP v letech 2004 – 2008 uložen, stoupl téměř o stovku evidovaných případů. Tento stav tedy vypovídá o důležitosti nalezení a odstranění nedostatků, které jsou v současnosti s ukládáním a výkonem tohoto trestu spojeny. I přes to, že počet klientů jednotlivých středisek rok od roku stoupá, zůstává počet pracovníků PMS ve Zlínském kraji neměnný. Důsledkem toho je skutečnost, že zaměstnanci PMS nejsou kvůli pracovní vytíženosti schopni vždy poskytnout klientům adekvátní prostor k projednání jejich případu, kte-

rého by bylo zapotřebí. Nedokonalosti jsou spatřovány převážně při provádění kontroly klientů v terénu, tedy při samotném vykonávání uloženého trestu.

Otázkami, které se týkají zákonného ukotvení trestu OPP ve českém právním systému, jsem se snažila zjistit, jak jsou s tímto nastavením spokojeni sami pracovníci PMS. Trest OPP lze uložit u všech trestných činů, u kterých horní hranice sazby nepřevyšuje pět let odnětí svobody. Na tuto podmínku zaujímají respondenti rozdílná stanoviska. I když bývá trest OPP nejčastěji ukládán za trestné činy jako je krádež, podvod či poškozování cizí věci, někteří dotazovaní by tuto hranici snížili na tři roky, čímž by se zamezilo ukládání tohoto opatření za závažnější trestnou činnost. Tyto situace nebývají příliš časté, ale při současné podobě zákona, mohou nastat.

Uložený trest je pachatel povinen vykonat osobně a bezplatně, nejpozději do jednoho roku, kdy soud výkon tohoto trestu nařídil. Tuto povinnost považují všichni respondenti za přijatelnou. Také problematika přeměny trestu OPP v trest odnětí svobody se jeví pracovníkům PMS ve zkoumaných střediscích velmi podobně. Shodují se v tom, že soudy nedostatečně reagují na jejich výzvy a návrhy přistoupit k přeměně. Případ začnou prověřovat až po skončení jednorocní lhůty, kterou má pachatel na vykonání trestu. Odsouzeným, kteří neplní své povinnosti, je tím otevřen prostor pro páchání další trestné činnosti. Dále skutečnost, že každé dvě hodiny nevykonané práce se přeměňují na jeden den odnětí svobody, je kritizována. Nevykonání uložené práce a jeho následná přeměna tak může být pro pachatele mnohem výhodnější, protože počet dní odnětí svobody přeměněných z nevykonaných hodin trestu OPP může být výrazně nižší, nežli počet dní odnětí svobody, který by byl pachateli běžně uložen za spáchaný trestný čin. Od 1. ledna 2010 vstoupí v platnost zcela nový trestní zákoník. O této skutečnosti byli všichni pracovníci PMS dobře informováni a s připravovanými změnami mě obeznámili. Dle jejich slov tyto transformace velmi dobře reagují na nedostatky spojené s ukládáním a výkonem trestu OPP, se kterými se v praxi doposud setkávali. Soudu bude například odebráno právo uložit toto opatření trestním příkazem, tedy bez součinnosti s PMS, jak tomu bylo doposud. Trest OPP bude od příštího roku možno ukládat pouze za přispění PMS, která soudu předloží zprávu tzv. předjednání uloženého trestu. Tato novela by měla odstranit situace, kdy byl tento trest uložen zcela nevhodné osobě. Další změna nastane například rozšířením výjimečných okolností, za kterých je možné trest OPP odložit nebo přerušit. Také přeměna sazby ze stávajících 50 až 400 hodin nově na 50 až 300 hodin práce pro společnost je pozitivně hodnocena. Povinností soudu bude rovněž zpravidla neu-

kládat tento trest osobám, kterým byl v předchozích třech letech trest OPP přeměněn na trest odnětí svobody a každá neodpracovaná hodina OPP bude transformována v jeden den trestu odnětí svobody.

Další oblastí, o kterou jsem projevila zájem, byla spolupráce s organizacemi, ve kterých mají klienti možnost uložený trest OPP vykonat. Nejčastějšími poskytovateli jsou ve Zlínském kraji městské a obecní úřady, školská zařízení a technické služby. Méně jsou pak pachatelé zaměstnávání na různých sportovištích, v neziskových organizacích a například v domovech pro seniory. Odsouzení zde vykonávají obvykle úklidové nebo lehčí stavební práce. Kontaktování vhodných poskytovatelů probíhá prostřednictvím požadavku na vykonávání trestu OPP, který pracovníci PMS zasílají vhodným organizacím v oblasti jejich působnosti. V současnosti je dle slov respondentů jejich počet dostačující, avšak příliš mnoho nových takto oslovených institucí dále nepřibývá, někteří spíše odmítají další spolupráci. Pokud tedy bude tato tendence nadále pokračovat, nebude v budoucnu zřejmě vhodných poskytovatelů dostatek. Spolupráci s těmito organizacemi však hodnotí zaměstnanci PMS kladně. Probační úředníci a asistenti PMS kontaktují poskytovatele jedenkrát až dvakrát v průběhu měsíce prostřednictvím telefonu nebo emailu a zajímají se o situaci klienta, který u nich OPP vykonává. Respondenti kladně hodnotí také zpětnou vazbu a hodnocení práce klientů, které mají od poskytovatelů míst k vykonání OPP vždy k dispozici.

V kategorii zabývající se institucemi, které by mohly být nápomocny tomu, aby pachatel vedl v průběhu i po skončení vykonání uloženého trestu OPP řádný život, jsem zjistila zajímavé skutečnosti. Návštěva poradenských služeb jako jsou střediska volného času, rodinné, psychologické, pedagogicko – psychologické poradny, či poradny pro volbu zaměstnání nejsou pachatelům, kterým trest OPP uložen, výrazně doporučovány. Také o rodinu a sociální zázemí pachatele není v rámci výkonu trestu OPP projevován větší zájem. Zde mám na mysli především rodiče nezletilých klientů, kteří sice o prohrěšku svého dítěte informováni jsou, k žádné další spolupráci již však zpravidla nedochází. Z výzkumného šetření je také zcela zřejmé, že spolupráce se školou či jinými školskými zařízeními neplní při dohledu nad řádným vykonáváním OPP významnou funkci.

Cílem poslední části mého výzkumu bylo zjistit, s jakými komplikacemi se pracovníci PMS při spolupráci s klienty v praxi setkávají a jaké by navrhovali změny. Také názorům na kladné a záporné stránky při využívání trestu OPP jsem věnovala pozornost. Ze zpracovaných výroků respondentů je zřejmé, že nejčastějším důvodem, který brání úspěšnému vykonání

uloženého trestu OPP, je nezodpovědnost, nezájem a nechť odsouzeného ke spolupráci s PMS. Méně častou situací je pak například nemožnost pachatele kontaktovat či přidělení tohoto trestu nevhodné osobě. Všichni dotazovaní se dále shodují v názoru, že při vhodném uložení, nemá trest OPP žádné negativní důsledky. Naopak za pozitiva tohoto trestu považují respondenti například skutečnost, že pachatel zůstává při výkonu na svobodě, může vykonávat původní zaměstnání a nejsou přetrhány jeho sociální kontakty. Další uváděnou příznivou stránkou je podmínka, že po řádném odpracování všech uložených hodin zůstává rejstřík trestů čistý. Neméně důležitou prioritou je pak navyknutí na pracovní režim a učení se přebrat odpovědnost za své jednání a činy.

K ideálnímu stavu by dále mohlo přispět lepší personální zajištění pracovníků a například možnost využívání služebního automobilu. Z výzkumného šetření lze dále konstatovat, že ke zefektivnění činnosti pracovníků PMS by mohla přispět také pružnější spolupráce komunikace mezi středisky PMS a samotnými soudy. Posledním uvedeným údajem pak bylo lepší informování veřejnosti o trestu OPP.

Domnívám se, že cíle práce bylo dosaženo a že se mi podařilo představit reálný obrázek současné situace využívání trestu OPP tak, jak jej vidí osoby nejvíce zainteresované do této problematiky, tedy sami pracovníci PMS ve Zlínském kraji. Doufám také, že komplexní náhled na současnou situaci v tomto regionu by mohl dopomoci k dalšímu orientování a rozvíjení tohoto konceptu. Zajisté by taky bylo vhodné provést podobné šetření po několika letech a zjistit tak, zda nově přijatý trestní zákon plní očekávané funkce a nastavené zákonné podmínky napomohly k odstranění výše zmiňovaných překážek.

Pokud budou na straně orgánů činných v trestním řízení zlikvidovány stávající zjištěné bariéry, bude již vše zcela záležet na samotném odsouzeném a jeho rozhodnutí, zda bude ochoten uložený trest vykonat a dále pokračovat v řádném životě.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Sociální ochrana*. 2. vyd. Praha : Policejní akademie České republiky, 1998. ISBN 80-85981-97-1.
- [2] DOUBRAVOVÁ, Dagmar, et al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha : SPJ - Institut pro probaci a mediaci, 2001. s. 115. ISBN 80-902998-0-6.
- [3] DOUBRAVOVÁ, Dagmar. Skúsenosti s výberom vhodných pracovných miest na účely výkonu trestu povinnej práce v Českej republike. In VAJZEROVÁ, Eva, LÁŠTICOVÁ, Lenka, RONEC, Štefan. *Alternatívne tresty v praxi : Zborník zo seminára*. Dolný Kubín: Konzultačné a informačné centrum EDUKOS, 2007. s. 38-41. ISBN 978-80-969885-0-1.
- [4] HOLÁ, Lenka. *Mediace : Způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha : Grada, 2003. s. 181. ISBN 80-247-0467-6.
- [5] JELÍNEK, Jiří, et al. *Trestní právo hmotné : Obecná část, zvláštní část*. Praha : Linde, 2005. 794 s. ISBN 80-7201-533-8.
- [6] KALMHOUT, A. M., OUŘEDNÍKOVÁ, L. Realizace alternativních trestů : Některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*. 1997, č. 12, s. 615-621.
- [7] KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice : Sborník příspěvků a dokumentů*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. s. 5-20. ISBN 80-7338-021-8.
- [8] KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C. H. Beck, 2005. 544 s. ISBN 80-7367-040-2.
- [9] KUČHTA, Josef. Trest obecně prospěšných prací - přítomnost a budoucnost. In *Days of public law : Sborník abstraktů příspěvků z mezinárodní konference*. Brno : Masarykova univerzita. Právnická fakulta, 2007. s. 105-114. ISBN 97-88-0210443-0-2.
- [10] LÁŠTICOVÁ, Lenka, VAJZEROVÁ, Jana. Alternatívne tresty a ich podstata. In VAJZEROVÁ, Eva, LÁŠTICOVÁ, Lenka, RONEC, Štefan. *Alternatívne tresty v praxi : Zborník zo seminára*. Dolný Kubín : Konzultačné a informačné centrum EDUKOS, 2007. s. 7-23. ISBN 978-80-969885-0-1.

- [11] MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- [12] MUŽÍKOVÁ, Alena. K odpovědnosti mládeže za protiprávní činy. In ŠPUNDOVÁ, Jitka. *Sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. s. 15-20. ISBN 80-244-0793-0.
- [13] NEZKUSIL, Jiří. *K některým stránkám institutu probace*. Praha : Karlova Univerzita Praha, 1969.
- [14] RISKIN, L.L., ARNOLD, T., KEATING JR., J. M. *Mediace : aneb jak řešit konflikty*. Praha : Pallata, 1997. s. 126. ISBN 80-901710-6-0.
- [15] ROZUM , Jan, KOTULAN, Petr, VUJTECH, Jan. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva v ČR*. Praha : Institut pro kriminologii, 2000. 149 s. ISBN 80-86008-77-0.
- [16] ROZUM , Jan. Činnosti probační a mediační služby z pohledu restorativní justice. In KARABEC , Zdeněk. *Restorativní justice : Sborník příspěvků a dokumentů*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. s. 41-54. ISBN 80-7338-021-8.
- [17] SVOBODA, Ivo. *Úvod do studia mediace a probace*. Zlín : Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005. 118 s. ISBN 80-7318-261-0.
- [18] STRAUSS, Anselm, CORBINOVÁ , Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu : postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice : Albert, 1999. 196 s. ISBN 80-8583460X.
- [19] ŠÁMAL, Pavel. Probační a mediační služba. *Sociální politika*. 2001, roč. 27, č. 5.
- [20] ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. Mediace umožňuje rychlé a kultivované řešení konfliktů. *Sociální práce*. 2005, roč. 2005, č. 4, s. 20-31.
- [21] ŠÍŠKOVÁ, T., STÖHROVÁ, H. *Rodinná mediace - cesta ke slušnému rozchodu*. Informativní seminář o metodě mediace. Praha : Asociace mediátorů ČR, 2005.
- [22] ŠTERN, Pavel. Probační a mediační služba : Trest obecně prospěšných prací v české praxi. In VAJZEROVÁ , Eva, LÁŠTICOVÁ, Lenka, RONEC , Štefan. *Alternatívne tresty v praxi : Zborník zo seminára*. Dolný Kubín: Konzultačné a informačné centrum EDUKOS, 2007. s. 38-41. ISBN 978-80-969885-0-1.

- [23] ŠVEC, Vlastimil. *Pozvání do metodologie pedagogického výzkumu : Pracovní sešit*. Brno : Paido, 2006. 90 s. ISBN 80-7315-121-9.
- [24] VĚTROVEC, Vladislav, et al. *Zákon o mediaci a probaci : komentář*. Praha : Eurolex Bohemia, 2002. 115 s. ISBN 80-86432-32-7.
- [25] ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha : Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. 48 s. ISBN 80-902998-1-4.

INTERNETOVÉ ZDROJE

[1] KOHOUTEK, Rudolf. *ABZ Slovník cizích slov* [online]. 2009 [cit. 2009-04-07].

Dostupný z WWW: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&typ_hledani=prefix&cizi_slovo=postpenitencei%ED>.

[2] *Asociace mediátorů České republiky : Alternativní metoda řešení konfliktů je mediace* [online]. 2006 [cit. 2009-02-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.amcr.cz/mediace/o-asociaci.php>>.

[3] JEŽEK, Stanislav, VACULÍK, Martin, WORTNER, Václav. *Základní pojmy z metodologie psychologie : Definice a vysvětlení* [online]. 2006 [cit. 2009-04-05]. Dostupný z WWW: <http://is.muni.cz/elportal/estud/fss/ps06/psy112/Vaculik__M.__Jezek__S.__Wortner__V.__2006__-_Zakladni_pojmy_z_metodologie.pdf>.

[4] Probační a mediační služba České republiky. *Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací* [online]. 2003 [cit. 2009-03-03].

Dostupný z WWW: <http://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf>.

[5] *Probační a mediační služba České republiky : Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody - PAROLE* [online]. 2001 [cit. 2009-03-02]. Dostupný z WWW: <http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=35>.

[6] *Probační a mediační služba České republiky : Výroční zpráva o činnosti Probační a mediační služby České republiky za rok 2001* [online]. 2001 [cit. 2009-03-08]. Dostupný z WWW: <http://www.pmscr.cz/download/Vyrocní_zpráva_PMS_2001.pdf>.

[7] *Probační a mediační služba České republiky : Výroční zpráva PMS ČR 2006* [online]. 2006 [cit. 2009-03-02]. Dostupný z WWW:

<http://www.pmscr.cz/download/Rocni_zpráva_PMS_CR_-_2006.pdf>.

[8] *Sdružení pro probaci a mediaci v justici : Alternativní tresty - trest obecně prospěšných prací* [online]. 2009 [cit. 2009-03-27].

Dostupný z WWW: <http://www.spj.cz/opp/tresty/frm_tresty.html>.

- [9] *Sdružení pro probaci a mediaci v justici : OPP* [online]. 2009 [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <http://www.spj.cz/opp/statistiky/graf_opp_os.html>.
- [10] *Sdružení pro probaci a mediaci v justici : Historie* [online]. 2009 [cit. 2009-02-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.spj.cz/index.php?page=23>>.
- [11] VŮJTĚCH, Jan, et al. *Vězeňská služba České republiky : Základní poznatky z výzkumu institutu obecně prospěšných prací* [online]. 2001 [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <http://www.vscr.cz/clanky/?cl_id=93>.

ZÁKONY

Trestní zákon, zákon č. 140/1961 Sb.

Trestní zákon, zákon č. 40/2009 Sb.

Trestní řád, zákon č. 141/1961 Sb.

Zákon č. 257/2000 o Probační a mediační službě.

Zákon č. 218/2003 o soudnictví ve věcech mládeže.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

%	procento
§	paragraf
aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
AMČR	Asociace mediátorů
AT	Alternativní trest
č.	číslo
ČR	Česká republika
FACIA	České centrum pro vyjednávání a řešení konfliktů
KVK	Kvalifikační vzdělávací kurs
např.	například
OPP	Obecně prospěšné práce
OSN	Organizace spojených národů
PAROLE	Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody
PMS	Probační a mediační služba
PMS ČR	Probační a mediační služba České republiky
resp.	respektive
s.	strana
Sb.	sbírka
SVK	Specializační vzdělávací kurs
tj.	to je
TrŘ	Trestní řád.
TrZ	Trestní zákon.

tzn. to znamená

tzv. takzvaný

Uh. Uherské

ZSM Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

SEZNAM GRAFŮ

- Graf č. 1 Ukládání trestu odnětí svobody a trestu OPP v ČR
- Graf č. 2 Počet trestů OPP evidovaných v roce 2008 v Jihomoravském soudním kraji.
- Graf. č. 3 Počet trestů OPP evidovaných v roce 2008 v Severomoravském soudním kraji.
- Graf č. 4 Vývoj ukládání trestu OPP středisky PMS ve Zlínském kraji.

SEZNAM TABULEK

- Tabulka č. 1 Počet trestů OPP evidovaných v roce 2008 v Jihomoravském soudním kraji.
- Tabulka č. 2 Počet trestů OPP evidovaných v roce 2008 v Severomoravském soudním kraji.
- Tabulka č. 3 Základní informace o pracovnících PMS ve Zlíně.
- Tabulka č. 4 Základní informace o pracovnících PMS v Kroměříži.
- Tabulka č. 5 Základní informace o pracovnících PMS v Uherském Hradišti.
- Tabulka č. 6 Základní informace o pracovnících PMS ve Vsetíně.
- Tabulka č. 7 Trestné činy, za které je trest OPP nejčastěji ukládán.
- Tabulka č. 8 Organizace, ve kterých je trest OPP v uvedené oblasti působnosti nejčastěji vykonáván.
- Tabulka č. 9 Počet případů trestu OPP tak, jak je evidovala jednotlivá střediska PMS ve Zlínském kraji v letech 2004 – 2008.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dohoda o realizaci výkonu trestního opatření obecně prospěšných prací.

Příloha P II: Harmonogram výkonu trestního opatření obecně prospěšných prací.

Příloha P III: Záznamový arch č. 1.

Příloha P IV: Záznamový arch č. 2.

Příloha P V: Požadavek na vykonání obecně prospěšných prací.

Příloha P VI: Poučení o výkonu trestu obecně prospěšných prací.

PŘÍLOHA P I: DOHODA O REALIZACI VÝKONU TRESTNÍHO OPATŘENÍ OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ (OPP)

 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY	Velehradská 1217 686 01 Uherské Hradiště tel.: 572 55 30 27 572 55 26 42
	středisko Uherské Hradiště

Dohoda o realizaci výkonu trestního opatření obecně prospěšných prací (OPP)

Na základě usnesení soudu v č.j., o nařízení výkonu trest. opatření
ze dne, počet hodin, místo výkonu

se odsouzený/á:

narozen/a:

bytem:

a

dohodli na výkonu trest. opatření OPP takto:

- Odsouzený(á) zahájí výkon trest. opatření OPP dne a práce budou dokončeny nejpozději do dohodnutého termínu, tedy dne (doba trvání nesmí překročit lhůtu jednoho roku od nařízení výkonu trestu OPP).
- Poskytovatel místa výkonu trest. opatření OPP poučil odsouzeného o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a požární ochraně v rozsahu daném příslušnými právními předpisy pro dohodnutý druh práce a učinil o tom písemný záznam, podepsaný odsouzeným, který je přílohou této dohody. V případě potřeby poskytovatel místa výkonu trest. opatření OPP předá proti podpisu odsouzené/mu kromě nářadí a pracovních pomůcek také ochranné pracovní pomůcky. Odsouzený/á se zavazuje je řádně používat a v případě jejich ztráty nebo svévolného poškození je povinen/nna je nahradit, jinak mu nebude umožněno pokračovat ve výkonu trest. opatření OPP.
- Harmonogram výkonu trest. opatření OPP je zpracován na základě potřeb poskytovatele místa výkonu a dle časových možností odsouzeného. Odsouzený/á se na jeho vypracování podílí a dohodnuté termíny jsou pro něj/ni závazné. **Odsouzený/á bere na vědomí, že pokud se bez omluvy opakovaně nedostaví ve sjednaném termínu, může být tato dohoda ze strany poskytovatele místa výkonu zrušena ještě před jejím ukončením.**
- Odsouzený/á bere na vědomí poučení, že je povinen/povinna provádět určené práce osobně, bezplatně, a že poskytovatel místa výkonu OPP bude hlásit Probační a mediační službě - středisku nejméně 1x za 2 měsíce počet odpracovaných hodin, datum ukončení výkonu trest. opatření či veškerá neplnění dohodnutých podmínek výkonu trest. opatření OPP, zejména jestliže určené práce nejsou bez závažného důvodu prováděny vůbec, nebo nejsou prováděny ve stanovené době nebo kvalitě.

Po ukončení výkonu trest. opatření OPP bude kopie této dohody zaslána místně příslušnému středisku PMS ČR.

V dne

podpis odpovědného zástupce+ razítko organizace

podpis odsouzené(ho)

Hodnocení výkonu trest. opatření OPP:

Výkon trest. opatření obecně prospěšných prací byl ukončen dne

Celkem bylo na určené práci odpracováno hodin

Tím **byl** – **nebyl** splněn výkon trest. opatření obecně prospěšných prací

Celkové zhodnocení trest. opatření OPP

Oznámeno Probační a mediační službě středisko - dne

podpis odpovědného zástupce
+ razítko organizace

PŘÍLOHA P III: ZÁZNAMOVÝ ARCH Č. 1**ZÁZNAMOVÝ ARCH ROZHOVORU – pro jednotlivá střediska PMS ve Zlínském kraji****1. Adresa střediska:**

.....
.....
.....
.....

2. Oblast působnosti:

.....

3. Počet pracovníků:

.....

4. Funkční zařazení jednotlivých pracovníků a délka trvání jejich pracovního poměru v měsících, pohlaví, věk a vzdělání jednotlivých pracovníků:**1. pracovník**

.....
.....
.....
.....
.....

2. pracovník

.....
.....
.....
.....
.....

3. pracovník

.....
.....
.....
.....

5. Kolika osobám byl v oblasti Vaší působnosti trest OPP v roce 2008 uložen?

.....
...

6. Kolik osob tento trest úspěšně dokončilo?

.....
...

7. Kolik hodin bylo cekem uloženo v oblasti Vaší působnosti v roce 2008?

.....
...

8. Ve kterých organizacích mají možnost klienti Vašeho střediska OPP vykonávat?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

PŘÍLOHA P IV: ZÁZNAMOVÝ ARCH Č. 2

ZÁZNAMOVÝ ARCH ROZHOVORU – pro jednotlivé pracovníky PMS ve Zlínském kraji

1. Co je, dle Vašich zkušeností, nejčastějším důvodem, že klienti uložený trest OPP nevykonají nebo nedokončí?

.....
.....
.....
.....
.....

2. V jakých případech jsou OPP nejčastěji ukládány?

.....
.....
.....
.....
.....

3. Je podle Vás uložení trestu OPP při odsouzení za trestný čin, jehož horní hranice sazby nepřevyšuje 5 let odnětí svobody, odpovídající?

.....
.....
.....

4. Myslíte si, že povinnost vykonat OPP do 1 roku je úměrná?

.....
.....
.....

5. Podle čeho a kdo klientovi přiděluje organizaci, ve které bude OPP vykonávat? Zohledňujete při výběru zdravotní stav klienta?

.....
.....
.....
.....
.....

6. Je v současné době problém sehnat organizaci, kde lze OPP provádět? Jak s těmito organizacemi navazujete kontakt?

.....

.....

 ...

7. Máte od těchto organizací k dispozici zpětnou vazbu či jejich hodnocení práce klientů?

.....

8. Jak hodnotíte spolupráci s těmito organizacemi? Spatřujete zde nějaké nedostatky?

.....

9. Myslíte si, že je vykonávání OPP dostatečně kontrolováno?

.....

10. Mohou být klienti nějakým způsobem sankcionováni za špatně provedenou práci? Pokud ano, jak?

.....

11. Doporučujete Vaším klientům také návštěvu jiných pracovišť, jako jsou například rodinné poradny, PPP, střediska volného času, aj.?

.....

12. Spolupracujete nějakým způsobem s rodinou či školou u nezletilého pachatele? Pokud ano, jak?

.....
.....
.....
.....

13. Jak sám/sama hodnotíte spolupráci s klienty?

.....
.....
.....
.....

14. V čem konkrétně spatřujete kladné a záporné stránky uložení trestu OPP před jiným trestem?

.....
.....
.....
.....
.....

15. Co by dle Vašeho názoru, bylo zapotřebí změnit při ukládání či výkonu trestu OPP?

.....
.....
.....
.....
.....

PŘÍLOHA P V: POŽADAVEK NA VYKONÁNÍ OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ

PMS PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY	Svatováclavská 568 686 01 Uherské Hradiště tel.: 572 523 493 572 523 491 e-mail: ppehalova@pms.justice.cz
	středisko Uherské Hradiště

Středisku Probační a mediační služby v Uh. Hradišti dne.....

(středisko Probační a mediační služby následně informuje příslušný soud)

POŽADAVEK NA VYKONÁNÍ OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ

Název instituce.....

Zřizovatel, adresa, IČO

Předmět činnosti.....

Požadujeme výkon těchto prací.....

.....

.....

.....

.....

Rozsah (předpokládaný počet hodin za rok)

Kolik lidí současně je možno zaměstnat.....

Časové možnosti pro zajištění místa výkonu trestu OPP (sezónní práce, víkendy atd.)

.....

Zvláštní požadavky (kvalifikace, zdravotní průkaz atd.)

.....

Bereme na vědomí povinnost sdělit místnímu středisku Probační a mediační služby každou podstatnou změnu těchto požadavků.

Odpovědná kontaktní osoba – jméno a příjmení, tel., e-mail, podpis, razítko:

.....

.....

PŘÍLOHA P VI: POUČENÍ O VÝKONU TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ

Poučení o výkonu trestu obecně prospěšných prací (dále jen OPP)

§45 trestního zákona:

- 1) Soud může uložit trest OPP, odsuzuje-li pachatele za trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, jestliže vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele uložení jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba.
- 2) Za podmínek uvedených v odstavci 1 lze trest OPP uložit, i když ve zvláštní části tohoto zákona není stanoven. Může být uložen jako trest samostatný nebo i vedle jiného trestu. Nelze však uložit trest OPP vedle trestu odnětí svobody.
- 3) Trest OPP záleží v povinnosti ods. provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných obdobných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí. Práce nesmí sloužit výdělečným účelům.

§45a trestního zákona:

- 1) Trest OPP může soud uložit ve výměře od 50 do 400 hodin. Soud může uložit pachateli na dobu trestu i přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 26 odst. 4 směřující k tomu, aby vedl řádný život, zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou tr. činem způsobil.
- 2) Při ukládání trestu OPP přihlédne soud ke stanovisku pachatele, k možnosti uložení tohoto trestu a k jeho zdravotní způsobilosti. Trest OPP neuloží, je-li pachatel zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce.
- 3) OPP je odsouzený povinen vykonat osobně a bezplatně ve svém volném čase nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. Do této doby se nezapočítává doba, po kterou odsouzený:
 - a) nemohl práce vykonávat pro zdravotní nebo zákonné překážky
 - b) zdržoval se v cizině
 - c) byl ve vazbě nebo vykonával trest odnětí svobody.
- 4) Jestliže pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu OPP nevedl řádný život, nebo zaviněně nevykonal ve stanovené době uložený trest, přemění soud trest OPP nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodne zároveň o způsobu jeho výkonu, přitom i jen započítá dvě hodiny nevykonaného trestu OPP se počítají za jeden den odnětí svobody.
- 5) Na pachatele, kterému byl uložen trest OPP se hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno.

§335 trestního řádu:

Trest OPP odsouzený vykonává v obvodu okresního soudu, ve kterém bydlí. Se souhlasem odsouzeného může být trest vykonáván i mimo tento obvod.

§336 trestního řádu:

- 1) Jakmile se rozhodnutí, podle něhož se má vykonat trest OPP, stane vykonatelným, předseda senátu jeho opis zašle okresnímu soudu, v jehož obvodu má odsouzený trest vykonávat.
- 2) O druhu a místě výkonu OPP rozhodne okresní soud uvedený v odstavci 1. Přitom vychází z potřeby výkonu prací ve svém obvodu a přihlíží k tomu, aby odsouzený trest vykonával co nejbližší místu, kde bydlí. Odsouzeného zároveň poučí o povinnosti dostavit se do 14 dnů od oznámení rozhodnutí na obecní úřad nebo instituci, u nichž má OPP vykonávat, k projednání podmínek výkonu trestu.
- 3) O nařízení výkonu trestu OPP soud vyzoomí probačního úředníka, který provádí kontrolu nad výkonem tohoto trestu; probační úředník při výkonu kontroly postupuje v součinnosti s příslušným obecním úřadem nebo institucí, u nichž jsou OPP vykonávány.

§337 trestního řádu:

Nesplní-li ods. povinnost stanovenou v §336 odst.2) nebo bez závažného důvodu neprovádí určené práce, obecní úřad nebo instituce, u nichž mají být OPP vykonávány, to sdělí soudu. Zároveň mu sdělí, vykonal-li ods. trest OPP.

§339 trestního řádu:

- 1) Předseda senátu na potřebnou dobu odloží nebo přeruší výkon trestu OPP, jestliže z lékařských zpráv předložených odsouzeným nebo vyžádaných s jeho souhlasem vyplývá, že v důsledku přechodného zhoršení zdravotního stavu není odsouzený schopen trest vykonat.
- 2) Výkon trestu OPP na těhotné ženě a matce novorozence předseda senátu odloží nebo přeruší na dobu jednoho roku po porodu.
- 3) Z jiných důležitých důvodů může předseda senátu výkon trestu OPP odložit na dobu nejvýše tří měsíců ode dne, kdy rozhodnutí, kterým byl trest uložen, nabylo právní moci.
- 5) Doba, po kterou byl výkon trestu OPP odložen nebo přerušen se nezapočítává do lhůty jednoho roku, v níž má být trest OPP nejpozději vykonán.

§340 trestního řádu:

- 1) Předseda senátu odloží nebo přeruší výkon trestu OPP, je-li ods. povolán k výkonu vojenské služby nebo civilní služby.

§340a trestního řádu:

- 1) Předseda senátu upustí od výkonu trestu OPP nebo jeho zbytku, jestliže je ods. v důsledku změny svého zdravotního stavu dlouhodobě neschopen trest vykonat.

§340b trestního řádu:

- 1) O přeměně trestu OPP nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody rozhodne předseda senátu na návrh obecního úřadu nebo instituce, u nichž mají být OPP vykonávány, probačního úředníka nebo i bez návrhu.

